

HURMA JA MINÄ

Ihmisen ja koiran kohtaaminen

Sanna Koskimäki 2019



HURMA JA MINÄ

Ihmisen ja koiran kohtaaminen

Sanna Koskimäki. 2019

Taiteen maisterin opinnäyte. 30 opintopistettä
Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma. Taiteen laitos
Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Ohjaaja Max Ryynänen

Tutkimusmenetelmänä taiteellinen tutkimus

Tekijä Sanna Koskimäki

Työn nimi Hurma ja minä. Ihmisen ja koiran kohtaaminen

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatus

Vuosi 2019

Sivumäärä 69

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Työni käsittelee ihmisen ja koiran vuorovaikutusta. Opinnäyte on jatkumoa posthumanistiseen ja ekofeministiseen keskusteluun kahden lajin välisistä valtasuhteista. Työ on taiteellinen ja koirallinen tutkimus, jossa olen pyrkinyt toimimaan taiteellisesti koirani, Hurman, kanssa yhteistyötä tehden. Pohdin toisen olennon omistamista ja koiran kanssa yhteistyössä toimimisen takana häilyvää vallan epätasapainoa.

Nojaan tutkielmassa monialaisesti eläintieteellisiin, posthumanistisiin ja taidehistoriallisiin lähteisiin. Tutkielmani tärkeimpinä lähteinä toimivat Karoliina Lummaa & Lea Rojolan (2016) toimittama *Posthumanismi*, John Bradshaw'n (2011) *Koiruus; Tiede auttaa ymmärtämään koiraasi*, Petri Pietiläisen (2013) *Koirien maailmanhistoria*, sekä taidehistorioitsija Jessica Ullrich'n (2010; 2017) tekstit eläinten asemasta taiteessa. Olen liittänyt työn aineistoksi päiväkirjamaisia otteita kohtaamisistamme, sekä yhteisistä valokuvaushetkestämme syntyneitä otoksia. Taiteellisen työskentelymme lomassa syntyneet pohdintani sitoutuvat yleisempään keskusteluun koiran ja ihmisen välisen suhteen hankauspinnoista ja ristiriidoista historiasta nykypäivään.

Työskentely Hurman kanssa nosti esiin toisen olennon avoimen kohtaamisen, sekä oman valta-aseman tiedostamisen tärkeyden ihmisen ja toislaajisten eläinten välisessä vuorovaikutuksessa. Merkittäväksi pohtimisen aiheeksi työskentely nosti inhimillistämisen toisia eläinlajeja kohtaan. Totesin inhimillistämisen olevan sekä voimavara ymmärryksessä toislaajisia eläimiä kohtaan, että etäännyttävä tekijä vuorovaikutuksessamme. Työskentely Hurman kanssa sai minut ymmärtämään, että koirilla on paljon annettavaa taiteellisessa työskentelyssä, jos vain annamme niille mahdollisuuden osallistua.

Avainsanat posthumanismi, taiteellinen tutkimus, koira, valtasuhteet, valokuvaus, ekofeminismi, toislaajisuus, inhimillistäminen

Author Sanna Koskimäki

Title of thesis Hurma ja minä. Ihmisen ja koiran kohtaaminen

Department Department of Art

Degree programme Art Education

Year 2019

Number of pages 69

Language Finnish

Abstract

This masters's thesis focuses on the interaction between a human and a dog. The thesis is a continuation of the posthuman and ecofeminist debate on the power relations between the two species. The method chosen to view is artistic research and research with a dog, for which I have worked cooperating artistically with my dog, Hurma. I have contemplated what it means to own another living creature and considered the power imbalance that was floating in the background while working with the dog.

In this thesis I lean on the multidisciplinary sources of zoological, posthumanistic and art historical sources. The main sources for my thesis are Karoliina Lummaa & Lea Rojola's (2016) Posthumanismi (Posthumanism), John Bradshaw's (2011) Dog Sense, Petri Pietiläinen's (2013) Koirien maailmanhistoria (World History of Dogs), and texts by art historian Jessica Ullrich (2010; 2017) on the role of animals in art. In the thesis, I have attached the diary excerpt-like material from mine and Hurma's encounters, as well as images born from photographing Hurma. My reflection on the artistic work engages in a more general discussion of the links and contradictions of the dog-human relationship from history to the present.

Working with Hurma highlighted the importance of an open encounter with another being, as well as the awareness of one's dominating position in the interaction between human and dog. A major topic of reflection raised by our work is the humanization of other animal species. In the thesis I stated that humanization is both a resource for understanding other species and a distancing factor in our interaction. Working with Hurma made me realize that dogs have a lot to offer in artistic work if we just give them the opportunity to participate.

Keywords posthumanism, artistic research, dog, power relations, photography, ecofeminism, dog-human relationship, humanization

SISÄLLYS

1. Johdanto	9
1.1. <i>Motiivi</i>	9
1.2. <i>Tutkimusmenetelmä</i>	9
1.3. <i>Miksi tutkia koiran kanssa?</i>	10
1.4. <i>Tutkielman rakenne</i>	13
1.5. <i>Käsitteet ja käsitykset</i>	13
2. Koira yhteiskunnassa	17
2.1. <i>Canis Familiaris</i>	17
2.2. <i>Koiran ja ihmisen yhteinen historia</i>	17
2.3. <i>Koiran asema tänäpäivänä</i>	20
2.4. <i>Onko koira inhimillinen eläin?</i>	22
3. Koira koirana	25
3.1. <i>Koiran älykkyys</i>	25
3.2. <i>Koiran tunteet</i>	28
3.3. <i>Koiran käyttäytyminen ja kommunikointi</i>	30
3.4. <i>Koiran vietit</i>	33
4. Koira ja ihminen	35
4.1. <i>Kesy koira, kesy ihminen</i>	35
4.2. <i>Isäntä, emäntä vai omistaja</i>	36
4.3. <i>Miten koira oppii</i>	37
4.4. <i>Koirien ja ihmisten kanssa</i>	38
5. Koira ja taide ja "taide"	42
5.1. <i>Koirien jalostus</i>	42
5.2. <i>Koirien ulkonäkö ja esteettisyys</i>	44
5.3. <i>Koira kuvataiteessa</i>	46
6. Koira ja minä	53
6.1. <i>Taiteellinen prosessi Hurman kanssa</i>	53
6.2. <i>Hurma kuvissa</i>	54
6.3. <i>Molempien motiivit ovat keskeisessä asemassa</i>	56
6.4. <i>Molemminpuolinen arvostus</i>	57
6.5. <i>Inhimillistys</i>	58
7. Lopuksi	60
7.1. <i>Koiran opit taidekasvatukseen ja taiteellisen työskentelyyn</i>	61
7.2. <i>Kuinka ymmärtää toisen olemista</i>	62
7.3. <i>Jatkotutkimus</i>	62
8. Lähdeluettelo	64
8.1. <i>Kirjalliset lähteet</i>	64
8.2. <i>Painamattomat lähteet</i>	65

1. JOHDANTO

1.1. Motiivi

Kiinnostukseni aiheeseen alkoi hankkiessani ensimmäisen koirani, Hurman, noin kolme vuotta ennen tämän tutkielman tekoa. Minulla oli jo pitkään ennen koiran hankintaa ollut tarve omistaa koira. Olin kenties halunnut suloisen olennon, joka rakastaisi minua pyyteettömästi, sillä sellaisen mielikuvan koiranomistajuus oli minulle antanut. Todellisuus oli kuitenkin toista ja aloin kyseenalaistamaan koiranomistajuutta. Miksi halusin koiran, joka rikkoo tavaroitani ja pakottaa minut muuttamaan rutiinejani? Ajatus elävän olennon omistajuudesta ja sen hallinnasta tuntui absurdilta. Pohdiskeltuani parin vuoden ajan tätä erikoista koiran ja ihmisen välillä vallitsevaa valtasuhdetta, tuntui sen tutkiminen opinnäytteen kautta luonnolliselta.

Tutkimuskysymystä pohtiessani pintaan nousi monia kysymyksiä aiheen tiimoilta: Mitä on valtaamme koiria kohtaan? Miten käytämme valtaamme koiria kohtaan? Millaista on ihmisen ja eläimen välinen leikki? Päädyin kuitenkin laajempaan ja aihetta itseään käsittelevään tutkimuskysymykseen; Ihmisen ja koiran välinen valtasuhde - Mitä se on?, sillä haluan tutkia monia aiheeseen liittyviä näkökulmia. Tutustuessani posthumanismin ajatuksiin, minua alkoi kiehtoa kysymys siitä, voinko tehdä koiran kanssa taidetta. Ajatus tuntui hullulta, mutta siinä oli jonkinlainen uuden ja tuntemattoman viehätys, mikä ajoi minut syvemmälle tutkimisen pauloihin. Luulin alkaessani tutkimaan aihetta pääseväni syvälle suuntaan, jota en voi ennalta määritellä, mutta se toikin minut siihen missä olen kokoajan ollutkin: koirani luo.

1.2. Tutkimusmenetelmä

Käytän tutkielmassa taiteellisen tutkimisen metodia, jossa työskentelyn kokeilevuus ja tekijän taitaminen ovat keskiössä. Työssäni kahden olennon välinen kommunikointi, yhteiselo ja yhteistyö ovat tutkimisen kohteena. Tutkielman tuotos on pääpiirteiltään subjektiivisen kokemuksen kuvailua ja sen merkitysten pohdintaa, jota ei voida määrällisesti yleistää. Linkitän kokemukseni ja oivallukset yleisempään eläintieteelliseen ja posthumanistiseen keskusteluun, ja toivon lukijan voivan samaistua sen sisältöihin ja saada työstäni kimmoketta omille ajatuksilleen ja pohdinnoilleen.

Juha Varto (2017) kertoo kirjassaan Taiteellinen tutkimus, että historiassa taiteellinen tutkimus -ilmaisua on käytetty kokeilevasta tutkimuksesta ja ollakseen akateemisesti varteenotettava, taiteellinen tutkimus edellyttää epistemologiaan, metodologiaan, kritiikkiin, aksiologiaan ja tutkimusetiikkaan nojautumista. Taiteellinen toiminta (praksis) on edellytys taiteelliselle tutkimukselle. Menetelmät tulevat taiteellisesta toiminnasta, joten ne ovat yhtä moninaisia kuin taiteellisen toiminnan tavatkin. (Varto 2017, 12-13.) Pysin tutkielmassani olemaan kriittinen sekä omia asenteitani, että käyttämäni lähteiden asenteista kohtaan, sekä tuomaan monipuolisen näkökannan aiheeseen. Varton mukaan kietoutumista omaan käytäntöön ei voi välttää ja objektiivisuutta on turha edes yrittää. Hänen mukaansa eräs tapa välttää ylenpalttista kietoutumista on tarkastella, kuinka käytäntö syntyy, kehittyy ja muuttuu työskentelyn aikana. Taiteellisesta tutkimuksesta saatu tieto on laadullista ja ennalta määrittelemätöntä. Se tähtää aistisen vastaanoton haastamiseen, alueiden

rajojen kieltämiseen ja uusien näköalojen osoittamiseen ja uudenlaisen puhunnan käyttämiseen. (Varto 2017)

Taiteellisen tutkimuksen toivotaan antavan tietoa, aivan kuten muidenkin tieteenalojen tutkimukset. Sen avulla pyritään tuottamaan tietoa, kehittää taitoa ja lisäämään ymmärrystä maailmasta. Pyrin esittämään kysymykseni selkeästi, monelta eri kannalta ja vastaamaan niihin niin, että lukija ymmärtää miten ja mihin olen päätenyt. Pyrin tutkielmassani palauttamaan ilmiön siksi, mikä se ehkä on. Inhimillisessä tietämisessä tekijän tieto ja taitaminen ovat keskiössä taiteellisen toiminnan ymmärtämisessä. (Varto 2017, 16-17; 20-21)

Tehdessäni tutkimusta koiran kanssa, koiran ollessa kenties taiteellisen työskentelyn toinen tekijä eikä tutkimisen kohde, voisin kutsua menetelmäni myös koiralliseksi tutkimukseksi. Tämä tutkielma kiinnittää huomion minun (homo sapiens-lajia edustava subjekti) ja koirani (canis familiaris-lajia edustava subjekti) kanssakäymiseen ja yhteystyöhön. Linkitän meidän kahden subjektin kohtaamisen yleisempään keskusteluun ihmisen ja koiran suhteesta läpi ajan ja tästä eteenpäin. Tutkielma nojaa suurimmaksi osaksi posthumanistiseen keskusteluun, sekä siihen miten koira nähdään lajina eläintieteessä. Taiteellista työskentelyäni vertaan ja tarkastelen kriittisesti tutkailemalla koiran ilmaantumista taiteen kentällä.

Tutkielman lähtökohtana oli jatkuva kysyminen minun ja koiran, Hurman, välisestä yhteydestä. Tutkimuskysymys muodostui laajaksi ja pohtivaksi; Ihmisen ja koiran valtasuhde, mitä se on? Avoin ja tarkentumaton kysymys määrittä tutkielman sisältöä ja tutkimisen monipuolista kirjoa. Lähteiksi muodostuivat niin sosiaalisen median virtaukset, koirankoulutuskirjat kuin filosofiset tekstit. Vietin koirani kanssa aikaa ja havainnoin arkista yhdessäoloamme kirjallisesti. Suurin osa havainnoinnista on spontaanista kommunikoinnistamme ja nopeasti ohimeneviä hetkiä, jotka olen jälkikäteen avannut mahdollisimman tarkkaan. Nopeasti ohimenevistä hetkistä ei olisi saanut kuvin tai videoin välittymään niiden olennaista tietoa, tunnetietoa ja paikka- ja aikasidonnaisia merkityksiä. Siispä ulkoinen dokumentointi ei olisi tuonut tutkimukseen lisäarvoa. Pohdintani yhteisistä hetkistämme loi kuitenkin tarpeen minun ja Hurman yhteiseen taiteelliseen toimintaan, jonka toteutin valokuvaamalla Hurmaa. Kuvauksista syntyi uusia yhteisiä tilanteita, jotka olen kirjoittanut auki. Valokuvaushetket synnyttivät sekä yhteyden, että ristiriidan välillemme, joka loi tarpeen kritisoida menetelmää itsessään. Kriitikki itsekkästä inhimillistämisestä toiminnasta muodostui syntyneiden kuvien teemaksi ja sama kriitikki toistuu tutkielman eri vaiheissa.

Päädyin valokuvaamiseen sattumalta ja hetken mielihohteesta. En pidä itseäni valokuvaajana, mutta valokuvat sattuivat toimimaan parhaiten ajatteluni jatkeena ja työkaluna minun ja Hurman välisessä taiteellisessa prosessissa. Ne ovat dokumentteja ja kommentteina yhteisistä hetkistämme. Otin valokuvat vain Hurmasta, sillä koin tärkeäksi yrittää välittää kuvien katsojille sitä tunnetta ja Hurman läsnäoloa, jota itse koin ollessani kameran takana. Astuessani itse kuvaan, kuvan katsoja päätyi ikäänkuin kolmanneksi pyöräksi. Halusin, että kuvien katselijat voisivat astua ihmisenä minun paikalleni, Hurman eteen. Valokuvat toimivat ajatteluprosessini kuvallisina jatkeina ja ilmentävät minun ja Hurman välillä tapahtunutta performatiivista toimintaa. Pyrin tuomaan tietoisesti esille koiran inhimillistämisen piirteitä ja Hurma vastaa toimintaani koiramaisella tavallaan, ollen koira. En kuitenkaan ajattele kuvien olevan itsenäisiä teoksia, vaan ne ovat osa tutkimusta.

1.3. Miksi tutkia koiran kanssa?

Lajina ihmiset ovat hyvin itsekeskeisiä ja historiamme on täynnä pohdintaa siitä, miten eroamme kaikista muista eläimistä. Kaikki eläimet kommunikoivat, mutta vain ihmisillä on toistaiseksi todettu kyky tallentaa opittua tietoa kirjoittaen. Kieli ja teksti mahdollistavat sen, että tiedon kulkeutuminen sukupolvelta toiselle ei ole suullisen opettamisen varassa. Ihmisellä on myös kyky käsi-



Kuva: Hurma katsoo kameraan, knalli päässä ja rusetti kaulassa.

tellä abstraktia tietoa, jonka ansiosta hän on pystynyt luomaan globaalin verkoston lähes kaikkien Maapallon ihmisten välille. Tärkein aistimme lienee tuntoaistin lisäksi näköaisti. Ihminen uskoo siihen minkä näkee ja hänellä on taito mielikuviin ja kuvien tulkintaan. Historiassa ihminen on yrittänyt löytää monia tapoja erottautua luonnosta ja nousta muiden eläinten yläpuolelle. Haluan tässä opinnäytteessä etsiä ihmisistä ja muista eläimistä, keskittyen koiraan, samankaltaisuuksia ja lähestymistapoja siihen, miten ja mitä voimme heiltä oppia.

Käytän tutkielmassa kaikista eläimistä hän-pronominia vastoin virallista kielenkäyttöä korostamaan kaikkien eläinten arvoa. Sekä aatehistorioitsija Maria Suutala, että kirjallisuustieteen professori Yrjö Sepänmaa ovat pohtineet hän-sanat käyttöä eläinten kohdalla. Sen käytöstä on Sepänmaan (2009) mukaan hyötyä ja haittaa: Hän ja se -sanat erottavat ihmiset ja eläimet lajillisesti toisistaan, mutta toisaalta luovat arvoeron niiden välille. Hurman ollessa taiteellisen toimintamme toinen tekijä, tuntui se-sanat käyttö hänestä alentavalta ja objektivoivalta. Kun motiivini on kritisoida ihmisen ja muiden eläinten eriarvoisuutta, tuntui oikeutetulta poiketa kieliopista tässä tapauksessa.

Opimme jatkuvasti toistemme mielipiteistä, elämäkatsomuksista ja tavoista olla ja elää. Kenties olisi syytä tutkailla suhdettamme muihin olentoihin kuin ihmisiin ja pohtia miltä heistä tuntuu, miten maailma näyttää heidän aistein ja kuinka he käyttäytyvät. Tiede auttaa meitä ymmärtämään eläinten tunteita ja aisteja, mutta jotain jää aina pimentoon. Toistaiseksi tiede ei pysty lukemaan ajatuksia, joten jokaisen yksilön subjektiivinen kokemus maailmasta jää mysteeriksi. Aion tässä tutkielmassa paneutua lähimmän toislajisen eläimemme, koiran, ja ihmisen väliseen suhteeseen. Tarkastelen koiran ja ihmisen välistä alkutaivalta, rotukoirien syntyä, historiaa ja koiran asemaa yhteiskunnassa. Totuus koiran todellisuudesta ja siitä, kuinka he aistivat ja tuntevat ympäristönsä jää kenties ikuisiksi mysteeriksi. Aivan niin kuin jokaisen meidän subjektiiviset kokemukset jäävät mysteereiksi toisiltamme. Koiran käyttäytymisen motiivien syvälinen pohtiminen kenties lisäisi minulla jo valmiiksi olevaa valta-asetelmaa Hurmaa kohtaan, sillä niiden puiminen voi tuottaa vain inhimillisiä epäilyjä ja arvauksia. En kuitenkaan jätä täysin havainnoimatta arvauksia koirani tuntemuksista ja kokemuksista suhteessa minuun, sillä kenties juuri niissä piilee kiinnostusta ja kriittistä ajattelua herättävä voima.

Koira on vanhin ja siten pisimpään domestikoitunut kotieläin. Koiran ja ihmisen välinen side on niin vahva ja omalaatuinen, että se on joissain tapauksissa jopa ihmisten välistä (ja koirien välistä) sidettä voimakkaampi. Tästä syystä tuotantoeläinten tai luonnossa elävien villieläinten ja ihmisten välisistä suhteiden syvälinen pohdinta ovat aivan toinen tutkimusaihe. Koiranomistajat tunnetusti pitävät lemmikkejään erityisen älykkäinä, jopa ihmisten kaltaisina. Aion pohtia, onko tällainen eläimiin kohdistuva inhimillistäminen niille hyödyksi vai tuoko se heille painetta olla jotain mitä he eivät ole. Oikeus toteuttaa itseään ja elää täyttä elämää ilman kärsimystä ei tulisi olla vain yhden lajin oikeus. Ihminen on evännyt itseisarvon monelta muulta eliölajilta saattaen ne sukupuuttoon valinnoillaan. Muiden eliöiden arvon hyväksyminen voi auttaa myös ihmisarvojen paranemisessa, kuten koirien kohdalla on käynyt. Pietiläisen (2013) kirjassa Koirien maailmanhistoria nousee esiin tapauksia, joissa koirien hyvinvoinnin ja oikeuksien paraneminen voidaan nähdä jossain tapauksissa parantaneen myös ihmisoikeuksia.

Eläinoikeudellisesta näkökulmasta emme voi ajatella, että toislajisilla eläimillä on oikeudet vain jotta ihmisillä olisi oikeudet. "Eläinten intressit on otettava huomioon siksi, että niillä on intressejä. Jos eläimistä välittäminen sidotaan siitä ihmisille mahdollisesti koituvaan hyötyyn, annetaan samalla ymmärtää, ettei eläinten intresseistä tarvitse välittää niiden itsensä takia." (Singer 1975, 298.) Ilman hyötyajattelua voimme oppia muilta eläimiltä ja eliöiltä, kuinka rikkaalla tavalla tällä planeetalla voi olla olemassa ja kuinka jokainen subjektiivinen kokemus on osa kokonaisuutta. Eri olentojen itseisarvon tiedostaminen pakottaa ottamaan niiden tarpeet huomioon. Vuorovaikutus

koiran kanssa on ehkä pieni ele kaiken tämän rinnalla, mutta sen pohtiminen saattaa tuoda minut yhtenä olentona lähemmäksi toista olentoa. Toivon, että tutkielmani antaa näkökulmia ja ajatuksia niin koiria omistaville kuin koirattomillekin ihmisille. Olen tutkielman teon aikana kokenut Hurmasta parhaimmat ja pahimmat puolet, mikä on syventänyt ymmärrystäni koiran olemusta kohtaan.

Tiina Raevaara mainitsee kirjassaan kuinka arkinen koiralle lässyttäminen ja tieteellinen näkökulma koiraan tulisi pitää erossa toisistaan. Tämän tutkielman luonne on ollut kuitenkin päinvastainen: olen nimenomaan yrittänyt löytää ihmisen ja koiran arkisesta kanssakäymisestä tutkimisen aihetta. Antropomorfismia ja animismia on pitkään harjoitettu historiassamme ja niillä tarkoitetaan asioiden ja olentojen näkemistä ihmisen kaltaisina tavoitteellisina toimijoina. Tällaisesta ajattelusta on pyritty irtaantumaa nykytieteessä. Raevaara (2011) viittaa filosofi Daniel C. Dennett'n toteamukseen siitä, että tämänkaltaisen ajattelu auttaa meitä ymmärtämään ja löytämään uutta sen lisäksi, että se on meille luonnollinen tapa toimia. Me emme voi kenties koskaan täydellisesti ymmärtää toistemme kokemusmaailmaa, mutta paras välineemme lienee omien tunteidemme ja kokemusten heijasteleminen niihin. Raevaara toteaaakin kannattavansa antropomorfismin ja animismin käyttöä, kunhan niiden vaikutuksesta on tietoinen. (Raevaara 2011)

1.4. Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäinen puoli avaa käsitteistöä ja käsityksiä, mihin tutkielma viittaa ja pohjaa. Paneudun lyhyesti ihmisen ja koiran yhteiseen historiaan ja koiran asemaan nykypäivänä, koiran käyttäytymiseen ja siihen, miten tiede näkee koiran. Opinnäytteen toisessa puoliskossa avaan koiran esteettistä puolta, sekä koiran ilmenemistä kuvataiteessa. Vuorovaikuttaminen Hurman kanssa näkyy tekstin seassa olevissa päiväkirjamerkintöjen kaltaisissa tekstin pätkissä. Ne ovat ajatuseni kuljettajia ja kiinnittävät teoreettisen pohdinnan fyysiseen todellisuuteen. Niiden tehtävänä on herätellä lukijaa ja tuoda hänet takaisin maan pinnalle, aivan niin kuin Hurma tuli kirjoittamisprosessini aikana vaatimaan huomiota ja tökkimään minut nykyhetkeen.

Valokuvat ovat yhteisten valokuvaushetkiemme tuotosta ja niissä ilmenee niitä ajatuksia, joita tutkielman teossa saatu tieto on minussa herättänyt. Avaan valokuvaushetkiä aivan tutkielman lopussa, sillä niihin ovat vaikuttaneet kaikki tutkielmaan kerätty tieto ja niiden herättämät pohdintani. Vertaan tutkielman lopussa myös sitä, miten toimintani Hurman kanssa muuttui prosessin myötä ja mitä prosessi on antanut minulle taidekasvattajana.

1.5. Käsitteet ja käsitykset

Inhimillisyys, eläimellisyys ja eläinmäisyys ja ihmismäisyys

Ympäristöfilosi Leena Vilkan mukaan inhimillisyys ja eläimellisyys -termit ovat historiassa kuvattu toistensa vastakohtiksi. Eläimellisyys sanakirjan mukaan tarkoittaa raakuutta ja julmuutta. Eläimellisyys sanana on kerännyt paljon historiallista painolastia, jonka vuoksi aatehistorioitsija Maria Suutala (2009) perustelee eläinmäisyys sanan käyttöä puhuttaessa eläimille tyypillisistä piirteistä. Inhimillisyyttä ja ihmismäisyyttä ei paina samanlainen sävyero kuin eläimellisyyttä ja eläinmäisyyttä, mutta eri niissä kuitenkin on. Ihmismäisyys kuvaa eläinmäisyyden tavoin ainoas-



Kuva: Hurma knalli päässä ja rusetti kaulassa.

taan ihmiselle kuuluvia piirteitä. Inhimillisyys kuvaa piirteitä, joita voimme löytää myös toislajisista eläimistä.

Intressi

Toiminto tai olotila mitä olento tai eliöryhmä tavoittelee. Intressi on riippuvainen tekijästä ja tässä tutkielmassa pohdin lähinnä koiran intressejä yksilönä ja lajina.

Laji

Eliöryhmä, jonka yksilöt voivat lisääntyä keskenään (Tieteentermipankki 2014).

Maailma

Jokainen yksilö kokee maailma sellaisena kuin se ilmenee aistiärsykkeiden tuottamana havainnoissa ja ajattelussa, jokaisen subjektiivinen kokemus maailmasta on siis erilainen. Viittaa tässä tutkielmassa inhimilliseen yhteiskuntaan ja luontoon eri maailmoina, sillä ihmisinä koemme ne aistein ja historiallisesti erillisinä. Historiallisesti ajateltuna yhteiskunta on hallittu maailma, kun taas luonto on villi. Todellisuudessa molempiin pätee omat järjestykset ja epäjärjestykset, mutta ne tulevat esille eri tavoin. Kirjailija Petri Pietiläisen (2013) mukaan koira kuuluu näiden maailmojen rajoille. Tulkitsen hänen tarkoittavan, ettei koira ole täysin inhimillisesti hallittavissa oleva olento, mutta samaan aikaan koira ei ole täysin inhimillisen vaikutuksen ulottumattomissa. Viitatessani tutkielmassa yhteiskuntaan, tarkoitan etupäässä länsimaalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria, sekä länsimaistuvaa kulttuuria, jossa länsimainen tapa pitää koiria lemmikkeinä ja perheenjäseninä on yleistynyt ympäri maailmaa.

Humanismi, posthumanismi ja ekofeminismi

Humanismin on ihmisyyteen perustuva maailmankatsomus (suomisanakirja.fi). Sen ydin piilee ajatuksessa, että ihminen on jumalan kaltainen olento, jonka halut ja tarpeet menevät kaikkien muiden maapallon eliöiden halujen ja tarpeiden edelle. Humanistiseen ajatteluun kuuluu uskomus, että ihmisellä on sielu tai jokin muu maaginen "minuus" joka erottaa hänet lajina kaikista muista eläinlajeista.

Tiede on horjuttanut ajatusta sielun olemassaolosta, perustellen ihmisten ajattelun ja valintojen olevan samanlaisia algoritmisia toimintoja, kuten kaikkien muiden maapallolla elävien eliöiden toiminnot. Tämä ajatus horjuttaa humanismin perusolettamuksia, joista on ilmennyt uusia maailmankatsomuksia, kuten posthumanismi ja ekofeminismi. "Posthumanismi on moninainen, ristiriitainenkin yhdistelmä teknologiakehitykseen perustuvaa tulevaisuususkkoa, inhimillistä itse-epäilyä, löydettyä liittolaisuutta ei-inhimillisten eläinten kanssa ja tuon liittolaisuuden romuttamista ekokatastrofin edessä, toivoa geneettisestä ja mekaanisesta parantumisesta tai jopa kuolemattomuudesta." (Lummaa & Rojola 2016, 7)

Ekofeminismi pyrkii määrittelemään luontosuhdetta ja ihmiskuvaa. "Ekofeminismi pyrkii purkamaan patriarkaalisesta yhteiskuntajärjestelmästä, jossa niin nainen, luonto kuin usein mieskin kärsivät." (Suutala 2009, 99.) "Avain uuteen luontosuhteeseen on tuleminen eläväksi olennoksi muiden elävien olentojen joukossa. Enää ei ole niin tärkeää, onko ihminen vai eläin, nainen vai mies. Riittää, että on olemassa ja rakastaa - intohimoisesti ja kaikkensa peliin pannen. Se ei kuiten-

kaan tarkoita, että lajien väliset rajat hämärtyisivät: sutta voi rakastaa sutena ilman, että siitä tulee lammas.” (Suutala 2009, 101)

Viittaan tässä tutkielmassa moneen posthumanistiseen ja ekofeministiseen ajattelijaan ja ne toimivat tutkielman taustalla vaikuttavina maailmankatsomuksina.

Ihmis- ja eläinkäsitys

Ihminen on eläin muiden joukossa. Hänellä on samat perustunteet kuin nisäkkäillä ja kyky oppia. Hän toimii ja tekee valintoja perimänsä, tunteidensa, aistiensa ja ympäristön muokkauksen eli kulttuurin pohjalta. Ihmisellä on kyky tallentaa oppimaansa tietoa kielen avulla tekstiksi, joka säilyy ja on luettavissa vuosien päästä. Nykytiedon mukaan ulkoisesti tallennettu kumulatiivinen tieto on ainoastaan ihmislajille ominainen tapa.

Motiivini on eroavaisuuksien lisäksi keskittää huomio olentojen samankaltaisuuteen ja vuorovaikutukseen, jossa molemmat ovat lähtökohtaisesti saman arvoisia. Viittaan välillä toislajisiin eläimiin, jolla tarkoitan pääasiassa nisäkkäitä, jotka eivät ole ihmislajin edustajia. Sillä sanoihin ihminen ja eläin liittyy vastakkainasettelu ja epätasa-arvo, haluan korostaa termillä toislajinen kaikkien eläinten, myös ihmisten, samanarvoista itseisarvoa. Toislajinen termiä ovat käyttäneet muun muassa taiteilija Hertta Kiiski ja filosofian tohtori Karoliina Lummaa.

Vuonna 2012 Cambridgen tietoisuusjulistuksessa (The Cambridge Declaration on Consciousness), joukko luonnontieteilijöitä julisti, etteivät ihmiset todistetusti ole ainutlaatuisia kyvyissään tietoisuuteen. Myös muunlaiset eläimet ovat kyvykkäitä intentionaalisuuteen ja monimutkaiseen kognitiivisiin kykyihin. ”Eläimillä on havaittu kieliä, kulttuureja, mahdollisesti suurempaa älykkyyttä kuin ihmisellä, moraalia, kuten kyky erottaa reilun pelin säännöt ja auttaa pyyteettömästi, ymmärrys kuolemasta, itsemurhasta ja kuolevista lajitovereista huolehtiminen, viitteitä estetiikasta, työkalujen käytöstä puhumattakaan” (Kokkonen 2016, 188.) Tieteellisesti tehdyt julistukset siirtyvät hitaasti käytännön toimintatapoihimme, emmehän me arjessa muista sitäkään, että koostumme myös toisista lajeista. ”Soluistamme vain 10%:sta löytyy ihmisgenomeja, lopuista sienien, bakteerien jne. genomeja (Haraway 2008, 3)” (Kokkonen 2016, 187).

Koirien ja muiden nisäkkäiden kanssa jaettu geneettinen samankaltaisuus auttaa meitä ymmärtämään toistemme tarpeita ja käytöstä, vaikkakin sanaton yhteys jättää meidät aina pohtimaan merkityksiä tai niiden puuttumista. Tiedämme jo, että koiralla on samat perustunteet kuin ihmisellä, ne ovat sosiaalisia ihmistä kohtaan ja moni koirista ahdistuu yksin jäädessään (Kaimio 2007). Näihin seikkoihin on puututtu eri tavoin, kuten Ruotsissa laki kieltää koiran jättämisen yksin yli kuudeksi tunniksi ja Suomessa on perustettu yhdistyksiä, kuten Toimistokoirat Ry, joka tukee koirien ottamista mukaan työpaikoille. Lain tuoma turva ja eläinten oikeuksia ajavat yhdistykset tuovat toiminnallaan lisää tietoisuutta eläinten tarpeista ja tavoista jakaa elämämme heidän kanssaan.

2. KOIRA YHTEISKUNNASSA

2.1. Canis Familiaris

“Koira on todella erinomaisin, täydellisin ja hyödyllisin valloitus, jonka ihminen on koskaan tehnyt.” (Mela 1899)

Koira on ristiriitainen hahmo kulttuurissa ja historiassa. Koira on pidetty sekä likaisena, siveetömänä ja vaarallisena eläimenä, mutta myös perheenjäsenenä, luotettavana ja ihmisen parhaana ystävänä. Pietiläisen (2013) mukaan koira saattaisi olla ihmiskunnan historian merkityksellisin innovaatio, ollessaan ihmisen ensimmäinen kotieläin. Koiran aistit ihmisen käytössä on todennäköisesti auttanut ihmispopulaatiota kasvamaan metsästyksen helpottuessa ja suojatessa ihmisiä vaanivilta vaaroilta. Voimmeko kuitenkin olla varmoja, että se on ollut juuri ihminen, joka tämän innovaation on tehnyt? Vanhassa suomalaisessa kertomuksessa koira on protagonistti, joka jättää turvattoman erämaan ja valitsee ihmisen antaman ruuan ja hoivan. (Pietilä 2014.) Mitä jos koira, tai jokin suden ja koiran välimuoto, on yhteisen taipaleemme alkuaikoina huomannut ihmisen menestyksen ja siten lyöttäytynyt hänen mukaansa? Joka tapauksessa, katsoessamme koiran historiaan, katsomme jonkin verran myös ihmisen historiaan. “Mitä sitten tiedämme vielä kertoa koirasta, ja mitä tämän kautta ihmisestä? Korostuuko kesyttäjän roolimme?” (Kauppinen 2011.)

“DNA-analyysit eivät jätä mitään epäilystä siitä, että koira polveutuu pelkästään (tai lähes pelkästään) harmaasudesta (Canis lupus)” (Bradshaw 2011, 25). Tutkijat kuitenkin arvelevat koiran historiaan kuuluneen myös muita Canis-suvun edustajia, kuten sakaaleja ja kojootteja. Vaikka susien ja koirien DNA:t ovat lähes identtisiä, se ei tarkoita, että niiden käyttäytyminen olisi samanlaista. Koiran kesyyntymistä eli domestikaatiota ennen on jo mahdollisesti tapahtunut suden evoluutiota toiseksi koiraeläinlajiksi. Muutos sudesta koiraksi on pitänyt jo jossain määrin tapahtua ennen liittoutumista ihmisen kanssa, sillä sudesta ei tänä päivänäkään saisi kesyä lemmikkiä. Eläinten käyttäytymisen asiantuntija John Bradshaw’n mukaan muutos on rinnastettavissa ihmisen kehitykseen mesoliittisen ajan metsästäjä-keräilijästä nykyajan ihmiseksi. Tämän ajatuksen varjolla voimme ajatella, että koira ei pelkästään ole ensimmäinen kotieläimemme vaan myös evolutiivisesti pisimmälle kehittynein. Koira on tämän lisäksi kesyyntynyt lähes yhtä paljon itsestään kuin ihmisen toiminnan seurauksena. (Bradshaw 2011)

2.2. Koiran ja ihmisen yhteinen historia

Koirat ovat olleet ihmisten seuralaisina peräti 30 000 vuotta ja arvellaan, että he ovat olleet ihmisen ensimmäinen kotieläin. Pitkä yhteinen historiamme on täynnä tarinoita, sananlaskuja ja viisauksia koirista. “Pimeässä erämaassa on ihailtu koiran haukkua, koska se on ollut viesti ihmisten läsnäolosta ja turvaa tarjoavista asumuksista. On sanottu, että koiraton koti on turvaton talo.” (Pietiläinen 2014, 8.) Peninkulma, tai penin kuulema, onkin ollut koiran haukun kantama matka, joka on johdattanut matkalaiset kylää kohti. (Pietiläinen 2014)

Tarkkaa aikaa ja paikkaa siitä, milloin koira olisi kesyyntynyt ei ole, ja joskus löydösten ikä vaihtelee tuhansia vuosia. Onkin arveltu, että koira on kehittynyt asumaan ihmisasumuksen lähistöllä ympäri maailmaa, eri aikoina. Sudet ovat olleet yksi menestyksekkäimmistä maaeläimistä ja ovat

ihmisten tavoin levittäytyneet ympäri maailmaa. On mahdollista, että eri susikannoista on erotunut populaatioita, jotka eivät ole kaihtaneet ihmisten läsnäoloa ja erikoistuneet ihmisasutusten jätehuoltoon. Ruoantähteitä ja muita jätöksiä vartioiva koira (tai koiran alkumuoto sudesta) on puolustanut omaisuuttaan muilta pedoilta, ja samalla ilmoittanut mahdollisesta vaarasta ihmisille. (Raevaara 2011.) On helppo nähdä, miten tällainen symbioottinen elämäntapa on kuljettanut ihmisen ja koiran tiet yhteen. Myöhemmin eri työtehtävät, kuten metsästys ja kuorman veto, ovat muokanneet koiran kokoa ja luonnetta ajan saatossa. Luulöydösten perusteella Suomessa on ollut käytössä eri rotuisia koiria eri tehtävissä kivikauden ajoista lähtien, 9000 vuotta sitten. (Pietiläinen 2014, 14-15)

Ihminen on aisteiltaan melko rajoittunut eläin. Näemme kyllä kyllin tarkasti yksityiskohdat ja värit, mutta kuulomme on keskinkertainen, hajuaistimme lähes olematon, emmekä näe kaikkia valon värejä, sähkömagneetti-aistista puhumattakaan. Eläintieteilijä Jussi Viitalan mukaan maailma, jonka havaitsimme ympärillämme, on vain aivojen luoma mielikuva niiden aistiärsykkeiden pohjalta, joita pystymme aistimaan. "Kaikki tieto, joka ei ole välttämätöntä elossa säilymisen tai lisääntymisen kannalta, on hyödytöntä, eikä sille ole kehitetty havaintomenetelmiäkään" (Viitala 2005, 19). Ihminen on kuitenkin menestynyt kielen ja hyvän yhteistyön ansiosta. Yhteistyö muiden eläinten kanssa on todennäköisesti mahdollistanut pidempien matkojen taittamista kuorman kanssa, sekä tehokkaampaa metsästystä, kun ihmiset ovat saaneet käyttöönsä toislaisten eläinten voimat ja tarkat aistit. Kenties tärkein kehitys sudesta koiraksi on ollut kyky lukea ihmisen mielenliikkeitä ja mukautua nopeasti uuteen elinympäristöön kulkiessaan heidän mukanaan. Yhteinen taipaleemme on hionut yhteistyömme ja varsinkin koiran selviytymisen kannalta sen on ollut hyvä oppia tunnistamaan ihmisen elkeet. (Viitala 2005)

Ihmisen luodessa yhä suurempia sivilisaatioita ja korkeakulttuuria, koiran asema romahti hyötyeläimeksi. Historiamme muuttui eläinkielteiseksi ja eläimiltä riistettiin Vilkan mukaan järki ja tunteet. "Keskiajan papisto riisti eläimiltä sielun ja hengen väittäen, että ainoastaan ihminen on luotu jumalankuvaksi ja siten vain ihminen on itseisarvoinen olento. Eläimet oli luotu ihmisen käyttöä varten. Mekanismi teki eläimistä koneita, joilla ei ollut tietoisuutta eikä siis myöskään kykyä kärsiä." (Vilkkä 1993, 22.) "Ihminen on etsinyt minäänsä Jumalan ja eläimen ja myös eläimen ja paholaisen väliltä ja kysynyt, onko hän ihminen, eläin vai jumalallinen olento. Hän on aina myös pohtinut, missä ihmisyyden ja eläimellisyyden välinen raja kulkee. Eläimellisyyttä - ruumiillisuutta ja aistillisuutta - on pidetty myös irrationalisuutena, vastakohtana järjelle. Juuri järjen korottaminen ja ihmiskeskeisyys on tyypillistä länsimaiselle ajattelulle: eläimellisyyden on voitettava järjen tai kristillisissä ajattelussa usein Kristuksen avulla. -- järkeä on pidetty ihmisen paremmuuden ja luonnonherruuden merkinä. Järjen on katsottu erottavan ihmisen ja kautta historiansa kysynyt, miten hän eroaa eläimistä. Hän on keskittynyt siihen, mikä hänet erottaa muista elävistä olennoista sen sijaan, että hän olisi miettinyt, mikä kaikkea elävää yhdistää." (Suutala 2016, 91)

Kreikan kielen "kynikos" sana eli "kyynikko" tarkoittaa koiramaista ja antiikin Ateenassa kyynikkofilosofit ottivat sen omakseen kuvaamaan "luonnonmukaista" elämäntapaansa. He kulkivat kaduilla ilman vaatteita, tekivät tarpeensa ja irstailivat kaiken kansan nähden. Raamatuntutkijat John Dominic Crossan ja F. Gerald Downing ovat esittäneet päätelmiä, joissa Jeesus ja hänen ensimmäiset opetuslapsensa olisivat olleet kyynikkofilosofeja. Tämän teorian mukaan länsimainen kulttuuri olisi saanut vaikutteita koiramaisista elämäntavoista. (Raevaara 2011, 120-121)

Metsästys on nostanut koirat arvoonsa enemmän kuin kerran historiassa. Ennen sivilisaatioiden muodostumista, metsästyksen kautta koirista tuli kumppaneita, ystäviä ja ihminen hyötyi koiran antamasta metsästysavusta ehkä jopa niin paljon, että yhteisöjen koko kasvoi. Koiria on muiden tehtävien ohella käytetty myös sodankäynnissä. Sotakoirat opetettiin tappamaan ja niitä käytettiin muun muassa julkisissa teloituksissa. Nykyäänkin sotakoirat haistavat esiin pommeja ja piiloutu-



Kuva: Hurma kolmena viisaana tietäjänä.

neita sotilaita, toimivat viestinviejinä ja ensiapujoukoissa. Koira toimi näin ihmisen käden jatkeena ja ihmisen tavoin se voi jopa nauttia sodan ja metsästyksen jännityksestä. Koirien sankaruutta on muistettu Viitasaarelta löytyvällä Suomen jatkosodassa palvelleiden sotakoirien muistolaatta (Oksanen 2019). Historiassa ja nykyäänkin on vaikea arvioida koiran syyllisyyttä sen hirmutekoihin. Jos ihminen kouluttaa koiran tappamaan, voiko koiraa pitää murhaajana? Koira toimii ihmisen käskyn ja opetuksen alaisena, se ei kyseenalaista toimintaa eikä hurjiksi jalostetuilla ja koulutetuilla koirilla ole siihen ollut minkäänlaista motiivia. Koira ei automaattisesti kunnioita ja rakasta kaikkia tapaamiaan ihmisiä, muita eläimiä tai lajikumppaneitaan, joten myös koiran kouluttamattomuus tai kiputilat voivat johtaa koiran aggressiivisuuteen (Kaimio 2018). Koiria on historiassa pidetty vastuussa teoistaan ja viktoriaanisessa Englannissa eläinten oikeudenkäynnit ja eläinten kuolemanrangaistukset olivat yleisiä. Oikeudenkäyntejä ei julkisesti enää käydä koirien osalta, mutta koirat saavat silti yhä kuolemantuomioita hyökättyään ihmisen tai toisen koiran kimppuun. (Pietiläinen 2013.) Tästä nousee aika-ajoin keskustelu, tulisiko ihmisten suorittaa jonkinlainen koira-ajokortti tai tulisiko vaarallisina pidetyt rodut kieltää lailla. Kennelliiton mukaan kieltäminen ja pakko eivät kuitenkaan parantaisi tilanne, vaan valistusta koirien käyttäytymisestä tulisi lisätä (Koivuranta 2019). Eläintenkouluttaja Tuire Kaimio (2018) toteaa kolumnissaan, etteivät kaikki koirat kestä tuntemattomien ihmisten tai koirien läheisyyttä ja kosketusta, aivan niinkuin kaikki ihmiset eivät siedä tuntemattomien halaamista. Jos koiran epämukavuuden tai pelon eleitä ei ymmärretä, saattaa koira joutua tilanteeseen, jossa se ei näe muuta vaihtoehtoa kuin puolustaa tilaansa aggressiivisella käytöksellä.

Koirat ovat mahdollisesti muokanneet läsnäolollaan myös ihmistä. Sosiobiologi John Alcock pohtii sitä mahdollisuutta, että koiriin helposti kiintyvillä ihmisillä, ”koiraihmisillä”, olisi taipumus luoda myös kestävämpiä ihmissuhteita. Hänen mukaansa ”koiraihmiset” ovat keskimäärin empaattisempia ja yhteistyökykyisempiä, mikä on vienyt kiintymystä koiriin eteenpäin ihmiskunnassa. Ihminen viehättyy koirista, vaikka ne ovatkin lähestulkoon hoidettavia loisia, jotka kuitenkin ovat parhaiten meitä lukevia ja ymmärtäviä toislaajisia olentoja. On hyvä muistaa, että koira lukee ja ymmärtää meitä paremmin, kuin geneettisesti lähimmät sukulaisemme, simpanssit ja bonobot. Koirat ymmärtävät esimerkiksi osoitukset jo hyvin pienestä pennusta saakka ja osaavat seurata

sitä. Tämä on merkki siitä, että koira on evolutiivisesti oppinut tunnistamaan ihmisen eleitä ja osaa reagoida niihin jo ensimmäisellä kerralla ilman opetusta. (Raevaara 2011, 184-189.) Lemmikkikoiran voidaan ajatella kuuluvan inhimillisen ja ei-inhimillisen maailman rajalle. Se on liian eläinmäinen ollakseen ihminen, mutta olentona tarpeeksi inhimillinen ollakseen peto. "Koiraa on harvoin vain koira vaan pikemminkin halujen, toiveiden, pelkojen ja rakkauden metafora. Ihmisen kumppaniksi suostunut koira on menettänyt oikeutensa olla todellinen eläin." (Pietiläinen 2013, 103.)

2.3. Koiran asema tänäpäivänä

Koirien käyttötarkoitukset eivät nyky-yhteiskunnassamme ole enää niin moninaiset ja hurjat kuin aiemmin, eikä koiran haukku johda ihmisiä perille suurkaupungeissa. Länsimaistuvassa kulttuurissa vahvat ja kestävät koirat ahdetaan pieniin kerrostaloasuntoihin ja lenkitetään pari kertaa päivässä hihnassa ihmisen vauhtia. Darwinin mukaan "vanhimmat kotieläimemme voivat yhä vielä nopeasti jalostua ja muuttua" ja moni koirarotu onkin muuttunut säyseämmäksi ja laiskemmaksi. Laiska elämäntapa, jota koirat omistajineen viettävät on ehkä helppoa, mutta tuo uudenlaiset ongelmat tullessaan. Kotiin jätetyt koirat saattavat tuhota sisustuksen, tai voivat kärsiä masennuksesta siinä missä ihmisetkin. (Maskonen 2018)

Koira on erityisessä asemassa oleva eläin länsimaaisessa (ja kovaa vauhtia länsimaistuvassa maailmassa) kulttuurissa, sillä se on kissaakin enemmän inhimillistetty eläinlaji. Koira ei ainoastaan elä kanssamme, se elää elämäämme samalla tavoin kuin mekin. Se liikkuu yhtä paljon kuin me, se kuluttaa ihmisen prosessoimaa ruokaa, sen päällä on ihmisen tekemiä vaatteita ja se suorittaa jopa ihmisten antamia ammatteja. Muut kotieläimet toimivat lähinnä turkis- ja lihateollisuuden raaka-aineina (Vilkkä 1993, 22) ja muut lemmikkieläimet kohtaavat inhimillistämisen sijaan helposti kaltoinkohtelua. Koirien oikeudet tuskattomasta elämästä ja lajityypillisen käyttäytymisen toteutuksesta täytyvät useimmiten tavallisen perhekoiran elämässä, varsinkin jos perhe asuu maalla, ja koira pääsee liikkumaan vapaasti päivittäin. Koiran passiivisuus otetaan helposti tyytyväisyytenä ja häiriökäytös turhautumisena, mutta voidaanko niistä tehdä johtopäätöksiä koiran onnellisuudesta? Onneksi nykyajan ja tulevaisuuden teknologia auttaa meitä tässä ongelmassa: koirien älyliivit ja aktiivisuuspannat ilmaisevat koiran mielialaa, vireystilaa ja tunnetiloja, jolloin pystymme entistä tehokkaammin lukemaan karvaisia ystäviämme. Tai ainakin niin markkinat uskottelevat.

Koirien suosion kohotessa markkinoille on saapunut kasapäin tuotteita ja palveluita koiranomistajille. Ruokamerkkejä on pilvin pimein, kukin entistä parempaa koiran suolistolle ja turkille, ja niissä ei tietenkään ole allergeeneja. Ihmisten ruokatrendit heijastelevat koiriin, tuoden markkinoille raakaa liharuokaa, proteiinijauhetta sekä lisäravinteita koirille. Jotta koira ei kadottaisi, omistaja voi ostaa GPS-paikantimen, sekä heijastavan sadetakin ja valopannan koiran kaulaan. Tuotteiden lisäksi koirille suunnattujen palveluiden määrä on kohonnut. On erilaisia harrastuksia, koirakouluja, hierontaa, vesijuoksua ja ulkoilutus- ja hoitopalveluita. Koirilta itseltään ei voida kysyä haluavatko he osallistua kaikkeen tähän hemmotteluun ja tottakai omistajat haluavat hemmotella rakkaita karvakuonojaan. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli 700 000 koiraan vuonna 2018 ja vuosittain rekisteröidään arviolta 50 000 koiranpentua. (Pietiläinen 2014, 151.) "Suomen nykyistä koiratiheyttä suhteessa väkilukuun pidetään maailman tiheimpänä. Suomi on koirien suurvalta." (Pietiläinen 2014, 217.) Ei siis ihme että suomalaiset yritykset, kuten koiratuotteita valmistava Hurtti, ovat menestyneet ympäri maailmaa. Koirat ovat siis avanneet aivan uudenlaisen muotoilun alueen. Uskon, että tulevaisuudessa muotoilijoiden tulee ottaa huomioon koirien suuri määrä erilaisissa palveluissa ja tuotteissa. Suomalaisessa arkkitehtuurissa tulee luultavasti lisääntymään



Kuva: Hurma nukkuu etualalla, taustalla näkyy lavastettu tila ja vaate lattialla.

koiratalouksien arkea helpottavat ratkaisut, kuten kurasuihkut ja lattiakaivot, jotka ovat helppo tyhjentää hiekasta ja karvoista.

Koirien kasvava lukumäärä huolestuttaa osaa ihmisistä ja yksittäisiä kannanottoja koirien pidon vähentämiseen esitetään aina välillä (Tiittula 2019). Koira on osa kulttuuriamme ja perheitämme, oli hänen tehtävänsä ja roolinsa mikä hyvänsä. Se, että puhutaan koiran hankkimatta jättämisestä pelkästään ekologisten syiden varjolla, on melkein monille sama kuin sanoisi lasten hankkimista luonnonvarojen tuhlaamiseksi. Ihmiset ovat äärimmäisen sosiaalinen laji ja nähdäkseni lajirajojen ylittävät ystävyys suhteemme ovat arvokkaita säilyttää niin yksilö- kuin yhteisötasolla.

2.4. Onko koira inhimillinen eläin?

Muistan Hurman pentuna, villinä pienenä olentona, joka ei ymmärtänyt ihmisiä. Se ymmärsi vain sen, mitä se oli oppinut äidiltään ja sisaruksiltaan: leikin säännöt. Murina, haukahtelu, koirien elekieli, jota en juurikaan ymmärtänyt silloin. ”Olen iso ja äänekäs, minä määrään!”, pennun elekieli tuntui sanovan, kun yritin taivutella sen jättämään pyykkikorin rauhaan. Asetuin hänen ja korin väliin estääkseni naskalihampaiden pääsyn korin heiveröiseen pintaan. Hurma, joka hädintuskin tunnisti vielä nimeään, haukkui ja murisi. Pentu heittäytyi lattialle ja pamautti pikkuiset tassunsa laminaattiin. Hänestä tämä oli leikkiä, minusta ei. Otin tilanteen liian henkilökohtaisesti. En voinut ihmisenä antaa eläimen tuhota omaisuuttani. Tunsin velvollisuudekseni opettaa hänet käyttäytymään ihmisiksi.

Mikä tekee meistä inhimillisiä? Sanakirja kuvaa inhimillisyyttä seuraavasti: ihmiskuntaan kuuluvaa, ihmisarvon mukainen, ihmisiä ymmärtävä tai kunnioittava, ihmisystävällinen, ihmismäinen, lempeä, sävyisä, kunnollinen. Niin sanottu ”hyvin käyttäytyvä” koira kuulostaa näiden termien kannalta inhimilliseltä olennolta. Mitä sitten tarkoittaa ihmisarvon mukainen ja onko koira sen vaikutuspiirissä ollessaan inhimillinen olento? Ihmisarvo sanakirjan mukaan tarkoittaa ihmiselle ihmisenä ja yksilönä kuuluvaa arvoa. Se että jollakin asialla on arvo luo ajatuksen siitä, ettei sitä ole kaikella tai kaikilla. Jos ihmisyyden vastakohta on historiassa ollut eläimellisyys, onko olemassa ollenkaan eläinarvoa? Sellaista termiä ei ole ainakaan sanakirjan mukaan.

Koira voi siis tämän perusteella olla inhimillinen eläin, mutta myös ei-inhimillinen eläin, mikäli se ei täytä inhimillisyyden luomia vaatimuksia. Missä vaiheessa koiran elämää tapahtuu sellainen inhimillistämisen prosessi, jonka ansiosta hän inhimillistyy ja onko inhimillisyyys pysyvä olotila?

Koiran kouluttamiseen liittyy aina vallankäyttöä, sillä muokkaamme toisen olennon käytöstä halujemme mukaiseksi. Olennaista suhteemme vallankäytössä lienee se, käytämmekö valtaa tietämättämme ja miten saamme eläimen toimimaan haluamallamme tavalla. Koiran kouluttamiseen liittyy usein tunnepohjainen vallankäyttö, yleisemmin tunnettuna sanontana ”keppi vai porkkana”. Koiran käytöstä manipuloidaan joko tekemällä haluttu toiminto sille mielekkääksi palkkioilla tai estämällä ei haluttu toiminto. Ensimmäisessä koira opetetaan haluamaan toimimaan haluamallamme tavalla antaen sille palkkio hyvästä suorituksesta. Jälkimmäisessä ei-haluttu käytös joko estetään tai siitä tehdään niin epämieluisa kokemus, ettei koira halua toistaa käytöstä. Nykyään koira- ja eläinten kouluttajat suosivat palkkion antamista ja sitä voidaan verrata ihmisten oppimiseen. Kumpi motivoi paremmin oppimista: Oikeasta vastauksesta saatu palkkio vai väärästä vastauksesta kepin isku

sormille? Nykyisen tiedon varjolla tiedämme vastata, että palkkio motivoi oppimista rangaistusta paremmin (Hietamäki 2017).

“Eläinsuhteissamme on mitä suurimmassa määrin kyse rahasta ja ruokataloudesta, vaatteista, lääketeollisuudesta, kumppanuudesta ja työstä, mutta myös ajattelun ekonomiasta, symbolisesta kodinpidosta.” (Teittinen 2016, 157.) Koiraa lajina on piinanneet ne ihmisten keksimät kauheet, joita on lääketieteen ja muun tutkimuksen nimissä toteutettu, kuten elävän eläimen ruumiinavaus, behavioristiset kokeet sekä lääkeaine- ja kosmetiikkakokeet. Kotikoirat harvemmin joutuvat testieläimiksi, mutta ollessaan perheenjäseniä, ne kohtaavat samanlaista henkistä ja fyysistä väkivaltaa kuin ihmiset. Kääntöpuolena ne voivat elää parasta elämäänsä perheenjäsenenä ja kumppanina omistajalleen. Koirat elävät niin samanlaista elämää kuin omistajansa, että koiran vointi kertoo paljon myös omistajansa voinnista. Jos koira on stressaantunut ja masentunut, luultavasti omistajalla on vähintäänkin samoja oireita. Tutkimukset ovat todistaneet, että koirat altistuvat omistajansa stressille. “Lajien sisällä ilmiö on todennettu aiemmin. Sosiaaliset laumaeläimet ylipäänsä näyttävät tarkkailevan ja peilaavan toistensa tunnetiloja. Ihmisellä äidin stressi saa kortisolihormonit mylläämään myös lapsella, ja stressaantuneiden opettajien luokissa myös oppilailla näyttävät olevan kortisolitasot koholla.” (Kettunen 2019).

Johtuuko eläinten inhimillistäminen siitä, etteivät he osaa ilmaista mielipidettään asiasta sanoin ja elein, jota ihminen ymmärtäisi? Yrittäessään ymmärtää eläintä, ihminen turvautuu siihen mitä osaa: peilaa itseään eläimen kautta ja sanoittaa eläimen tunteet ja ajatukset omasta ihmisen näkökulmasta. Inhimillistäminen tulee meiltä luonnostaan, eikä meillä ole juuri muita tapoja ymmärtää toista olentoa. Emme kuitenkaan voi suoraan peilata tunteitamme koiraan samoin kuin vaikkapa ihmislapseen, mutta halu ymmärtää koiran tunteita kenties avaa meille mahdollisuuden olla avoimia ja uteliaita totuuden löytämisessä. Jos koirien tunteita lukevat älypannat ja aktiivisuusrannekkeet yleistyvät, ne saattavat tuoda meidät lähemmäksi lemmikkimme ymmärrystä. Ainakin ne voivat auttaa meitä ymmärtämään, miksi koira käyttäytyy eri lailla eri tilanteissa. Toistaiseksi älyliivit ja pannat toimivat lähinnä suorituskyvyn mittajina aktiivisuusrannekeiden tavoin, joten niistä saatavaa tietoa ei voida tulkita koiran tunteina (Tiainen 2019). Älylaitteita ja tiedettä tärkeämpää on yhä hyvä suhde koiraan. Toistaiseksi ainakaan, millään metodilla ei saada parempaa tietoa yksilöstä kuin siihen tutustuminen, sen kanssa vietetty aika ja yhteiset kokemukset, niin hyvät kuin huonot.

Pohtiessani koiran ja ihmisen ymmärryksen välisestä näkymättömästä seinämästä johtivat väkisin miettimään eri ihmiskulttuurien välisiä suhteita ja väärinymmärrystä ja pelkoa mitä niihin liittyy. Onko eläimiin kohdistuva toiseuttaminen samanlaista kuin eri kulttuureiden välillä? Koirat oppivat ymmärtämään pienimmänkin eleemme, mutta tiedämmekö itse paljoakaan heidän eleistä? Taidehistorioitsija Jessica Ullrich (2010) tuo esiin eläintutkimuksen kentällä (Animal Studies) vallalla olevan käsityksen siitä, että kaikissa sorron ilmentymissä on yhtäläisyyksiä, kohdistuvat ne sitten toiseen sukupuoleen, kansallisuuteen, uskontoon tai lajiin (Ullrich 2010). Empatia ja avoimuus uudelle lienevät parhaita työkalua toisen ymmärtämiseen, mutta empatiaa koiria kohtaan löytyy usein myös sellaisista koiranomistajista, jotka vannovat tietävänsä koiransa tunteet ja tarpeet. Ajatuksemme saattavat lukkiutua ja avoimuutemme toisen kohtaamiselle hämärtyä, jos päätämme tietävämme mitä toinen tuntee. Emme voi koskaan päättää toisen puolesta, miten hän asian kokee ja tämä koskee mielestäni kaikkia eläviä olentoja, mutta silti sitä tehdään ja syyllistyn siihen itsekin.

Ihminen on kauan yrittänyt ymmärtää omaa paikkaansa maailmassa vertaamalla itseään toisiin olentoihin. Kirjallisuudentutkija Jouni Teittinen (2016) pohtii ihmisen eläimeen vertaamisen olevan rakenteellista itseymmärryksen muodostumiselle, kuin pelkkää mustasukkaisuutta toisia kohtaan. Hän pohtii, että kenties tämä rakenteellinen piirre selittäisi “lähes fetisistä tarvetta löytää ihmistä muista eläimistä erottavia” ominaisuuksia, kuten kieli, itsetietoisuus, kyky altruis-

miin ja niin edelleen. “—Kyse on aina olennaisesti siitä, mihin eläin kykenee ja ennen kaikkea ei kykene.”(Teittinen 2016, 159.) Itse en ajattele sen olevan yksilössä itsessään oleva syntyperäinen rakenne vaan yhteiskunnan ja kulttuurin rakenne, jonka yksilö sisäistää. Eläimiä on Suomen historiassa pidetty pyhinä, eikä ihmiset ole olleet erillisiä heistä. Erikoistutkija Seppo Knuuttila (2009) pohtii ihmisen ja toislajisten välillä olevaa rajapintaa ja hänen mukaansa ihmisten luke-mattomat kertomukset siitä, mikä erottaa ihmisen eläimestä, paikantavat näitä rajoja. Hän toteaa että “vaikka luonto on olemassa ilman ihmistä, sen avaamat jaetut merkitykset ovat meistä riip-puvaisia.” (Knuuttila 2009, 104.) Mistä tiedämme, etteivät toislajiset eläimet mieti merkityksiä? Nykyään tiedetään monia lintu- ja kalalajeja, jotka muokkaavat ympäristöään tehdäkseen itsensä houkuttelevaksi parittelukumppaniksi. Entä kaikki muut tanssivat, laulavat ja muilla tavoin elehti-vät eläimet? Eivätkö he mieti toimintansa merkityksiä? Knuuttila kuitenkin huomauttaa osuvasti, ettei maailmasta lopu salaisuudet, vaikka tieto ja tosiasiat lisääntyvät ja täsmentyvät. “Meidän on ymmärrettävä ja hyväksyttävä, että subjektiiviset ja laadulliset maailmat ovat yleensä mahdollisia riippumatta siitä, voidaanko ne kuvata kielellisesti tai todistaa olemassa oleviksi tieteellisesti.” (Knuuttila 2009, 119)

3. KOIRA KOIRANA

3.1. Koiran älykkyys

*“ - ‘Järjetön luontokappale!’ Niinkuin minulla ei olisi järkeä enempi kuin kymmenellä tuollaisella Taka-Möyrylälä!” Musti tuhahtaa omistajiensa nimittäessä häntä.
(Leino 1978, 25)*

Koira on tutkimusten mukaan sekä älykkäämpi että tyhmempi kuin mitä yleisesti luullaan. Koirilla on kyky lukea elekieltämme niin tarkasti, että usein luullaan niiden ymmärtävän mitä puhumme tai ajattelemme. Toisin kuin menneisyydessä ja tulevaisuudessa harhaileva ihminen, koira on kiinni hetkessä, eivätkä he osaa projisoida tekemisiään ajassa eteen- tai taaksepäin. Eläinten käyttäytymisen tutkija John Bradshaw (2011) toteaa kirjassaan *Koiruus*, että jos omistajat arvostaisivat koirien älyä ja emootioita sellaisina kuin ne ovat, sen sijaan että kuvittelevat niistä enemmän tai vähemmän, koiria ymmärrettäisiin ja kohdeltaisiin paremmin. Koiria verrataan useimmiten joko ihmisiin, ihmislapsiin tai susiin. Mikään näistä ei kuitenkaan auta ymmärtämään koira koirana. Yhä kasvava tutkijajoukko maailmanlaajuisesti yhtyy Bradshaw’n kanssa näkemykseen, jossa ymmärrys koirasta saavutetaan ennen kaikkea ymmärryksenä koirasta. Koirat ovat pärjänneet ja sopeutuneet susia merkittävästi paremmin modernissa maailmassa. Tämän vuoksi koiria ei pidä verrata susiin tai mihinkään muuhun lajiin niiden heikompana versiona. (Bradshaw 2011, 23)

Koirilla on yhä samat aistit kuin esimuodollaan sudella on, mutta ihmislajin kanssa vietetty aika on muuttanut koiran käyttäytymistä. Koira on sopeutunut elämään ahtaasti ihmisten kanssa meluisissa kaupungeissa. Vaikka koirat asuvat samassa fyysisessä todellisuudessa kanssamme, he eivät koe sitä samoin kuin ihminen. Bradshaw muistuttaa, että ihminen helposti ajattelee hänen versionsa maailmasta olevan se oikea, mutta siinä hän on väärässä. Kaikki eri eläinlajit, ihmiset mukaan luetuna, poimivat ympäristöstään vain sitä tietoa, jota he tarvitsevat selviytyäkseen. Kaikki aistiärsykkeet, jotka eivät edesauta lajin ja yksilön selviytymistä jää huomaamatta. (Bradshaw 2011, 257.) Ihmiset luottavat niin paljon näköaistiinsa ympäristön havainnoinnissa, että meidän on vaikeaa kuvitella maailma niin kuin koirat sen havaitsevat: hajuaistin avulla. Koira pystyy erottelemaan hajuja ällistyttävän tarkasti. Suurin osa koirien ja kissojen kaltaisista nisäkkäistä havaitsee ympäristön pääasiassa hajujen perusteella. Ne tuntevat tutun hajuiset yksilöt, vaikka ne olisivat täysin eri näköisiä tai piilossa. Tästä hyvänä esimerkkinä koira, joka haistaa tutun koiran läsnäolon, jos se haistaa maasta sen jäljen tai jos tuuli sattuu puhaltamaan sen suunnalta. Näin koira tietää ystävän olevan lähellä jopa tiheässä metsikössä. (Telkänranta 2015.) Ne pystyvät myös aistimaan ihmisen kehontilaa, kuten verensokeritasoa. Koiran hajuaisti on niin tarkka, että koira huomaa ihmisen kehossa pienetkin muutokset ja tätä ominaisuutta käytetään muun muassa diabeteskoirilla, migreenin ja epilepsiakohtauksien ilmoittamiseen, jotta niitä potevat osaavat tehdä varotoimia. (Bradshaw 2011, 234)

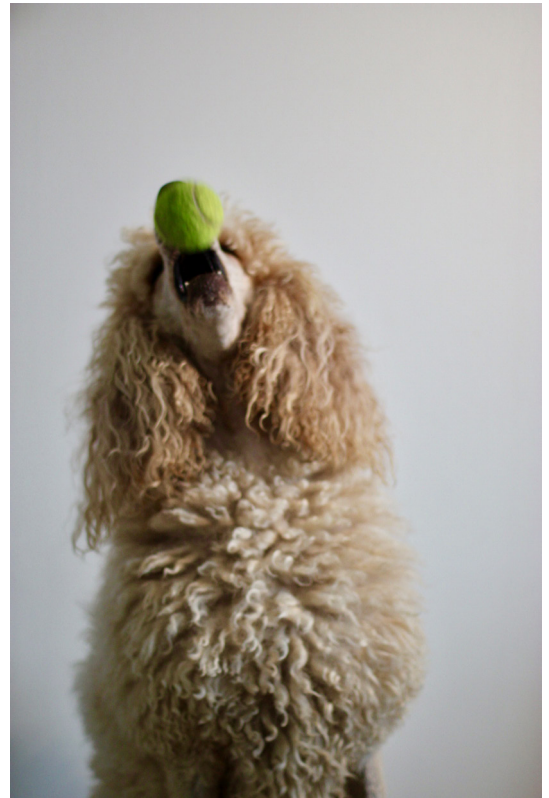
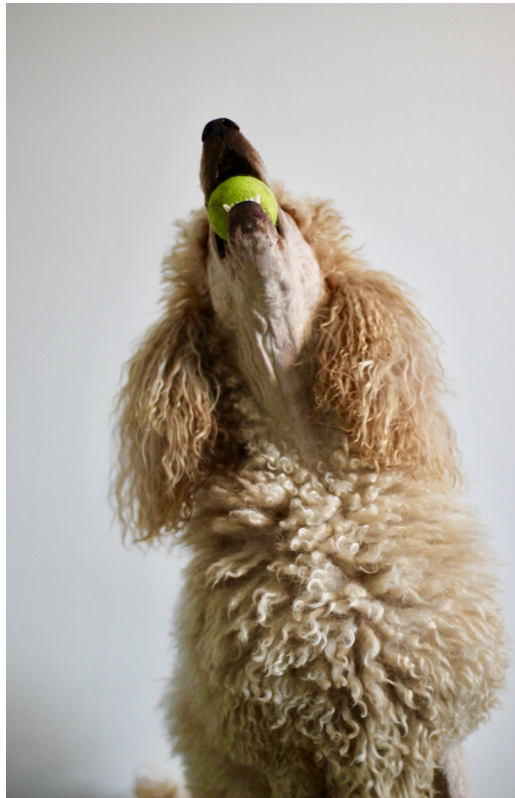
Eräänä eläinlajien älykkyyden merkinä on pidetty toisen yksilön katseen ymmärtäminen. Koirilta tämä sujuu mutkattomasti ja koira ymmärtää niin ihmisen kuin toisen koiran katseen suunnan ja osaa seurata sitä. Tutkimukset osoittavat, että koira tietää myös milloin ihminen ei näe mitä hän tekee ja osaakin tämän taidon ansiosta muun muassa varastaa ruokaa huomaamatta. Koirien älykkyyteen kuuluu myös laaja sanavarasto: tutkitusti eniten sanoja oppinut koira, Chaser, muisti yli

tuhannen eri sanan ja niiden merkityksen. Tämän lisäksi Chaser osasi luokitella eri esineitä, kuten ”pallot” ja ”pehmolelut” eri kategoriaan. Kielelliseltä ymmärrykseltään Chaser oli noin kolmivuotiaan ihmisen tasolla. Koirat voivat oppia myös matkimis-käskyn, joka voi tarkoittaa minkälaista käytöstä tahansa. Tehtävä on haasteellinen, sillä koiran on seurattava tarkasti ihmisen toimia, ymmärtää mitä hän tekee ja toistaa sama itse huolimatta siitä, ettei ihmisen ja koiran vartalot ja liikkumistavat ole samankaltaisia. Ihmiseen kohdistuva sosiaalinen älykkyys lieneekin koirien vahvuus ja suurin ero susiin. Toisin kuin susi, koira osaa myös pyytää ihmiseltä apua ongelmanratkaisua vaativissa tehtävissä. (Raevaara 2011, 199.) Koirien ei tarvitse olla huippuyksilöitä, eläintenkouluttajien tai tutkijoiden koulutuksen alaisia suoriutuakseen tällaisista sosiaalista älykkyyttä vaativista tehtävistä. Olen kuullut koiran oppineen tuomaan hälyttävän puhelimen vanhalle omistajalleen jos tämä ei kuullut sen soivan. Toimintoa ei oltu opetettu koiralle, vaan hän tuntui tietävän, että omistajan oli saatava puhelin sen hälyttäessä.

Otan tietokoneeni esiin aloittaakseni opinnäytteen kirjoittamisen. Hurma ilmestyy heti paikalle kun saan tiedoston auki ja istahtaa viereeni. Tietenkin alan rapsuttelemaan sitä heti, olen hyvin koulutettu rapsutusautomaatti. Kun rapsutan väärästä kohdasta, hän väistää kättäni ja kun lopetan, saan vaativan kuonon tönäisyn. Alan höpöttämään Hurmalle jotain turhanpäiväistä pehmeällä ”baby-talkilla”. Hurma kääntelee päätään, jonka tulkitsen yritykseksi erottaa tuttuja avainsanoja puheestani. En sano mitään, mikä yleensä herättää hänen innostuksen, kuten: ”tänään mennään”, ”kaveri”, ”muistatko”, ”herkku”. Kun sanoissani ei tunnu olevan mitään merkityksellistä, eikä rapsutuksiakaan enää tule, hän siirtyy hieman kauemmas käpertyäkseen päiväunille.

Koira ei tiedä, että ihmisellä on aivoissaan suurempi kapasiteetti käsitellä monimutkaista tietoa ja vielä vähemmän se ymmärtää, mitkä ovat merkitykset kompleksisten tunteidemme takana. Jos koira on salaa jyrssinyt pyykkikoria, se ei voi ymmärtää, miten ihminen voi yhdistää hänet teon syylliseksi myöhemmin. Koirilla on tutkittu olevan episodinen muisti, eli ne muistavat tapahtumien järjestyksen. Niillä on kuitenkin erilainen muisti kuin ihmisillä, eivätkä ne todennäköisesti muista kovin hyvin hetki sitten tapahtunutta. Tämä johtunee siitä, ettei suden ole tarvinnut muistaa missä hetki sitten näki kauriin, sillä se on lähtenyt sen jälkien perään samalla hetkellä. Kauris ei tule palaamaan paikkaan, jossa se oli takaa-ajon alkaessa. Sen sijaan koirilla on susien tapaan erinomainen suuntavaisto ja ne muistavat miten päästä takaa-ajon jälkeen takaisin pesäkololle, kotiin. Koira ikään kuin luo alueen kartan muistiinsa ja on sen ansiosta erinomainen suunnistaja. Tämä selittää myös koirien erinomaista kykyä palata kotiin, vaikka olisivat eksyneet omistajastaan kaupungin toisella puolella. (Bradshaw 2011)

Hurma tapasi jyrssiä tyhjiä muovipulloja pentuna ja hän yritti aina varastaa niitä huomaamatta. Kerran istuessani pöydän ääressä, havahduin painostavaan hiljaisuuteen: pentu on pahanteossa. Seurasin Hurman touhuja sivusilmällä. Pentu oli tunkenut päänsä eteisessä olevaan kassiin ja veti sieltä ulos muovipullon niin hitaasti ja keskittyneesti kuin pentumaisella kömpelyydellään osasi. Sitten Hurma lähti pää alhaalla hiippailemaan vierestäni kohti petiään. Emme juurikaan koskeneet pedillä oleviin ”aarteisiin”, joten hän kai tunsii olevansa saaliinsa kanssa turvassa siellä. Pullo tippui pennulta sillä sekunnilla, kun avasin suuni kysyäkseni hänen aikeistaan. Pentu käänsi pullolle selän ja näytti häikäytyneeltä. Sen katse vilkuili vasemmalle ja oikealle, alas ja lopuksi minuun. Aivan kuin se olisi yrittänyt valehdella, ettei ole ollut missään tekemisissä kielletyn pullon kanssa. Se katsoi pulloa sen näköisenä, ettei tiennyt miten se siihen oli ilmestynyt. ”Parempi pyytää anteeksiantoa kuin lupaa”, tuntuu olevan pennun motto. Se kokeilee rajoja, omia



Kuva: Hurma ottaa koppia pallosta.

kykyjään ja minun kykyjäni. Se vaatii ja katsoo kuinka pitkälle se pääsee röyhkeydellään, mutta tilanteen tullen lepyttelee.

Vaikka lemmikit, varsinkin koirat, oppivat yksittäisten sanojen merkityksiä vain kuulemalla niitä tarpeeksi usein tiettyjen tilanteiden yhteydessä, ne eivät silti osaa kieltämme sujuvasti. Koira oppii helposti kahden sanan yhdistelmät ja intonaation: hae pallo, missä lelu, onko nälkä. Koira oppii yksinkertaisen syntaksin merkityksen, vaikkei käytä sitä omassa viestinnässään. Tästä taidosta vedetään usein pitkälle menevä johtopäätös siitä, että koira ymmärtää kieltämme sujuvasti ja sen seurauksena syntyvät useimmat konfliktit lemmikkien kanssa. Koiran voidaan esimerkiksi olettaa pystyvän toimimaan vaativissa tilanteissa sellaisella tavalla, mitä koiran aivojen rakenne ei pysty käsittelemään samoin kuin ihmisellä. Harmiton esimerkki on koiran tuleminen lohduttamaan surevaa ihmistä. Koira ei luultavasti ymmärrä itkemisen liittyvän suruun tai varsinkaan mikä surun syy on. Koira nuolee ja raapii ihmistä todennäköisesti, koska haluaa tämän lopettavan oudon käytöksen. Koska koiran hellyyttävä käytös saa meidät nauramaan tai hellimään koiraa, koira oppii että itkevää ihmistä kannattaa lähestyä tietyllä tavalla. (Telkänranta 2016)

Koirilla on erilaista älykkyyttä kuin ihmisillä, ja siksi on vältettävä ajatusta siitä, että ne olisivat ihmisten kaltaisia. Joidenkin tutkijoiden käyttämät kielikuvat siitä, että koira olisi kolmevuotiaan lapsen tasolla älykkyydessään antaa ehkä jonkinlaista osviittaa, mutta samalla sysää koiralle inhimillisyyden tuomaa painolastia. Emme voi olettaa, että koira ymmärtäisi kaikkia mitä sanomme tai teemme, koska silloin hän saattaa joutua kärsimään rangaistuksia tekemistään asioista, mitä hän ei ymmärrä. Itselläni on monta esimerkkiä tästä ja suurin osa koiranomistajista samaistuu tilanteeseen, jossa kotiin tullessa löytää koiran tuhoamisen jälkiä. Moni ajattelee koiran olleen tuhma tahallaan ja siitä kielii koiran anteeksipyytelevä käytöskin. Koira ei pysty käsittelemään syyllisyyden tunnetta vaan se reagoi suuttumukseemme lepytellen. (Bradshaw 2011, 243-244.) Nuhtelemme koiraa, vaikka sillä ei ole käsitystä miksi olemme vihaisia. Jos näin käy usein, koira ottaa asiakseen käyttäytyä lepyttelevästi omistajaa kohtaan, sillä se luulee tämän olevan aina vihainen kotiin palatessaan. Tämän takia inhimillistäminen voi tuoda ongelmia ihmisen ja koiran väliseen yhteistyöhön. Koira ei myöskään ole tavallisesta uskomuksestamme huolimatta kykenevä ”osoittamaan mieltään” ja useimmissa tapauksissa ”mieltään osoittaneet” koirat ovat olleet joko ahdistuneita tai tylsistyneitä tehdessään tuhoja kotona. (Kaimio 2007)

3.2. Koiran tunteet

“Silloin nauroivat ihmiset hänen ympärillään vielä enemmän. Ja heidän silmissään paistoi niin viaton ja vilpitön ilomielisyys, että Musti vähät välitti siitä, kenen kustannuksella tässä oikeastaan leikkiä laskettiin.” (Leino 1978, 67)

Koirilla on todettu olevan samat perustunteet kuin ihmisillä: ilo, rakkaus, viha, pelko, ahdistus. Lisäksi he tuntevat janoa, nälkää, kipua ja seksuaalista halua. Tämän vuoksi ihmiset voivat hyvin ymmärtää ja olla myötätuntoisia koira kohtaan. Koirat eivät kuitenkaan hahmota, että muilla yksilöillä on oma mieli, mikä tekee koirien tunne-elämästä paljon suoraviivaisempaa kuin ihmisten. Koirat eivät pysty sellaisiin hienovaraisiin tunteisiin, joita ihmiset pitävät itsestäänselvyytenä. Aikakäsitys on yksi suurimmista eroistamme, sillä koira ei voi muistella kauas menneisyyteen, vaan hänen episodinen muistinsa saattaa pistää merkille juuri hetki sitten tapahtuneen asian yhdistyvän seuraavaan. Tämä on tärkeä tieto koiran opettamisessa, sillä palkan tulisi tulla välittömästi oikean käytöksen jälkeen tai muuten koira ei välttämättä ymmärrä mistä hyvästä palkkio tuli.



Kuva: Hurma ottaa koppia nameista.

Sama pätee rangaistukseen: jos koira nuhdellaan aina kun se on omistajan poissaollessa tuhonnut jotain, koira oppii että joskus kun omistaja tulee kotiin hän on iloinen ja joskus hän on vihainen. Koira oppii, että omistajan kotiin tullessa saattaa tapahtua jotain ikävää, joka tekee herkästä koirasta kyyristelevän hermoraunion. Harhaluulot koirien tunteista ovat tärkeässä asemassa koirien ja omistajien yhteiselämässä, sillä jos koira ei toiminnallaan täytä sille asetettuja odotuksia, voi konflikti raunioittaa koko heidän välisen suhteen. Jos näin käy, ei koirallakaan ole mitään mahdollisuutta parantaa tilannetta, sillä hän ei ymmärrä mistä syystä häntä rangaistaan tai miksi ihminen käyttäytyy niin kuin hän käyttäytyy. (Bradshaw 2011, 242-252)

Yksinkertaisten perustunteiden lisäksi tutkijoilla on Bradshawn mukaan näyttöä siitä, että koirat tuntisivat jonkinasteisia itsetietoisuutta vaativia tunteita, kuten myötätuntoa, kiitollisuutta ja pettymystä. Tutkijat eivät kuitenkaan ole aivan yksimielisiä siitä, kuinka pitkälle koira tiedostaa itsensä, sillä koirien etuaivolohko ja aivokuori, jossa itsetietoisuus tapahtuvat, ovat koiralla näennäisen pienet. Ihmiset eivät ole yksin koirien tunteiden ymmärtämisen ongelmissa, sillä koirat itsekään eivät ole kovin taitavia omien tunteidensa ymmärtämisessä. Koira on impulsiivisesti tunteidensa viettäviässä, eikä hän juuri pohdi tunteidensa syytä. He eivät pysty rationaalisesti järkeilemään itseään irti tunnetiloistaan, niin kuin ihminen pystyy. Tästä johtuen koiran on vaikeaa saada itsensä rauhoittumaan ollessaan kiihkeässä tunnetilassa, kuten pelon vallassa. Koirat eivät jalostuksen tuomien korostuneiden piirteiden, kuten luppakorvien, pitkän turkin tai lyhyen hännän takia pysty aina ilmaisemaan tunteitaan yhtä monipuolisesta ja hienostuneesti kuin lähisukulaisensa sudet. (Bradshaw 2011)

3.3. Koiran käyttäytyminen ja kommunikointi

*“Eri eläinlajien - ei vain ihmisen ja muiden eläinten, vaan ylipäättään kaikenlajisten eläinten - välinen yhteydenpito kertoo kielestä ja kommunikaatiosta.”
(Salminen & Vadén 2018, 151)*

“Perimmiltään koirat eroavat susista ja muista koiraeläimistä siinä, että kesyyntymisprosessin eli domestikaation seurauksena koirat ovat sopeutuneet elämään ihmisen rinnalla. — Ehkä kaikkein tärkein, niin meidän kuin koirien kannalta, on koirien taito solmia siteitä kanssamme sekä kyky ymmärtää paremmin kuin mikään muu eläinlaji” (Bradshaw 2011, 24.) Onkin oletettavaa, ettei ihminen ole toiminnallaan muokannut sudesta koiraa, vaan koiraeläin on itse sopeutunut elämään ihmisasutuksen laitamilla, aivan kuin muut kaupungeissa kesyyntyneet eläinlajit: kesyt linnut, oravat ja rotat, jotka eivät kavahda ihmisen läsnäoloa. Koira ei siis ole suden heikompi versio, vaan jossain kyvyissään ehdottomasti tätä parempi. Koirat oppivat lukemaan ihmisiä todella tarkasti ja sietävät hyvin elinympäristön stressitekijöitä ja rajoittavia tekijöitä, kuten hihnaa ja pientä asuintiloa. Sudet eivät opi lukemaan ihmistä ja ahdistuvat ympäristön rajoituksista. Sudet koirien sijaan eivät myöskään totu kaupunkiympäristön stressitekijöihin, kuten koviin ääniin ja yllättäviin tilanteisiin, vaan alkavat aikuistuttuaan luonnostaan välttelemään niitä. (Kaimio 2007.) Koirat ovat siis sopeutumisen mestareita, aivan kuten ihmisetkin.

Koira osaa joissain tilanteissa Bradshaw’n mukaan huijata, esimerkiksi tekeytymällä suuren näköiseksi kohdatessaan tuntemattoman koiran, jotta se ei joutuisi hyökkäyksen kohteeksi. Vaikka kahden pullistelevan koiran kohtaaminen olisi jännittynyt, koirat yleensä välttävät konfliktin. Tilanne voi olla eri, jos toinen osapuolista on hermostunut ja aloittaa räyhäämisen. Silloin toinenkaan ei jää hiljaiseksi vaan pitää puolensa. En kuitenkaan sanoisi Bradshaw’n tavoin tätä huijaamiseksi, vaan koiran yksilölliseksi käytökseksi, sillä koira käyttäytyy tottumuksensa mukaisesti. Oman kokemukseni mukaan suinpäin alistuva ja itsensä pieneksi tekevä koira tuomitsee itsensä helposti muiden poljettavaksi. Olen huomannut koirapuistoissa käydessäni ilmiön, jossa toisille tuntemattomat koirat ryhmittyvät “heikointa” vastaan, jahtaavat ja kiusaavat häntä. Ikään kuin alistuvaa ja pelokasta koiraa ei kunnioitettaisi. Tämä pistää pohtimaan, onko koirilla empatiakykyä?

Eläinten käyttäytymisen tutkija, professori Marc Bekoff on pohtinut koiran moraalia ja etiikkaa. Koirilla ja muilla koiraeläimillä onkin hyvin selkeät leikkimiseen kuuluvat säännöt, jotka he oppivat jo pentuina. Bekoff on kollegoineen koonnut listan leikkimisen säännöistä:

1. Ole selkeä. Eleiden täytyy kertoa siitä, että kyse on leikistä, ei tappelusta.
2. Unohda maneerisi. Leikissä laumahierarkiaan liittyvät tavat unohtuvat, jotta vanhemmat yksilöt voivat leikkiä nuorempien eli vähempiarvoisten yksilöiden kanssa.
3. Myönnä kun olet väärässä. Jos koira satuttaa toista leikin aikana, se pyytää toiselta anteeksi rauhoittavilla eleillä ja pyytää toista jatkamaan leikkiä.
4. Anna anteeksi. Vaikka toinen vahingossa satuttaisi toista leikissä, se annetaan anteeksi ja leikki voi jatkua.
5. Ole rehellinen. Kun aloitetaan leikki, leikitään loppuun asti. Vahinkojen ja anteeksipyyntöjen jälkeen leikki jatkuu sääntöjen mukaisesti.
(Raevaara 2011, 232)

Kaikki koirat eivät välttämättä kunnioita leikin sääntöjä ja toisaalta, molempien leikkijöiden tulee olla yhtä mieltä siitä, että nyt leikitään. Hurma on saanut paljon rähinää ja tappeluista osakseen



Kuva: Hurma kimonossa, huivi ja syömäpuikko päänsä päällä.

koirapuistoissa. Toisilleen tuntemattomat koirat sullotaan yleensä aivan liian pieneen aitaukseen ja niiden oletetaan aloittavan leikki keskenään. Yleensä konflikti ilmenee tilanteessa, jossa koirat yrittävät selvittää, kenellä on korkein auktoriteetti.

Koirat lähestyvät toisiaan hieman sivuttain, pää koholla, keho jäykkänä, katseet kohdasten. Kohtaaminen on hyvin intiimi, molemmat mittailevat toisiaan ja yrittävät vakuuttaa olevansa voimakkaampi kuin toinen. On tehtävä päätös, joko toinen perääntyy tai seuraa mittelön seuraava vaihe, paini. Molemmat kohottautuvat takajaloilleen, hampaat paljastetaan, kumea murina kohoa kurkuista. Liikkeet ovat nopeita, niin nopeita, ettei ihmissilmä pysy perässä. Valkoiset hampaat välähtelevät ja silmät kiiluvat hurjina. Lopuksi häviäjä painautuu matalaksi tai perääntyy osoittaen tappionsa.

Koirat voivat olla hyvinkin rajun näköisiä selvittäessään keskinäiset suhteensa, mutta mikä saa niistä niin lauhkeita ihmisen seurassa? Tutkimuksesta, jossa yritettiin selvittää erottaako koira ihmisen koirasta huomattiin selkeä ero käyttäytymisessä leikin aikana. "Leikkikäyttäytymisen voisi olettaa olevan tältä osin hyvä ikkuna koiran mieleen, sillä se on eräänlainen 'lingua france' eli yhteinen kieli, jolla sekä koirat että ihmiset voivat ilmaista aikeensa yhdenvertaisesti." (Bradshaw 2011, 235.) Bradshaw'n (2011) mukaan koirien kahdenkeskisissä leikeissä näyttäisi olevan ero verrattuna ihmisen kanssa leikkimiseen.

"Kun leikkikumppani on koira, näyttää lelun hallussa pitäminen olevan kaikkein tärkeintä. Voi olla, että kilpailuhenkinen leikki on koirien tapa arvioida toisen koiran voimaa ja luonnetta. -- Sen sijaan kun leikkikumppanina on ihminen, näyttää lelun hallussapito olevan yhden-tekevää, tärkeintä on leikin myötä syntyvä sosiaalinen kontakti. Tämä havainto on täysin yhdenmukainen sen havainnon kanssa, että koirat eivät pysty rauhoittamaan toisiaan, mutta niiden omistaja voi saada ne rauhoittumaan. Se myös osoittaa, että koirat asettavat mentaalisesti ihmiset ja koirat täysin eri kategorioihin." (Bradshaw 2011, 236)

Bradshaw muistuttaa, että unohtamme helposti kuinka harvinaista eri eläinlajien edustajien välinen leikki oikeastaan on. "Jotta leikkiminen onnistuisi, edellyttää se hyvin synkronoitua kommunikointia. -- Yhteisten leikkien harvinaisuus johtuu luultavasti kommunikoinnin rajoitteista eri lajeja edustavien yksilöiden välillä." (Bradshaw 2011, 237-238.) Luonnonvaraisten eri eläinlajien yksilöiden välistä kommunikointia ja mahdollista leikkimistä päästään näkemään hyvin harvoin, joten oletamme sen myös olevan erittäin harvinaista. Uudet tavat kuvata luonnonvaraisia eläimiä, kuten BBC:n robottikamerat, ovat avanneet meille ikkunan nähdä eri eläinlajien välistä yhteistyötä ja aikuisten yksilöiden välistä leikkiä.

Salminen ja Vadén kirjassaan elo ja anergia, pohtivat eri eläinlajien välisen yhteydenpidon olevan yleensä epätasällisia. Esimerkkinä he antavat ihmisen ja koiran välisen leikin, joka sisältää paljon eleitä, kosketuksia, tönimisiä, puremia, puristuksia, läppäisyyä ja niin edelleen. Eleitä, joilla ei ole täsmällistä kommunikatiivista merkitystä, mutta jotka yhdessä muodostavat leikkijöiden kokeman välittämisen ja huolen alueen. Salminen ja Vadén väittävätkin, että jokaisen leikkihetken sävy ja sisältö voidaan tunnistaa erikseen ja että tällainen väljyys ja lämpö ovat leikin voima. "Mikään yksittäinen tökkäys tai puraisu ei jumita tai kaada yhteydenpitoa. -- Toisin kuin koneen tai refleksiin perustuvan toiminnan kohdalla, erilajisten eläinten yhteys katkeilee ja alkaa uudestaan, muuntuu, on ennakoimaton - se ei seuraa annettua latua alusta loppuun." (Salminen & Vadén 2018, 152-153). Tällainen ylilajinen haastelu ei heidän mukaansa perustu protokollaan, vaan leikitilanteiden sosiaaliseen venymiseen ja se on ihmiskieltä vanhempaa ja naturalistisesti vanhempaa kommunikointia. (Salminen & Vadén 2018, 152-153)

3.4. Koiran vietit

Koiralla on yhä vahvoja käyttäytymismalleja, jotka aktivoituvat tiettyjen ärsykkeiden kautta. Vietit kenties vievät koiraa inhimillisen rajalta ei-inhimilliseen suuntaan. Se on koiran petomainen puoli, joka saattaa kadottaa tutun lemmikin hetkessä. Hurmalla tämä puoli paljastui eräällä saarella, jossa oli lampaista. Tiesimme, missä lampaat olivat ja pidimme Hurman hihnassa niiden lähettyvillä. Emme tienneet miten hän reagoisi lampaisiin, mutta uskoimme jahtaamisen ja lampaiden säikäyttelyn olevan mahdollisia skenaarioita. Seuraavana päivänä lampaat olivat tietämättämme siirtyneet saaren toiseen päähän, jossa oleilimme. Hurma ei ollut hihnassa ja kun kukaan ei ollut tarkkana, se sai vainun lampaista. Seuraavana hetkenä koira olikin laumasta erkaantuneen lampaan perässä ja saartanut sen rannalle. Hurma ei ollut ikinä siihen mennessä mennyt omaehtoisesti uimaan, emmekä uskoneet sen menevän silloinkaan. Mikään ei saanut sen huomiota pois lampaasta ja kova tuuli hukutti äänemme kaukaisuuteen, kun lammas edellä ja koira perässä lähtivät uimaan aallokkoon. Lopulta molemmat pelastettiin veneellä ja fyysistä vahinkoa ei ollut tullut kummallekaan. Luottamus sai kuitenkin kolahduksen. Näin sellaisen puolen Hurmasta, mitä en ollut uskonut olevan.

Oliko se vietti, mikä ajoi hänet lampaan perään hukkumisen uhalla? Tämä sai minut miettimään tapauksia, joissa saaliseläimet ovat johdattaneet metsästyskoiria jäihin. Mikä tarve on niin vahva, että se saa eläimen laittamaan henkensä alttiiksi? Pohdintani menevät kenties liian pitkälle, kun luultavasti koira ei pysty järkeilemään hukkumisvaaraa veteen mennessään. Saalistusvietti on kuitenkin koiran luontainen tapa reagoida potentiaalisen saaliin nähdessään, vaikka nykyajan koiran ei suden tavoin tarvitsekaan metsästää ruokaansa. Eri koirien käyttäytyminen on niiden käyttötarkoituksen mukaan korostunut ja jalostunut saalistusvietistä. Paimenkoirilla saaliin vaaniminen ja saaliseläin lauman siirtely on korostunut käyttäytymisessä, kun taas saaliin nähdessään paikoilleen jähmettyminen on riistaa seisovien rotujen ominainen käyttäytymismalli, jonka he osaavat penusta lähtien. Joidenkin rotujen kohdalla saalistusvietti on heikompi, kun taas niiden sosiaaliset taidot ovat korostuneet niiden käytöksessä. (Hecht, Smaers, Dunn, Kent, Preuss & Gutman 2019)

Eläimen ja ihmisen kohtaamisessa kumpikaan ei ole täysin ihminen tai täysin eläin eläinmäisyydessään, vaan jotain siltä väliltä (Agamben 2002). Kumpikin ikään kuin yrittää lukea toisen aikeita, mutta ei voi luottaa että ne menisivät minkään opitun käytöksen mukaan, onhan kyseessä kaksi eri lajia. Nähdessäni Hurman viettinsä pauloissa, katsoin sitä ja näin vieraan, erilaisen olennon. Hetken ajattelin, että olin menettänyt sen Hurman, jonka tunsin, kunnes todella tajusin hänen toimivan vain kuin koiralle on luontaista. Olinko todella ajatellut Hurman olevan niin ihmismäinen, etteikö hän olisi toiminut vietin alaisena? Heidegger pohtii eläimen erilaisuutta ajattomassa tai vain osittain ajallisessa olemisessa. Ajan ymmärrys tuo ihmiselle valinnan: mennä eteenpäin tai kuolla. (Kakkori 2009.) Tämän ajatuksen mukaan eläin eläisi onnellisessa tietämättömyydessä siitä, että hänen on joskus kuoltava. Tämä herätti minussa ajatuksen, voiko koira ymmärtää kuolevaisuutensa, jos hän on käynyt lähellä kuolemaa?



Kuva: Hurma tasapainottelee lankakerää päänsä päällä, rusetti kaulassa.

4. KOIRA JA IHMINEN

4.1. Kesy koira, kesy ihminen

On olemassa sanonta, että jos ihminen ei saa kunnollista kasvatusta, hän jää “eläimen kaltaiseksi” eikä osaa toimia kuin kunnan ihminen. Tämän voi ymmärtää paremminkin niin, ettei ihmisyksilö opi käyttäytymään lajikumppaniensa tavalla, jos ei ole kosketuksessa heihin ja heidän kulttuuriinsa. Sama pätee luonnollisesti myös toislajisiin eläimiin. “Vasta kasvaminen oikeanlaisessa sosiaalisessa ympäristössä lajikumppanien kanssa saa niiden sosiaalisen käyttäytymisen kehittymään normaaliksi.” (Telkänranta 2016, 102.) Koiranpentu oppii emonsa ja sisarustensa lähellä kuuluvan sa heidän lajiinsa, ja jos hän on päivittäisessä kanssakäymisessä myös ihmisen kanssa, ihmisestä tulee osa ‘me’ lajittelua. Biologi Helena Telkänrannan mukaan juuri tässä luokittelussa tapahtuu kaikkien eläinten kesyyntyminen omalle lajilleen. Hänen mukaansa vuosituhansien jalostus ja perinnölliset muutokset geeneissä eivät saa eläintä täysin luottamaan ihmiseen, vaan aitoon kesyyteen tarvitaan yksilön omat kokemukset. (Telkänranta 2016, 103)

Telkänrannan mukaan yksi merkittävimmistä eroista ihmisen ja eläimen välillä on ihmisen kyky ajatella muiden ihmisten ajatuksia. Meistä on hauskaa vaihtaa ajatuksia ja tämä kyky on edennyt niin pitkälle, että haluamme jopa vaikuttaa toistemme ajatteluun. Tästä saattaakin osittain johtua suuri halumme opettaa ja kouluttaa koirista kaltaisiamme. Pidämme sosiaalisen yhteiskuntamme vaikutusta itsestään selvänä, mutta historia on opettanut, Telkänranta muistuttaa, että yhteisön ulkopuolelle jätetyt lapset eivät kehity henkisesti tasoltaan juuri älykkäimpiä eläimiä korkeammalle. Ihmislajille on ominaista imeä pienestä pitäen ympäröivää kulttuuria ja omaksua se osaksi itseään omiin taitoihinsa. (Telkänranta 2016, 154.) Olemme niin tottuneita miettimään sitä, mitä muut ajattelevat että teemme samaa myös eläimille, vaikkakaan tietämättä mitä eläimet itse ajattelevat tai tuntevat. Tästä on esimerkkeinä monet eläinvideot, joissa hellyyttävät eläinten reaktiot voivat todellisuudessa olla merkki ahdistuksesta tai stressistä.

Hurma saapui tervehtimään minua istuessani tietokoneen ääressä. Hän heilutti häntänsä, painautui jalkaani vasten ja kävi makuulle viereeni. Laitoin tietokoneen syrjään ja aloin silitellä ja rapsutella häntä. Hän näytti nauttivan hellittelyistä, kääntyi kyljelleen ja rentoutui. Minulla on rapsuttelun ohessa tapana poistaa turkkiin kiinni jääneet heinänkorret ja kasvien siemenet. Hurma on jostain syystä herkkä turkkiinsa tutkimiselle ja räpläämiselle. Kun aloin varovasti poistaa karvaan kietoutuneen piikikkään siemenen, Hurma nosti päänsä ikään kuin estääkseen aikeeni. Yhteiselomme on opettanut minulle, että tämä on hänen tapansa keskeyttää puuhani. En halunnut että hän lähtisi luotani, joten keskeytin yritykseni poistaa siemenen. Hän laski päänsä ja rentoitui uudestaan. En kuitenkaan voinut jättää roskaa sekoittumaan takuksi turkin sekaan nyt kun olin nähnyt sen. Jatkaessani siemen poistoa, hän jälleen nosti päänsä ja katsoi minua tiukasti silmiin. Lopetin taas, mutta kun kolmatta kertaa yritin ottaa siemenen, Hurma nousi ja häipyi.

Minusta tuntui kuin olisin loukannut hänen tunteitaan, ja tietenkin projisoin omat tunteeni koiraan ja ajattelin hänen olevan loukkaantunut yrityksestäni kopeloida hänen karvojaan. Luultavasti hän vain koki käpälöinnin epämiellyttäväksi ja häipyi, siinä kaikki, ei taka-ajatuksia. On todella helppo tehdä pitkälle vietyjä oletuksia siitä, mitä koira ajattelee. Ja ehkä vahvemmin vielä sen tutun koiran, sen “oman” koiran. “Kyllä minä tiedän

mitä koirani ajattelee!” on ajatus, johon kokemani mukaan melkein kaikki koiranomistajat haluavat uskoa. Toisaalta se miten Hurma toimi tässä tilanteessa pisti minut miettimään, että koira saattaa ajatella samoin: “Kyllä minä tiedän miten ihmiseni käyttäytyy: kohta se taas sörkkii turkkiani, joten on parasta paeta” Tietenkään koira ei ajattelisi tätä sanoin mielessään, mutta kokemuksesta se tietäisi ja voisi aavistaa mitä saattaa tapahtua. Ajattelenkohan nyt taas liian pitkälle koiran ajatuksia?

Toisin kuin ihmisellä, koiraeläimet luonnostaan omaavat ehkä laajemman kyvyn ilmaista itseään ja viestiä ei-kielellisesti kuin ihminen. Ihmisen viestinnässä päätekijänä ovat kasvot ja kehon kieli, koirilla ja suurella osalla muista nisäkkäistä viestinnässä on mukana korvat, häntä ja haju. FACS:-sin eli Facial action coding system:in mukaan ihmisten kasvoniilmeet rakentuvat 27:stä erilaisesta yksiköstä, kun koirien 16:sta. Kasvoniilmeiden käyttö on ollut jo pitkään nisäkkäiden evoluutiossa ja siksi monille nykyisille lajeille yhteinen ilmiö. Telkänrannan mukaan monilla eläinlajeilla kyky lukea toisten yksilöiden ilmeitä perustuu oppimiseen, eikä niinkään synnynnäiseen kykyyn. Esi-merkkinä Telkänranta antaa koiran synnyinäisen kyvyn heiluttaa häntää innostuessaan, mutta kyky toisen koiran hännänheilutuksen tarkoituksen oppimiseen se tarvitsee sosiaalisia tilanteita toisten koirien kanssa. Samalla tavalla, koiranpentu ei automaattisesti osaa lukea ihmisen ilmeitä tai aikeita, mutta yhteiselon aikana heistä tulee sen mestareita. (Telkänranta 2016)

4.2. Isäntä, emäntä vai omistaja

Koirien vallan haluisuus ja heidän vallalla hallitseminen on ollut koirien ja omistajien suhteessa ikävä väärinymmärrys jo viiden vuosikymmenen ajan. Pienessä aitauksessa tehty lyhytkestoinen tutkimus 1940-luvulla antoi väärää tietoa susien, ja sitä kautta koirien laumakäyttäytymisestä. Toisilleen tuntemattomattomat sudet käyttäytyivät pienessä aitauksessa aggressiivisesti toisiaan kohtaan ja niille muodostui selkeä arvojärjestys resursseista. Tästä seurasi oletus, että susilla olisi selkeä arvojärjestys iän ja sukupuolen mukaan ja kokeen tulosten takia koirien omistajien keskuuteen levisi käsitys siitä, että koirat yrittäisivät jatkuvasti yrittää dominoida omistajaansa ja päästä laumahiarkian huipulle. Todellisuudessa susilauma koostuu perheestä, jossa johtava naaras ja uros ovat lauman muiden jäsenten vanhempia eli niillä on vanhemmuuden tuoma lempeä auktoriteetti. Nykyään dominanssiteoria koirien käyttäytymisestä on väistymässä, mutta koiria saatetaan silti sanoa dominoiviksi. Dominanssi terminä tarkoittaa hetkellistä tilannetta yksilöiden välillä, ei jatkuvaa ominaisuutta yksilössä. Koirat saattavat selvittää välejänsä tilannekohtaisesti, jos molemmat haluavat samaa resurssia, kuten ruokaa tai lelun. Koirilla ei kuitenkaan ole pysyvää “johtajuusasemaa” koira-laumassa tai suhteessa ihmisiin, vaan resurssit voittaa se, jolla on eniten motivaatiota niiden saamiseksi sillä hetkellä. (Bradshaw 2011)

Koiran asema laissa on materiaaliseen omaisuuteen verrattavissa ja kielessä puhuttelemme ihmisiä sen mukaisesti omistajiksi. Yi-Fu Tuan pohtii kirjassaan Dominance and Affection: The Making of Pets ihmisen ja kesytetyn luonnon välistä valta-asetelmaa ja siihen liittyviä termejä. Ihmisistä käytettävät isäntä ja emäntä (eng. Master) herättävät hallitsevaa ja alistuvaa asetelmaa ihmisen ja lemmikin välillä. Sama taustavire on myös johtaja-sanassa, jota käytetään yleensä puhuttaessa koiran fyysisestä kurittamisesta koulutusmetodina. Yleisemmin käytetty omistaja -sana, jota tässä opinnäytteessä käytän, kuitenkin tahtomattaankin vie ajattelun ei-elävään omaisuuteen. Vielä huolettavampaa on Yi-Fu Tuanin viittaus orjuuteen; omaisuuteen, joka tässä tapauksessa on toisen olennon omistama tunteellinen olento. Tuanin vertaus orjuuden ja nykyajan lemmikkien pitämisen välillä tuntuu äärimmäiseltä, mutta molemmissa on olemassa epätasapainoinen valta-asetelma. (Ullrich 2017)

4.3. Miten koira oppii

Koirilla on erinomainen taito seurata ihmisen eleitä, ilmeitä ja silmänliikkeitä, jopa parempi kuin ihmisillä, sillä koirien reaktionopeus on ihmistä parempi. Thorndiken tutkimusten mukaan koira oppii pääasiassa onnistumisen ja erehdyksen kautta. Tämä oppimismalli, ehdollistuminen, ei vaadi ihmeellistä päättelykykyä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että koirat olisivat vähemmän älykkäitä, vaan että heidän älykkyys on erilaista kuin kädellisillä. Koirat muistivat oppimansa asian monien kuukausien ajan, eli erittäin hyvin. Koirat ovat myös eteviä painamaan mieleen erilaisten ympäristöjen maamerkit, erityisesti hajut ja yhdistämään paikat erilaisiin ihmisen käyttösmaalleihin. Vahva paikkasidonnaisuus koiran ajattelussa tuo tullessaan haasteita, sillä heille on uusissa paikoissa opettettava uudestaan halutut toimintamallit. Esimerkiksi sisällä istumaan opetettu koira ei välttämättä ymmärrä istu-komentoa ulkona. (Bradshaw 2011)

Koirat pystyvät oppimaan päälle tuhat sanaa ja ymmärtämään yksinkertaisia syntakseja. Koirien ja ihmisten ongelmaratkaisutaitoja ja kykyä oppia toiselta lajikumppanista ei voi kuitenkaan verrata toisiinsa suoraviivaisesti. Koirat oppivat asiat joista he hyötyvät, ihmisten näkökulmasta niin hyvässä kuin pahassa. Koirat saavat ympäristöstä ja ihmisistä paljon tietoa hajun perusteella, mutta ne eivät hyödynnä tietoa samoin kuin ihmiset hyödyntäisivät. Varsinkin koirien virtsasta saatava informaatio ei ole tarkasti tiedossa, mutta sen arvellaan sisältävän ainakin yksilön ominaishajun, tietoa terveydestä ja hormonaalisesta kierrosta. Hajuaistin voisikin ajatella korvaavan kielen; jos voi haistaa miten lajikumppani voi, ei sitä tarvitse kysyä ja kertoa. Hajut voivat johtaa koiran myös muiden eläinten jäljille, joka saattaa saada ne metsästysvietin pauloihin. Jos koiran annetaan päättää itse mitä se haluaa tehdä, se ei välttämättä ole kiinnostunut ihmisen kanssa vuorovaikuttamisesta. Tämäkin on kuitenkin muutettavissa opettamisella. (Bradshaw 2011)

Ihmisen on hyvä tiedostaa koiran kouluttamisessa hänen tunteet, miten hän oppii ja mikä häntä motivoi ja luultavasti vielä enemmän, kuten koiran yksilölliset kiinnostuksen kohteet ja käyttäytymisen taipumukset. Koirat osaavat manipuloida ihmisiä ja asioita ympäristössään saadakseen haluamansa, mutta ne eivät tunnu ymmärtävän miksi manipuloiminen toimii niin kuin se toimii. (Bradshaw 2011.) Tämä ominaisuus auttaa taas ihmistä manipuloimaan koiran toimintaa. Koira on valmis tekemään melkein mitä tahansa saadakseen haluamansa, siis ihminen voi käyttää tätä halua manipuloidakseen koiran käyttäytymään toivotulla tavalla resurssin saamiseksi. Koiran episodinen muisti toimii parhaiten hänen saadessaan oikeasti toiminnosta palkinto välittömästi sen tehtyään. Ihmisen reaktionopeus on usein koiraa hitaampi, joten koiran tehokkaaseen koulutukseen on kehitetty naksutin-menetelmä. Naksutin on pieni metallin palanen, jota painaessa syntyy terävä napsaus-ääni. Koiralle opetetaan ensin äänen tarkoittavan palkintoa, jonka jälkeen naksutinta käytetään merkitsemään oikea toiminto juuri silloin, kun koira tekee sen. Tällaista koulutusmetodia kutsutaan sheippaamiseksi (eng. shaping). Koira oppii nopeammin ja tarkemmin naksuttimen avulla, mitä sen tulee tehdä palkinnon saamiseksi. Metodi on saavuttanut paljon suosiota, sillä koira ja kouluttaja pääsevät nopeasti yhteisymmärrykseen ja koirat itsekin näyttävät nauttivan onnistumisesta ja oppimisesta. Kun oppimisesta tehdään koiralle helppoa ja motivoivaa, se todennäköisesti haluaa mielellään olla vuorovaikutuksessa kanssamme.

Naksuttimen käyttö kuitenkin vaatii ihmiseltä suunnitelmallista toimintaa koiran opettamiseksi, voisi jopa sanoa, koiran opetussuunnitelman. Sheippaaminen ja muut koulutusmenetelmät vaativat sen, että koiralle lähdetään opettamaan aluksi niin yksinkertaisia toimintoja, ettei hän voi epäonnistua niitä suorittaessa. Vähä vähältä tehtävää vaikeutetaan ja jos koira epäonnistuu ja turhautuu, siirry-

tään takaisin opettelemaan helpompaa toimintoa. Koirat väsyvät nopeasti uusia asioita opetellesaan, joten heille on hyvä antaa lepotaukoja.

Yritin opettaa Hurmalle erilaisia jumppaliikkeitä korokkeen kanssa. Minulla oli nakutin kädessä, mutta en oikein tiennyt, miten saisin Hurman houkuteltua tajuamaan, mitä halusin sen tekevän. Halusin saada Hurman tekemään kyykkyliikettä, jossa se pitää etujalkojaan korokkeella ja laskee takapäänsä lattialle ja takaisin ylös seisomaan. Tämä oli aivan uusi liike ja lisäksi vaativa sellainen. Ongelmana oli se, että vain koiran takapää piti saada alas, etujalkojen pysyessä korokkeella. Muutaman sanattoman kokeilun jälkeen, yrittäessäni ohjata koiran katseen ylös namipalan avulla, sanoin apusanan "istu". Hurma katsoi minua ja prosessoi sanomaani. Se ei kuitenkaan painanut takapäätänsä lattialle ennen kuin oli ottanut etukäpälät alas korokkeelta, sillä "istu" asentoon ei kuulu etujalkojen pitäminen korokkeella. Koira siis toimi niin kuin pitikin, se ei voinut käsittää että istuminen olisi sama, kuin pelkän takapään laskeminen alas. Ohjasin Hurmaa uudestaan seisomaan puoliksi korokkeelle ja yritin saada hänet laskemaan takapäänsä lattiaan luultavasti epämääräsen näköisellä huitomisella. Hurma seurasi huitomistani ja painoi leukansa korokkeelle niin, että sen etupää makasi korokkeella, takajalkojen ollessa suorassa ja takapään ylhäällä. Asento oli hauska, vaikka päinvastainen mitä olin yrittänyt. Merkkarin liikkeen naksuttimella ja annoin palkkioksi namipalan hyvästä ideasta. Se, ettemme oikein ymmärtäneet toinen toisiamme, antoi uuden yllättävän lopputuloksen. Tämä sai minut ymmärtämään, etten itse voi mitenkään tietää mihin kaikkeen Hurma on kyvykäs ja mitä hän voisi keksiä. Mutta se näytti minulle myös sen, kuinka vaikeaa on opettaa toiselle olennolle jotain, mitä ei pysty hänelle sanoin selittämään.

Vanhat käsitykset siitä, miten ihmisiä tulisi opettaa ovat jo suurelta osalta karisseet luokista, varsinkin mitä kuvataiteeseen tulee. Koiran koulutus kuitenkin nojaa ihmisten ajattelussa vanhoihin tapoihin. "Keppi vai porkkana". Selkeiden ohjeiden antaminen on kenties tärkein asia tehokkaassa opettamisessa niin ihmisten kuin koirien kanssa. Selkeyden tärkeyden opin koiran kanssa touhuttaessa, mutta huomasin nopeasti sen toimivan myös lasten kanssa. Taidekasvatuksen mukanaan tuoma rentous ja itseilmaisun vapaus heijastelee tapaani kouluttaa koiraani. Minusta on tärkeää antaa kaikille olennoille oma tila ja vapaus toimia ja tehdä asiat omalla tavallaan. Tämä ei ehkä tuota hyviä tuloksia koiran koulutuksen näkökulmasta, mutta kenties antaa koiralle enemmän tilaa näyttää omia tunteitaan ja persoonaa.

4.4. Koirien ja ihmisten kanssa

Suhde eläimiin on vaihdellut aikojen saatossa. Suutala (2009) viittaa renessanssin aikaan eläneen alkemisti Paracelsusin ajatukseen siitä, että ihminen olisi tullut eläimestä ja hänen tulisi kunnioittaa omia eläimellisiä taitojaan. "Hän [Paracelsus] kuvaa nimittäin eläimiä ihmisen isänä ja ihmistä eläinten poikana, koska ihminen on luotu viimeisenä ja pitää sisällään kaiken ennen häntä luodun. Eläimet ovat ihmiselle peili, josta ihminen näkee, kuka hän on. Ihminen on koirasta eikä koira ihmisestä, siksi ihmisen tulee ihailla omaa koiramaisuuttaan eikä ajatella, että koira on taidoissaan ihmismäinen. -- Ihmisen maallinen viisaus on peräisin eläimiltä, ja niinpä eläimet eli isä ovat enemmän kuin poika." (Suutala 2009, 93.) Kaikki muuttui 1600-luvulla mekanistisen maailmankuvan myötä. Silloin luonnosta tuli eloton automaatti ja eläimistä tunteettomia koneita. Vaikka eläimistä tuli automaatteja, eläimellisyyden pahuus jatkui naiseudessa ja ihmisten rotu-ajattelussa. Näyttäisi siltä, että jälleen on käynnissä muutoksen aika, kun eläinten käytöksestä saadaan entistä enemmän tietoa. Ehkä juuri tieteelliset havainnot kuljettavat ihmistä lähemmäs omaa eläinmäi-

syyttään ja samalla lähemmäs luontoa. (Suutala 2009.) Ihminen ei tietenkään ole koskaan ollut irrallaan luonnosta, mutta hän on yrittänyt ajatuksissaan etäännyttää itsensä siitä. Ihmisille on hyödyllistä ymmärtää ja hyväksyä eri olentojen toiseutta, varsinkin jo lapsena opittu empatia muita eläinlajeja kohtaan parantaa erilaisuuden sietämistä. “Empatiakyvyn ja eläintiedon yhdistäminen myös rikastuttaa kokemusmaailmaamme, kun opimme näkemään ympärillämme enemmän.” (Telkänranta 2016, 109)

Koira muistuttaa meitä läsnäolosta. Nykyaika on älylaitteiden aikaa, sitä ei voi kukaan kiistää katsoessaan ihmisten touhuja katukuvassa. Eläimet eivät vältty sosiaalisen median läsnäolosta, mutta toisin kuin ihmiset, eläimet eivät viihdytä itseään sillä. Mikä on koiran näkökulma tunti toisensa jälkeen puhelinta räpläävän omistajan vierellä? Koira vaatii huomiota ja aitoa läsnäoloa, mutta usein sosiaalisen koiran ainoa kumppani on netissä pyörivä ihminen. Saavatko ihmisetkään tarpeeksi aitoa läsnäoloa toisilta ihmisiltä? Kaverit miettivät minkälaisen postauksen he tekisivät tapaamisellanne tai vilkuilevat puhelimiaan viestien varalta, kumppani lukee uutisia tablettilta tai selaa sosiaalisen median kanavia. Koira on ehkä ansainnut nykyaikanakin paikkansa ihmisen rinnalla, ei pelkästään lammaspaimenena tai metsästäjänä, vaan henkisesti läsnäolevana seuralaisena, joka on aidosti ihmisen kanssa tässä ja nyt.

Nykyään kuulee puhuttavan, kuinka koirat auttavat meitä sosiaalisesti, lievittävät stressiämme ja antavat syyn kuntoilla. Onko koirasta tullut hysterian sijaan lääke masennukseen ja sosiaaliseen ahdistukseen? Eläinten katselun on todettu madaltavan pulssia ja vähentävän stressihormonien tuotantoa. Lemmikin silittelyn on tutkittu alentavan kiputiloja ja koiran kanssa liikkuminen ulkona pitää ihmisen terveenä sekä lisää vastustuskykyä. (Hytinen 2018.) Koiran rauhoittava vaikutus on huomattu myös kouluissa ja työpaikoilla. Koirat voivat olla joko koulutettuja kaveri- tai lukukoiria, mutta usein kenellä tahansa ystävällisellä koiralla on rauhoittava vaikutus ympäristöönsä. Tästä esimerkkinä Inkeri-koira, joka muutti mikkeli-iläiskoulun ilmapiirin valloittavalla olemuksellaan vain ollessaan luokassa ja antaessaan oppilaiden silitellä ja seurata touhujaan. (Kauppinen 2019.) Oman koiran silmiin katsomisen on tutkittu lisäävän oksitosiini hormonin tuotantoa eli antaa ihmiselle rakastumisen ja hyvän olon tunteen. Hormonin tuottama tunne on aito ja palkitseva, ja sen on tutkittu lisääntyvän myös koiralla hänen katsoessa takaisin omistajaansa. Näin ollen ihmisen ja koiran hyvä suhde tuottaa molemmille hyvän olon. (Puhto 2019)

Koira ei kuitenkaan rakasta ihmistä samalla tavoin kuin ihminen rakastaa, sillä he eivät ajattele samalla tavalla (Ziemann 2010). Koira tuntee rakkautta, mutta rakastaa koiran tavalla. Artikkelissa Kaimio selventää, että vaikka koiralla on samat perustunteet kuin ihmisellä, ihminen ei tiedä miltä koirasta oikeasti tuntuu. Koira ei välttämättä tee asioita tai jätä tekemättä rakkauden vuoksi, eikä koira voi kuvitella loukkaavansa rakasta omistajaansa tuhotessaan sohvan silpuksi. Vaikka koirien lukumäärä on kasvanut ja tieto niiden terveyshyödyistä lisääntynyt, eivät ihmiset vietä vapaa-aikalaan enempää aikaa koiran kanssa kuin ennenkään, suomalainen vapaa-ajan tutkimus kertoo (Repo 2019). Koira on vertaansa vailla oleva nykyajan toimetonta ja päämäärätöntä elämäntapaa vastaan juurruttava voima ja koiran kanssa touhutessaan ihminen unohtaa muut huolet. Tämä tapahtuu ihmisen vapauden kustannuksella, mutta kenties lemmikkejä hankkivat haluavatkin rajoittaa vapauttaan tuoden arkeensa huolehtimisen kohteen. “Koiran ja ihmisen suhde voidaan käsittää “sympatriaksi”: lajimme välillä on löyhä side, ja me hyödynme toisistamme, mutta kykenisimme elämään yksinkin tai yhdessä jonkin muun lajin kanssa.” (Raevaara 2011, 227)

Rytmi. Eläin tuntuu elävän paljon nopeammassa rytmissä kuin ihmiset, mikä johtune heidän nopeammasta reaktiokyvystä. Jos itse on väsynyt tai ajatukset ovat muualla, ei pysty toimimaan hetkessä. Olen huomannut saman ilmiön vaikeuttavan työskentelyä sekä koiran kanssa, että luokassa pienten lasten kanssa. Jokainen varmasti muistaa lapsena kuinka kymmenen minuuttia tuntui ikuisuudelta. Nyt jos minun täytyy odottaa kymmenen minuuttia, tuskin huomaan sen kuluneen.



Kuva: Hurma rusetti päässä.

Tämä lienee johtuvan aikakäsityksestä, jossa elämme. Meidän on helppo vaipua kymmeneksi minuutiksi miettimään mitä teimme eilen tai mitä tulemme tekemään seuraavalla viikolla. Koirat eivät kykene tällaiseen ajatteluun. He elävät hetkessä. Jos koiran kanssa mieli päästä samalle aaltopituudella, on hetkeksi unohdettava ajattelu ja tunnustella käsillä olevaa hetkeä. Katsoa miten eläin käyttäytyy, yrittää lukea sen aikeita ja tunteita. Antauduttava yhteiseen tanssiin, jossa kumpikin osapuoli yrittää sanattomasti kommunikoida kehollaan toiselle. Mutta kenties ainainen ajattelun ketju päässämme estää meidän antautumista aisteille täydellisesti.

Suutala (2009) mainitsee tekstissään Hyvät ja pahat eläimet Klockskärin saarella syntyneen, 90-vuotiaan Hannan, elämänviisauden kuuluvan näin: “Nainen herkempänä pystyy ymmärtämään

hevosen puhetta paremmin kuin mies”. Jos unohdetaan yleinen kulttuurinen oletamus, jossa nainen edustaa tunteita ja mies järkeä, tämä viisaus saattaisi kuulua näin: Meistä herkimvät pystyvät ymmärtämään eläimen puhetta paremmin kuin järkeensä takertuvat. Olen koirien ja muidenkin eläinten parissa oleiltuani huomannut sen, että tunteella saa paljon aikaiseksi. Koira elää tunteella ja hetkessä, eikä se ole kovin hyvä säätelemään impulssejaan saatikka järkeilemään niiden syitä, koira ei myöskään vaikuta teeskentelevän tunteitaan. Ehkä tässä piilee ihmisen vallan lähde manipuloida muita olentoja. Ihminen voi päämääränsä mukaan teeskennellä ja esittää tunteitaan “fake it ’til you make it” -sanonnan mukaisesti. Koira useimmiten katsoo ihmistä, odottaen häneltä ohjeita toimia eri tilanteissa. Hurmalle ei hihnassa toisten koirien ohittaminen ole aina helppoa, sillä hän pyrkii pääsemään toisen koiran luo. Sen sijaan, että jännittäisin koirien kohtaamista, tekeydyin rauhalliseksi ja itsevarmaksi nostaen leuan pystyyn. Pelkästään tällainen pieni muutos kehonkielelläni tuntui vaikuttavan Hurman käyttäytymiseen rauhoittavasta. Ymmärsin, että kehonkielelläni on vaikutusta ja että voin käyttää sitä hyödykseni, niin koiran kanssa kuin luokassa.

Olin vastikään aloittanut työni kuvataidekoulussa, kun Hurma saapui meille. Huomasin melko nopeasti, että ongelmat hallita luokallista pieniä lapsia olivat samankaltaisia kuin hallita pientä pentua kotona. Molemmissa tapauksissa olin tyytymätön ja turhautunut siitä, etteivät asiat menneen niin kuin halusin niiden menevän: lapset huusivat ja juoksivat, koiranpentu puri ja riehui, eikä kukaan näyttänyt oppivan paljon mitään. Vasta kun tajusin, että minun on hallittava omat tunteeni, jotta pystyn ohjaamaan toista, varsinkin kun se toinen on täysin tunnepohjalta toimiva olento, sain tilanteet hallintaan. Kun opin olemaan napakka, selkeä, mutta lempeä, rauhallinen ja iloinen koiranpennulleni, opin olemaan sellainen opettaja lapsille. Tämä ei tietenkään ollut tae sille, että kaikki olisi aina mennyt putkeen tunneilla, liittyhän asiaan itseni lisäksi muitakin tekijöitä. Kuitenkin useimmiten tunnit sujuivat ja lapset keskittyivät ihmettelemään kuvataiteen tekemisen ilmiöitä sen sijaan, että juoksisivat ympyrää. Tämän takia usein ajattelenkin oppineeni enemmän koirankoulutuksesta kuin yliopistokoulutuksesta, mitä tulee opetustilanteiden hallintaan.

“Eläimen läsnäololla on usein stressiä ja verenpainetta laskeva vaikutus. Tämä tukee olettamusta, että pyrkimys muodostaa sosiaalisia suhteita yli lajirajojen on ihmisen biologinen ominaisuus. Se on saattanut myös olla yksi ihmislajin menestyksen salaisuuksista.”(Telkänranta 2016, 128-129.) Aina koiran kanssa ei ole stressitöntä. Varsinkin tottelematon nuori koira voi nostattaa verenpainetta lenkeillä ja silputtuun kotiin palatessa. Koiralle saa näyttää vihaisetkin tunteet, mutta siitä ei välttämättä ole apua tilanteen parantamiseksi. Useimmissa tilanteissa koira ei ymmärrä, miksi sille ollaan vihaisia tai se voi tulkita vihaisuuden syyn väärin. Koiran opettamisesta olenkin oppinut tunteiden hallintaa ja varsinkin iloisuuden näyttämistä onnistuneissa hetkissä. Tunteiden lukeminen ja koiran käytöksen ennakoiminen ovat olleet hyödyllisiä myös omaan kiinnittymiseen nykypäivään. Koiran seura rauhoittaa ihmistä ja ihminen voi saada koiran rauhoittumaan. Emme taida pohjimmiltaan olla niin kovin erilaisia.

5. KOIRA JA TAIDE JA "TAIDE"

5.1. Koirien jalostus

Metsästyksen muuttuessa viktoriaanisella ajalla ylhäisön viihteeksi, puhdasrotuisten metsästyskoirien arvostus nousi. Viktoriaanisessa Englannissa puhdasrotuisia koiria pidettiin sekarotuisia parempina metsästäjinä tietenkin sen takia, että puhdasrotuisilla koirilla yritettiin erottua rahvaasta. Muodikkaiden koirarotujen statusarvo onkin pysynyt yllä tähän päivään saakka, vaikkakin kulloinkin muodissa oleva rotu on vaihdellut. Puhdasrotuisuus on kuitenkin kaventanut lähes kaikkien rotujen geenipoolia sisäsiitotisuuden kautta. Monen puhdasrotuisen yksilön takaa löytyykin usein samat koirat, joka tuo geneettistä painolastia koiraroduille. (Pietiläinen 2013.) Kavennut geenipooli tuo mukanaan moninaisen summan perinnöllisiä sairauksia, kuten epilepsiaa, sydänsairauksia, luuston epämuodostumia, silmänsairauksia, sisäelinten toimintaongelmia, verenvuototauteja, immunologisia sairauksia ja valtavan määrän erilaisia syndroomia.

1840-luvulla "yhteiskunnallisen tilanteen takia Darwinin kehityso pilliset tutkimukset vääntyivät rotuopiksi. Ihmisrotua alettiin luokitella, kallon muotoa mitata, määritellä korkeampia ja alempia rotuja. Köyhien ihmisten köyhyyttä perusteltiin heidän rodullisella alempiarvoisuudellaan. Sama toistui koirien suhteen. Koiristakin muokattiin eri rotuja, joiden ominaisuuksista alkoi keskustelu. Rotujen määrittäminen vahvisti kehitystä, jossa koiria muokattiin, valittiin ja siitettiin puhtaasti tiettyjen ulkonäköominaisuuksien mukaan." (Pietiläinen 2013.) Vaikka Darwin itse ei ollut eläinten sukusiitosta ja lajia huonontavan suppean valinnan kannalla, se ei estänyt muita. Siinä missä ihmisten rodullistaminen kiellettiin lailla, eläinten osalta vakiintui pysyväksi järjestelmäksi. (Pietiläinen 2013)

John Bradshaw antaa esimerkin liian pienestä koirapopulaatiosta rodun sisällä: kaikki Iso-Britannian kingcharlesinspanielit ovat peräsin kuuden yksilön populaatiosta, jota on sukusiitetty loputtomiin. Tämän takia rotu on erityisen altis tietyille perinnöllisille sairauksille. Bradshaw väittää, että käynnissä on edelleen laajamittainen geneettinen koe, mitä ihminen on koskaan tehnyt. Hänen mielestään kärsijöinä tässä kokeessa ovat aivan syyttömät koirat, siitähän huolimatta, että ihmiset rakastavat näitä rotukoiriaan yli kaiken. (Pietiläinen 2013, 266)

"Viktoriaanisessa Englannissa kehittyi kenneljärjestelmä, Kennel Clubit, vaalimaan tätä keksittyä puhdasrotuisuutta. Trendi johti nopeasti suljettuun siitoskoirajärjestelmään, koiranäyttelyihin ja tarkkoihin rotumäärittäksiin." (Pietiläinen 2013, 264.) Kansainvälisen koiranjalostusliitto, FCI eli Fédération Cynologique Internationale, perustettiin vuonna 1911 ja sen hyväksymiä rotuja on yhteensä 360. Jalostaminen jatkuu yhä ja uskomus siitä, että koira on omistajansa kaltainen elää vahvana. Tietyllä tavalla sanonta on totta, sillä ihminen valitsee itselleen rodun, joka palvelee hänen tarpeitaan, esteettistä mieltymystään ja kenties myös tuomaan haluttua imagoa. Suurin osa ihmisistä haluaa söpön ja pentumaisen ulkonäön omaavan koiran, mutta Pietiläisen mukaan vihaa sisällään kantavat ihmiset haluavat sitä ilmentävän aggressiivisen näköisen koiran. "Ihmiset haluavat ympärilleen eläimiä, jotka vastaavat heidän sisäisiä odotuksiaan koiran ulkonäöstä." (Pietiläinen 2013, 258.) Pentumaisella ulkonäöllä on ollut myös "lääkinnällinen" tarkoitus hysterial hoidossa. Pienten sylikoirien oli tarkoitus rauhoittaa leidejä ja pitää hysteerinen käytös poissa, joka on tietenkin verrattavissa nykyajan keskusteluun koirien stressiä vähentävistä vaikutuksista työ-



Kuva: Hurma poolopaidassa ja knalli päässä.

paikoilla. Kenties ihminen on suosinut ilmeikkäitä koiria, joiden katse on eteenpäin suuntautunut, halutessaan koiran ilmeen muistuttavan ihmistä.

Domestikaatio on vaikuttanut mitä suurimmalla todennäköisyydellä joihinkin suden ulkonäöllisiin piirteisiin sen muuttuessa koiraksi, kuten korviin ja häntiin. Tästä on näyttöä 1959 alkaneesta geneetikko Dimitri Beljajevin kettujen domestikaatio-tutkimuksesta, jossa villeistä ketuista on jalostuksen avulla valittu vähiten aggressiiviset yksilöt suvun jatkajiksi. Jo muutamassa sukupolvessa kettujen aggressiivisuus väheni huomattavasti ihmistä kohtaan. Tutkimus on yhä käynnissä ja kesyille ketuille on alkanut ilmaantua luppakorvia, kiertyviä häntiä ja laikukasta väritystä. (Raevaara 2013.) Ulkonäöllisten ominaisuuksien lisäksi ketut kesyyntyivät, eli eivät pelänneet ihmisiä. Päin vastoin, ne alkoivat osoittaa kiintymystä ja koirien tavoin kykyä lukea ihmisten kasvonilmeitä. (Trut, Oskina & Kharlamova 2009.) Kettujen domestikaatio-kokeen, sekä koirille tehtyjen magneettikuvaus-kokeiden perusteella on hyvin selkeää, että jalostus vaikuttaa myös eläinten aivoihin ja sitä kautta niiden käyttäytymiseen, jopa niin paljon että eri koirarotujen välillä on havaittavissa eroja aivotoiminnassa (Vasama 2019).

Raevaaran (2011) mukaan koiran tutkiminen tieteessä on avannut uusia näkökulmia myös ihmisen kehitykselle. Onko ihminen domestikoitunut itsensä toimesta? Raevaara pohtii, että on hyvin mahdollinen oletus, että pelko ja aggressio ovat karisseet pois jossain kehityksemme vaiheessa. Rauhalliset yksilöt ovat kenties kyenneet sujuvampaan yhteistyöhön ja kommunikaatioon keskenään. ”Koira ja ihminen näyttävät molemmat kehittyneen ymmärtämään toistensa yksilöiden eleitä ja vihjeitä, tekemään yhteistyötä ja delegeoimaan ongelmanratkaisua. Voisiko koiran kehittymistä sudesta pitää analogiana ihmisen kehittymiselle suurten ihmisapinoiden yhteisestä kantaisästä? Vertaus on kiehtova.” (Raevaara 2011, 229)

5.2. Koirien ulkonäkö ja esteettisyys

Odotamme vuoroamme astua näyttelykehään. Muovinauhalla rajatulla alueella juoksee muutama koira ihmisineen ja kehän keskellä seisoo tuomari pohtiva ilme kasvoillaan. Katson Hurmaa, joka tuntien odottelun jäljiltä näyttää siltä, että päiväunet kelpaisivat. Se istuu harjattuna ja puhtaana vieressäni, ohut näyttelyhihna trimmatulla kaulallaan. Hänen silmänsä menevät kiinni ja aukenevat taas hitaasti. Minäkin olen väsynyt odottelusta ja olen jo monta kertaa sen aikana miettinyt ”mitä järkeä tässä touhussa on?” Tuomari kättelee kehässä olevat ihmiset ja seuraavaksi on meidän vuoro. Pomppaan pystyyn hermostuneena ja yritän innostaa Hurman mukaani. Hän astelee tahmeasti perässäni kehään. Tuomari katsoo meitä hetken ja viittilöi meidät juoksemaan. Hurma tekee niin kuin olemme harjoitelleet: juoksemme ympyrän kehässä, jonka jälkeen pysähdymme tuomarin eteen. Hurma seisoo laiskasti tuomarin kosketellessa ja tutkiessa häntä. Samalla kun tuomari käy Hurman läpi käsillään, hän puhuu kehäsihteerille palautteen. ”Vahva reisi, riittävät kulmaukset, oikea ilme...” Minä heilutan namia kädessäni Hurman edessä ja yritän saada hänet seisomaan ryhdikkäästi. Koko tilanne on kuin jokin outo performanssi, samaa kaavaa toistava esitys, johon koirat osallistetaan heiltä kysymättä.

Koiran kauneus koiranäyttelyissä arvostellaan koiran ulkomuodon, koiran liikkeen ja koiran käyttäytymisen perusteella. Näitä ominaisuuksia verrataan jokaisen rodun rotumääritelmään, jossa on pyritty kuvailemaan täydellinen rodun edustaja mahdollisimman tarkasti, sekä mitkä piirteet ovat sallittuja ja mitkä ei. Koiran fyysinen olomuoto korostuu rotumääritelmässä ja koiranäyttelyissä, joissa sitä arvioidaan. Koiranäyttelyihin liittyy nähdäkseni tietynlainen performatiivisuus, mikä osittain juontaa sen historiallisesta perustasta. Alkujaan koiranäyttelyt olivat 1800-luvun luokka-

yhteiskunnan ylimystön ajanviettoa ja samalla näyttö statuksesta. Nykyään kuka tahansa rekisteröidyn rotukoiran omistaja voi osallistua koiranäyttelyihin, statukseen katsomatta. Tapahtumaan kuitenkin edelleen kuuluu siisti pukeutuminen ihmisen osalta eli jakkupuvut ja pikkukengät ovat pikemminkin sanomaton sääntö kuin poikkeus. Ihminen ja koira muodostavat tällöin esteettisen kokonaisuuden, jonka kokonaisvaikutelmaa tuomarit arvioivat.

Koirarodut ovat syntyneet eri historian aikakausina eri maailmankolkissa, joten niiden esteettisiä lähtökohtia arvioitaessa on tutkittava jokaista rotua erikseen niiden kansojen ja kulttuurien kauneusihanteet ja koirien käyttötarkoitukset huomioiden. Osaltaan koirien ulkonäköön on vaikuttanut geenien sattumanvaraisuus ja se, että yksilöistä parhaiten työssään suoriutuneet ovat päässeet jatkamaan sukua. Joissain tapauksissa koirien piirteitä on tietoisesti valinnan kautta manipuloitu äärimmäisyyksiin, jolloin ulkomuoto korostuu käyttötarkoitusta tärkeämmäksi. Joidenkin rotupiirteiden synty lienee olleen sekä geenimutaatioiden sattumaa ja ihmisen valinnan yhteisvaikutusta. Koiran ulkonäköä pyritään edelleen muokkaamaan väkivaltaisilla keinoin; typistämällä eli leikkaamalla pennun korvat ja häntä lyhyeksi, pakotetulla astutuksella ja jalostamalla fyysisesti sairaita yksilöitä. Valtiosta riippuen osa näistä teoista on eläinoikeudellinen rikos, kun taas toisaalla koirat ovat käytännössä lainsuojattomia. Joidenkin maiden, kuten Suomen, eläinlääkärit ja geenitutkijat ovat kehottaneet, ettei mainos- tai lehtikuvissa käytettäisi brakykefaalisia eli lyhytkuonoisia koirarotuja, sillä näiden rotujen yksilöt kärsivät hengitysteiden ahtaudesta koko elämänsä ajan eikä niiden suosion haluta sen takia nousevan. (Aarnio 2019)

Ulkonäkö ei ole perinteisesti ollut suomalaisissa roduissa merkittävä tekijä, sillä “kun Karjalassa lähdettiin karhua kaatamaan, metsästäjälle koirien hurjuus ja rohkeus oli kauneutta tärkeämpää” (Pietiläinen 2014, 74). Nykyäänkin moni suomalainen rotu on pysynyt alkuperäisen näköisenä eli lähellä suden ulkonäköä, lukuunottamatta täysin kiertynyttä häntää. Toki Suomessakin on arvostettu vahvoja värejä, kuten suomenpystykorvan kirkasta punaista turkkia ja karjalankarhukoiran puhdasta mustavalkoista väritystä. Joidenkin rotujen kohdalla ulkonäkö on ollut erityisen merkityksellinen, esimerkiksi kiinanpalatsikoiran, jonka ulkomuoto lienee koiraroduista erikoisin. Kiinalaisella rodulla on pitkä historia ja se on jalostettu muistuttamaan Buddhan leijonaa samalla kun pieni koko on ajanut kuumavesipullon virkaa. Keisarillisessa palatsissa asuvat ja koiria jalostavat ihmiset eivät tienneet miltä leijona näyttää, mutta silkkitie toi leijonapatsaita Kiinaan, jotka toimivat suuntaviivana kiinanpalatsikoirien ulkonäölle (Väyrynen 2019). Kuitenkin niin suomalaisten kuin muidenkin maiden koiraroduille on kehitetty rotumääritelmät ja ne kuuluvat FCI:n rotuihin.

1800-luvun kauneusihanteet ja estetiikka pohjaavat antiikin ajattelijoiden ideoihin, mutta ovat muuttuneet aikojen saatossa. Estetiikka ja eri taiteen lajit on jaoteltu eri kategorioihin kuten musiikkiin, runouteen, kuvataiteeseen ja muotoiluun. Antiikista tuleva “art” sanana oli hyvin laaja ja käsitti sisäänsä myös monia tieteenaloja, kuten matematiikan ja tähtitieteen. Koirien jalostusta ei kenties nähty osana taiteita, vaikka taiteiden nähtiin olevan ihmisen luomia esteettisiä asioita, eikä niinkään luonnosta peräisin olevia. (Kristeller 1951.) Estetiikan synty on kuitenkin epäilemättä vaikuttanut myös siihen, minkälaisista ulkonäköä on pidetty arvossa.

Joidenkin rotujen alkuperäinen käyttö on muuttunut ajan saatossa ja samalla niiden ulkonäköä on muutettu jalostuksen. Villakoira on kenties tunnetuin esimerkki, klassisesta palloturkistaan johtuen. Alkuperältään villakoirat olivat metsällä mukana, hakien vesilintuja ja etsien tryffeileitä. Pitkä ja paksu turkki suojasi ja kellutti vedessä ja lyhyeksi ajellut kohdat lisäsivät koiran ketteryyttä. Ranskalaishovi otti villakoiran 1700-luvulla omakseen ja muokkasi turkista tunnetun pumpulipilven ja liioitteli sen näyttäväksi näyttelykehiin. (Pellettieri, 2004.) Koiranäyttelyiden lisäksi on olemassa erillisiä trimmauskilpailuja, joissa koirien turkit muotoillaan ja värjätään. Tällöin koiran turkki muuttuu ikään kuin veistokseksi ja koiran oma muoto peittyy lähes täysin. Vaikka näyttelyihin laitettu turkki ei ole näin dramaattinen, se jakaa mielipiteitä: osa ihailee sitä avoimesti ja toiset

taas inhoavat sen “luonnotonta” muotoa. Lemmien siirtyessä ulkotöistä sisälle kotiin ja perheenjäseniksi, heidän ulkonäkönsä on alettu panostamaan ja laittamaan jopa rahaa. Nykyisin joistain roduista löytyy kaksi eri jalostuslinjaa: näyttely- ja käyttölinjaisia koiria. Näyttelylinjaiset koirat edustavat kärjistetysti “kauniita kotikoiria”, kun taas saman rodun käyttölinjaisia koiria kasvatetaan ensisijaisesti metsästyksen tai muuhun rodunomaiseen työhön.

“Erilaisia rotuja kehitellään koko ajan, koska kuluttajien katsotaan haluavan aina vain uusia koirarotuja. -- lemmikkieläin eroaa muista eläimistä siksi, että se ei ole vain osa luontoa vaan myös kulttuurituote. -- Koirien ulkonäköä, luonnetta ja muita ominaisuuksia pyritään muuttamaan jalostuksen avulla kulttuurin vaatimusten mukaisesti.” (Pietiläinen 2013, 310.) Lisäksi Pietiläinen kuvailee Yhdysvaltalaisia näyttelykoiria metaforisesti “taideteoksina”, sillä turkkiin saatetaan laittaa hiussisäkkeitä, ja turkkeja värjätään tai lakataan. Rotukoiria ei ehkä tietoisesti ole jalostettu teoksiksi, mutta rodut voidaan hyvinkin luokitella kulttuurituotteiksi. Niiden ulkomuoto ja ominaisuudet ilmentävät ihmisten arvoja, ihanteita ja odotuksia aikakausien mukaisesti. Tarkastelemalla nykyaikana korkeassa arvossa olevia koirarotuja, selviää nopeasti tämän ajan ihanteet. Allergioiden ollessa kasvussa, suosittujen koirarotujen, kuten labradorinnoutajan ja villakoiran risteytykset ovat nousseet suureen suosioon. Yrityksenä on tehdä suosituista, mutta allergisoivista noutajista allergia-ystävällisempiä yhdistämällä rotuun villakoiran allergisoimaton turkki. Tällainen toiminta saattaa kuulostaa hälyttävästi tuotekehittelyltä, mutta siitä on etua myös koirille. Eri rotujen risteytykset voivat rikastuttaa koirarotuja geneettisesti jolloin tämänkaltaiset trendit voivat siis olla hyödyksi koirapopulaatiolle. Trendikkäiden rotujen geen- ja terveystutkimuksiin käytetään paljon rahaa, mutta ne saattavat myös muodostua uusiksi geneettisesti suppeiksi roduiksi muoti-ilmiön ja suuren kysynnän takia. Møye kertoo artikkelissaan ensimmäisen suosituksen “designer” koiran, labradoodle, kasvattaja Wally Conron haastattelusta. Conron antoi syksyllä 2019 haastattelun, jossa hän katu uuden rodun kehittämistä. Villakoiran yhdistäminen labradorinnoutajan kanssa loi trendin, jossa rotuja sekoitettiin harkitsemattomasti keskenään ja suuri niiden suosio loi pentutehtailijoille valtavat markkinat. (Møye 2019.)

5.3. Koira kuvataiteessa

“Art can be a place where the animal stands eye-to-eye with its viewer as an image-worthy and equal subject. In the end one simple fact remains, that an animal does not stand for something; it is someone.” (Ullrich 2010)

Koira on läpi historian ollut vierellämme kotona ja metsällä, ja luonnollisesti myös taiteessa. Koira on ollut osa maalauksia, veistoksia, runoja ja valokuvia. Kun joku ottaa puheenaiheeksi koiran, alkaa tarinoita sadella. Jollakulla on aina kerrottavanaan tarina tuntemastaan koirasta ja koiralla on ollut monenlainen rooli läpi historian. Milloin hän on ollut uskollinen ystävä, milloin statussymboli ja milloin rietas ja avoin seksuaalinen peto. Tarkastelen erityisesti koirien osallisuutta kuvataiteessa, sillä oma työskentelyni kommentoi ja on osana sitä taiteen alaa.

Historiassa useat taiteilijat kuten Manet, Renoir, Picasso, Warhol ja monet muut ovat tehneet teoksia koirista. Kenties useimmiten historiallisissa kuvissa koira on kuvattu ihmisen sylissä, jaloissa tai vierellä istumassa katsoen ihaillen ihmistään, mutta koiria on myös kuvattu yksin. Taidehistorioitsija Robert Rosenblumin (1988) mukaan mikään muu eläin ei voisi kertoa modernin taiteen ja kulttuurin tarinaa niin kuin koira. Hänen mukaansa kaikista eläimistä koiran rooli heijastelee lähimmin ihmiselämän tekoja ja tarpeita. Moniin modernin taiteen kanonisiin mestariteoksiin kuuluu koiria, jotka vaikuttavat välttämättömiltä ihmishahmojen merkitykselle. Rosenblumin

mukaan hevoset ovat edustaneet voimaa, vaurautta ja ovat kuvattu ihmisten kulkuneuvoina, toisin kuin koirat ovat esitetty kuvissa henkilöinä. Taidehistoriassa näkyy koiran läheinen kumppanuus ihmiseen päähenkilöinä esiintyvien koirien ihmisen kaltaisuudessa. (Rosenblum 1988)

Tarkastellessani lähihistorian eri tekijöiden teoksia koirista, ne tuntuvat ennemminkin kuvaavan taiteilijaa tai ihmisyyttä itseään, eikä niinkään itse koiria. Chicagon Dogs! (1983) -näyttelyn teokset muodostavat koirasta ikonin, kun taas kiinalaistaiteilija Chunya Zhoun koiramaalaukset ovat hänen metaforisia omakuviaan (Artnet 2019). Taidehistorian professori Jessica Ullrichin mukaan taidekenttä on perinteisesti ollut suljettu järjestelmä, joka ei tunnusta eläimiä tekijöinä. Eläimet esitetään motiiveina, malleina, ne ovat tarkkailun, tutkimuksen, esityksen ja käytön kohteita, mutta vain harvoin heidät koetaan olemuksiksi, joilla on luontainen arvo ja edustajuus. Tämä on kuitenkin muuttumassa ja taidekentällä on nähtävissä yhä enemmän lajien välisiä taideteoksia, teoksia eläinten kanssa ja eläinten tekemiä teoksia ja teoksia eläimille. Ullrichin mukaan, jos eläinten taidetta pidetään vakavasti otettavana, on ihmisten luovutettava toislajisia eläimiä tulkitseva suvereniteettinsa alemmiksi väitetyille olennoille. (Ullrich 2017)

Netistä löytyy monta videota ”maalaavista” koirista, jotka on opetettu sohimaan siveltimellä papeiriin. Tällainen maalausmetodi tuottaa melko satunnaisia viivoja koiran pään liikkeen mukaan, mutta sillä ei ole mitään tekemistä koiran taiteellisen vision kanssa. Taidekasvattajana tuntuu oudolta kutsua tällaista koiran tekemäksi taiteeksi, sillä koira ei tosiaan maalaa maalaamisen vuoksi, vaan saadakseen palkinnon. Toisaalta onhan valmis maalaus jollain tavalla osoitus ihmisen ja koiran yhteistyön tuloksesta.

Ensimmäisten valokuvieni oton jälkeen törmäsin William Wegmanin koirakuviin ja tajusin, että oma ajatukseni koiravalokuvista luultavasti pohjautuu osittain Wegmanin kuviin. Wegman on ottanut valtavan määrän kuvia koiristaan Man Ray:sta ja Fay Ray:sta, joissa koirat ovat joko puettu ihmisten vaatteisiin tai kuvattu kalusteiden päällä. Osassa kuvia heidät on peitetty kokonaan tai lähes kokonaan kankailla niin, että katsojan huomio tarkentuu kankaan sisään kätkeytyyn koiran hahmoon. Kokeiluja erilaisista asennoista, rekvisiitasta ja koiran peittämästä materiaalista on todella laaja skaala. Kuvien tausta on usein pelkistetty, tasavärinen pinta, jolloin koira kuvan keskellä on korostetussa asemassa. Huomaan Wegmanin kuvia katsellessani kiinnittäväni huomion samaan pohdintaan mitä kävin läpi omissa valokuvissani: Kaadetaanko koiran päälle vain inhimillistämistä ja käytetäänkö häntä vain välineenä kuvaa ottaessa?

Wegmanin kuvien hienovaraiset viittaukset ja minimalistisuus kadottavat koiran kuvasta ja tekevät koiran läsnäolosta metaforan omaisen. Kuvat koirista tuntuvatkin lipuvan hauskan ja oudon väli-maastossa, herättäen kysymyksen koiran identiteetistä ja tarkoituksesta kuvassa. Onko koira kuvan tekijä, osa rekvisiittaa vai tunkeilija? Wegman kertoo Kiasmalle (1999) annetussa haastattelussa koirien käyttäytyvän yksilöllisesti kuvauksissa. Yksi on innokas, muttei halua olla paikoillaan kauan, toinen taas nukahtaa heti, olosuhteista riippumatta. Wegman sanoo tuntevansa koiriensa epämukavuusrajat ja ottavansa ne huomioon valokuvatessaan heitä. Wegman kertoo pysyttelevänsä koirien mukavuusalueella, mutta ylittäessään ne rajat, hän tekee sen mahdollisimman nopeasti, ettei koira joudu olemaan pitkää aikaa epämukavasti. Hänen mukaansa koirat tuntuvat nauttivan työnteosta ja he kaikki ottavat valokuvaushetket vakavasti (Kiasma-lehti 4/1999, 14).

Wegman kertoo David Rossin haastattelussa olleensa onnekas ottaessaan Man Rayn juuri hänen aloittaessaan kokeilemaan valokuvausta ja videoiden kuvausta. Hän otti koiran mukaan kuviin ja videoihin hausalla tavalla, pitäen kuitenkin kiinni taiteellisesta visiostaan. Vaikka hänet tunnettaankin koiramiehenä (the dog man), hän on saanut koirakuvistaan paljon irti urallaan taiteilijana.



Kuva: Hurma, päässään huivi ja nahkahanska.

Wegman kertoo haastattelussaan: “For me, Ray started as a space modulator, then became a kind of narrative device, then a character actor and ultimately a Roman coin.” (Ross 1990)

Kiinnostuin Wegmanin kuvista ja ne inspiroivat minua ottamaan Hurmasta kuvan mustassa hatussa ja poolopaidassa tummaa taustaa vasten. Asetessani hatun Hurman päähän, hän laski kuononsa alas ja hattu kopsahti lattialle. Nostin hatun, mutta jälleen ennen kameralle pääsyä hattu jo kopsahti lattialle. Muutaman toiston jälkeen Hurma ei laskenut kuonoaan enää, joten sain napattua kuvan, jossa hattu on ikään kuin hänen silmillään. Tämä pisti miettimään, että Wegman on varmasti saanut vetää kaikista naruista, saadakseen koiransa haluamaansa asentoon ja katsomaan haluamaansa suuntaan.

Ekokriisi ja posthumanismi ovat tuoneet eläimiä mukaan nykytaiteeseen; toiseus ja toislaajisuus tuntuvat olevan yhä enemmän esillä 2000-luvusta lähtien. Kiasmassa pidettiin vuonna 2019-2020 ihmistä, eläintä ja luontoa käsittelevä Yhteisloa -kokoelmanäyttely, joka tutki ihmisen suhdetta ympäristöön toisten lajien näkökulmasta (Kiasma 2019). Mielestäni kokoelmanäyttelyssä ei kuitenkaan nähty eläimen näkökulmaa tai heidän suoraa vaikutusta teoksiin, sillä teosten teemat keskittyivät mystiikkaan ja uskonnollisiin teemoihin. Mystiikka, uskomukset ja luonnon mystifiointi ovat epäilemättä ihmisten keksintöjä ja näyttely jäikin posthumanistiselta kannalta turhan ihmismäiseksi.

Suomalainen valokuvataiteilija Hertta Kiiski on kiinnostunut eläimistä ja käyttää heistä myös termiä toislaajinen haastamaan ajatusta ihmisen paremmuudesta tai erillisyydestä luonnosta. Hänen kuvissaan yhdistyy eläimen näkökulma ja ilmastoahdistus. Valokuvataiteen museolla järjestettiin opastus Kiiskin Violetti meri (2019) -näyttelyyn, johon “hyvin käyttäytyvät” koirat olivat terveille omistajineen. (Hasala 2019.) Koirien tuli siis osata oikea museoetiketti. Kiiskin valokuvat kenties antoivat ideaa omaan taiteelliseen työskentelyyni koiran kanssa ja rohkeutta valokuvien ottamiseen.

Nobuhira Narumi osallistui we , animals -näyttelyyn Dog-cam projektillaan: The Universe’s Point of View (2009). Narumin teos koostui sarjasta valokuvia, jotka olivat kuvattu koiriin kiinnitetyillä riistakameroilla. Riistakamera ottaa kuvan havaitessaan liikettä, joten kamerat kuvasivat aina kun koira liikkui päätänsä, johon kamera oli kiinnitetty. Kamerasta ei koitunut Narumin mukaan koirille minkäänlaista vaivaa ja hän tutustui koiriin ja heidän omistajiinsa viikkoa ennen kuvien ottamista. Narumin valokuvat ovat sattumanvaraisia ja kuvia alkaa helposti katsomaan koiran näkökulmasta. Ne herättävät katsojan pohtimaan, näkeekö koira tosiaan tällä tavalla ja katselevatko he näitä asioita?

Vuonna 1976 Dieter Roth ja Richard Hamilton järjestivät Barcelonassa taidenäyttelyn koirille, jossa galleriassa oli esillä kuvia makkaroista ja kengistä koirien silmän korkeudella. Koirat eivät kiinnostuneet pelkistä kuvista seinällä, joten sitä ei kenties ollutkaan mietitty koirille vaan satiirina taideyhteisölle. Vuotta myöhemmin saksalainen taiteilija Wolf Kahlen järjesti mielekkäämmän installaation koirille. Varsovassa pidetyn Dog Territory (1977) -näyttelyn yksi huoneista oli suljettu ihmisiltä ja sisään pääsivät vain koirat. Kahlen oli installoinut huoneeseen erilaisia hajujälkiä “hajuveistoksiksi”, joita koirat pääsivät tutkimaan. Ihmisten tuli tyytyä katselemaan ruudulta, mitä koirat huoneessa puuhasivat. (Ullrich 2017.) Englantilainen lemmikkien vakuutusyhtiö More Than tilasi vuonna 2016 taiteilija Dominic Wilcox’lta taidenäyttelyn koirille, joka sisälsi jättimäisen ruokakupin muotoisen pallomeren, hajustettuja maalauksia ja auton ikkuna-simulaation. Näyttelyn ideana oli luoda uudenlaisia tapoja ihmisten ja koirien vuorovaikutuksella ja edistää koirien hyvin-

vointia. Koira oli osallisena taiteen kokijana, taiteen katselijana ja vierailijana galleriassa. (Hanson 2016)

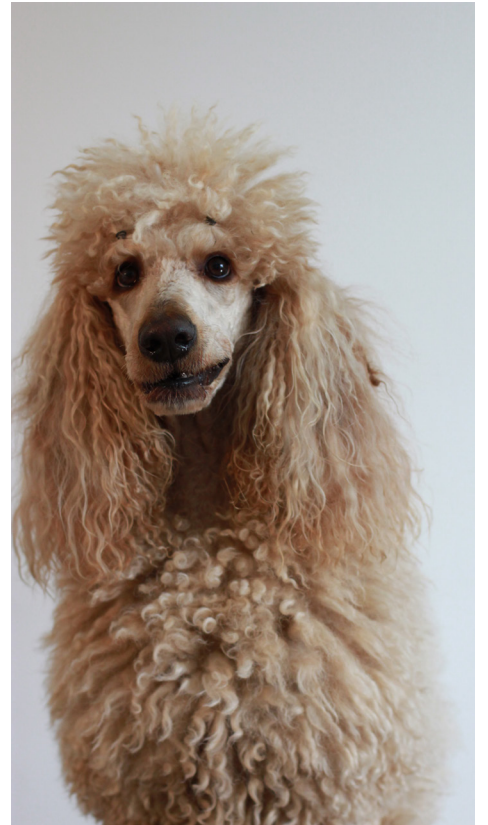
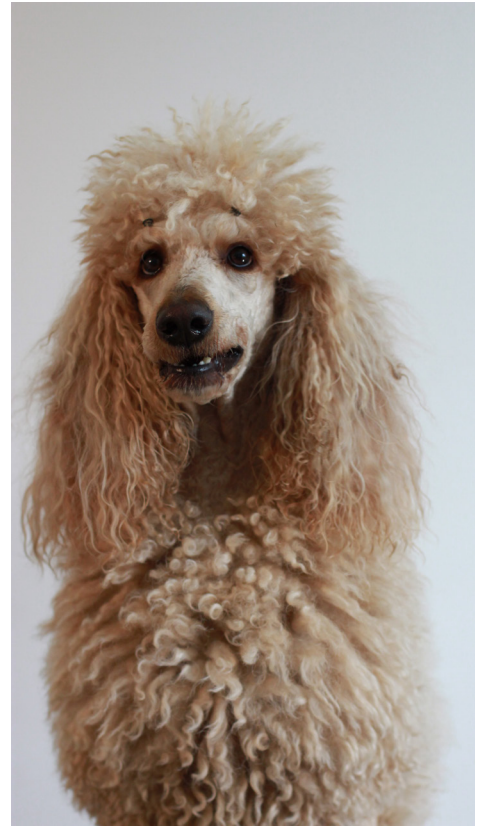
Filosofi ja taidekriitikko Arthur Danto pohti esseessään *Animals as art historians* (1992) eläinten kykyä aistia asioita esteettisesti ja arvostaa niitä. Hän kuitenkin päätyy siihen, että vaikka eläimet voivat arvostaa kuvia, he eivät ymmärrä taiteen arvoa tai taiteen abstraktia ideaa. Tiede on löytänyt toislajisten eläinten keskuudesta älykkyyttä, empatiaa, tietoisuutta ja kulttuuria, mutta taiteen käsityksen ymmärtäminen jää Danton mukaan ainoiksi ihmisen lajityypilliseksi erikoistaidoksi. Taidetta ei kuitenkaan tarvitse ymmärtää, jotta siitä voisi nauttia. Ei ole syytä olettaa, etteivätkö eläimet voisi arvostaa musiikkia, kuvia, liikettä, hajuja tai makuja, sillä monen lajin parinvalinta ja elossa selviytyminen riippuu näistä aistiärsykkeistä ja niiden tuottamasta mielihyvästä ja nautinnosta. Danton mukaan toislajinen eläin voi siis kokea taidetta, mutta ei voi toimia kriitikkona. (Ullrich 2017)

Performanssitaiteilijat Krööt Juurak ja Alex Bailey alkoivat vuonna 2014 tekemään esityksiä koirille ja kissoille huomattessaan, että lemmikit viettävät paljon aikaa kotona, mitään tehden. He kirjoittavat projektin nettisivustolla, *Performances for pets*, että he halusivat muuttaa katselijan roolin ihmisen ja eläinten välillä. Ihmiset ovat viihdyttäneet itseään eläintarhoilla ja hauskoilla eläinvideoilla, joten he halusivat kääntää roolit ympäri. Lemmikin omistajat voivat tilata noin 20 minuuttia kestävä esityksen koteihinsa. Esitykset antavat eläimille mahdollisuuden osallistua performanssiin tavalla, joka ei ole niiden normaalia kanssakäymistä ihmisten kanssa tai tavanomaista leikkiä. Myös lemmikkien omistajat pääsevät näkemään esityksen. (Ullrich 2017.) Videoitujen performanssien perusteella esityksiä seuranneet koirat menevät joko täysin leikkisään tilaan tai seuraavat tilannetta tarkkaavaisena ja varovaisesti. Lemmikeillä on vapaus valita, haluavatko he seurata esitystä, joten käytännössä he toimivat eräänlaisina kriitikkoina. Koirille tarkoitettu performanssi on näyttelyn tapaan koirille tehtyä taidetta, jossa koira asetetaan taiteen kokijan asemaan.

Jonkinlaisena performanssin ja koirien taidenäyttelyn risteymänä voisi pitää Brian Jungenin *Dog Run* (2012) -teosta, joka oli hänen rakennuttama agilityrata Kasselissa, Saksassa. Rata ei ollut tavallinen agilityrata, jossa koiran on tarkoitus suorittaa erilaisia esteitä ihmisen ohjaamana ennalta määrättyssä järjestyksessä. Jungenin radan esteet olivat tavallisista esteistä poikkeavia ja niiden oli tarkoitus toimia leikkikenttänä ihmisen ja koiran kanssakäymiselle. Monet filosofit ovat korostaneet taiteen ja leikin läheistä suhdetta ja *Dog Run* -teos onkin mielenkiintoinen tässä suhteessa. (Ullrich 2017)

Koirien kanssa toimiessa on kenties tavallista vaikeampaa määrittää ”hyvä taideteos”, mutta koiran kanssa toimiessa prosessi ja läsnäolo ovat suurimmassa merkityksessä. Tämän ominaisuuden takia teokset avautuvat vaikeasti prosessin ulkopuolisille katsojille. Se tuo tyyllillisesti mieleen Fluxuksen, joissa taiteilijan ja teoksen prosessi, hauskuus ja tietynlainen keskeneräisyys korostuvat.

Ullrich luettelee tekstissään *Deconstructing the Anthropological Machine – Strategies for working with animals as partners in contemporary art* (2010) tapoja, joilla taiteilijat ovat pohtineet toislajisten eläinten näkökulmaa. Taiteellisena strategiana voi performatiivisessa ja luovassa prosessissa yrittää tulla eläimeksi tehdäkseen näkyväksi lajien välisten rajojen olevan ”antropologisen koneiston” mielivaltaisia tuotoksia. Teoksissa on tietenkin aina mukana taiteilijan ihmisyyden, sillä hän ei voi päästä irti ihmismäisyydestään. Säänneltynä tällainen antropomorfismi voidaan sallia sillä ajatuksella, että ihmistaiteilija-eläin on yksilönä yhtä ainutlaatuinen kuin mikä tahansa muu olento. Silti muut taiteilijat käyttävät taiteellisia keinoja paljastaakseen ilmeisen ja rakenteellisen väkivallan eläimiä vastaan tavoitteenaan luoda sosiaalista muutosta. Tällainen taiteellinen aktivismi voi tuoda esille epämurkavia eläinoikeudellisia kysymyksiä, joita ei sallittaisi puhtaasti poliittisella tasolla. Tulevaisuuteen suuntautuneeseen taiteelliseen lähestymistapaan kuuluu Ullrichin mukaan utopististen kuvien luominen, jotka avaavat vaihtoehtoisen kuvan väkivallattomaan suhteeseen



Kuva: Hurma syö koirankeksin.

eläinten ja ihmisten välillä. Viimeisenä Ullrich mainitsee taiteellisena mahdollisuutena murtaa hierarkiat lajien välillä ja tunnustaa eläinten luovuus ja luontainen arvo osallistumalla yhteistyöhankkeisiin, joissa rakennetaan eläinten asemaa yhteistyökumppaneina ja tekijöinä. Tällaiset dialogiset teokset ovat erityisen merkityksellisiä silloin, kun ne käsittelevät kunnioittavasti toislajisia kumppaneitaan ja yrittävät aidosti päästä kosketuksiin elävän olennon kanssa, joka kaikessa samankaltaisuudessaan jää meille aina jollain tasolla vieraaksi. Ullrichin mukaan tällaisilla hankkeilla olisi mahdollisuus horjuttaa sitä ajatusta, että kulttuuri olisi erityinen inhimillinen saavutus. (Ullrich 2010.) Tämä oli mielestäni hyvä päämäärä, jota kohti edetä omassa työskentelyssä.

6. KOIRA JA MINÄ

6.1. Taiteellinen prosessi Hurman kanssa

Aluksi mietin mitä tekisin Hurman kanssa, mutta huomasin nopeasti, että ajatteluni meni siihen mitä voisin opettaa tai miten voisin manipuloida Hurman käyttäytymistä. Hyödyttömien ja hyödyllisten temppujen opettamisessa se, mitä koira itse ehdottaa, tuntui läheisimmältä vaihtoehdolta koiran omaan luovaan ajatteluun. Koiran oma ehdottaminen tapahtuu kokemukseni perusteella uuden asian oppimisen kohdalla, kun koira yrittää löytää sellaista käytöstä, josta saisi palkinnon. Koirat voivat oppia ehdottamaan temppuja itsenäisesti riippuen niiden halukkuudesta tehdä sitä ja siitä kuinka paljon niiden kanssa on harjoiteltu erilaisten temppujen tekoa. “Mitä koira tekee jos se saa itse päättää?” oli kysymys mitä pyörittelin mielessäni monta kertaa. Kokeilinkin pitää Hurman kanssa koulutussession, missä en auttanut sitä ollenkaan. Istuin sen edessä ja seurasin mitä se tekisi.

Tein samoin kuin aiemmin, kun halusin tehdä Hurman kanssa jotain: otin kaapista koiran nameja, laitoin ne vyötärölle laitettavaan namipussiin ja otin naksuttimen käteen. Viimeistään namipussin kahina sai Hurman kiinnostuksen heräämään ja hän saapui uteliaana luokseni. Istuuduin lattialle ja hän istuutui eteeni. Naksautin ja annoin namin. Sitten vain istuin ja seurailin Hurman toimia.

Hurma ei katsonut suoraan silmiini vaan hieman niistä ohi. Koirien välisissä kommunikoinnissa silmiin tuijottaminen on uhkaava ele, joten oletan tämän olleen kohtelias tapa istua minua vastapäätä. Hurma lipoi huuliaan unisen näköisenä, olihan hän herännyt juuri nokosilta. Halusin napata Hurman katseen minuun, joten lipaisin myös huuliani. Onnistuin. Katse kuitenkin harhaili takanani olevaan ikkunaan ja vieressämme pöydälle kököttävään namipussiin. En yleensä ota kokonaista pussia mukaan treenihetkeen, vain muutaman namin vyötäröpussiin. Hurma haisteli pussin suuntaan ja lipoi huuliaan. Hän katsoi minuun päin ja alkoi hengittää syvään ja päästi vienon piippauksen. Hurma haluaisi lisää herkkua, mutta ei tiennyt mitä minä halusin häneltä.

Mitä minä halusin? En itsekään tuossa hetkessä tiennyt mitä halusin, seurasin vain mitä Hurma tekee. Lipaisin huuliani ja Hurma toisti, naksautin ja annoin herkun. Miksi Hurman pitäisi kopioida mitä minä teen? Miksi minun lipaisuuni pitäisi reagoida? Hurma piippasi taas muutaman kerran. En tiedä tekikö hän niin turhautumisesta, siitä ettei tiennyt mitä häneltä haluan. Matkin hänen eleitään hetken. Hurma heitteli päätään taaksepäin kuin hevonen ja piippaili. Sitten hän kävi makaamaan ja kaatui kyljelleen. Tämä on “leiki kuollutta” -temppumme, vaikken ollut mielestäni antanut siihen mitään vihjettä. Hän makasi hetken ja kun mitään ei tapahtunut, hän nukahti. Koirat nukahtavat ihmisistä nopeammin, mutta eivät nuku yhtä sikeää unta, näin olen kuullut.

Katselin Hurman vaipuvan uneen ja mietin, ettemme oikeastaan opeta koiraa kertomaan itsestään paljoa. Opetamme paljon asioita, joita haluamme nähdä koiran tekevän, mutta entä ne asiat mitä koira miettii ja tekee? Mitä hän tuntee? Mitä hän toivoo? Koira manipuloidaan toimimaan haluamallamme tavalla, ja koska hän saa siitä palkkion, hän itse uskoo haluavansa toimia niin. Viemme koiria kauemmas koirasta ja lähemmäs ihmistä.

Hurma havahtui hetken kuluttua ja toi päänsä lähemmäs omaani. Olimme samalla tasolla, makasimme kasvotusten lattialla. Katselimme toinen toisiamme lähietäisyydellä.

Hetki oli lyhyt, mutta suloinen. Hän nuolaisi ilmaa, sillä hän tietää, ettei kasvojani saa nuolla ja asettui uudestaan nukkumaan.

Oletamme koirista paljon. Luulemme tietävämme mitä ne ajattelevat ja mitkä niiden motiivit ovat. Ne ovat kuitenkin vielä yksinkertaisempia kuin mitä luulemme. Haluamme ajatella, että koirat tekisivät asioita hyvää hyvyttään tai pahuuttaan, kostoaikein. Niiden otsalohko on kuitenkin niin pieni, ettei se prosessoisi kovin pitkiä ajatusketjuja. Silti koirien olemuksessa on jotain syvällistä, meditaation kaltaista rauhaa, samalla tyhjää ja täyttä. Ne vain ovat olemassa jollain puhtaalla tavalla.

6.2. Hurma kuvissa

Oli selvää, ettei sessiot hiljaa istuen tuottaisi mitään muuta kuin nukkuvan koiran, joten aloin pohtimaan: Millaista taidetta koira tekisi? Millasta leikki olisi taiteena? Mikä on taiteellisen teon vaatimus tai tarkoitus, jos sen tekijänä on koira? Voiko koira edes tuottaa taiteellista sisältöä, jos hän ei ymmärrä taiteen konseptia? Koiralla ei ole tarvetta tuottaa taidetta, sillä heillä ei ole tarvetta muuttaa toistensa ajattelua tai ylipäättään tuottaa muuta kuin olemassaoloon, mutta kenties ihminen voi löytää taiteellisuutta koiran tavasta olla ja toimia. Jos koira on taiteellisessa työskentelyssä mukana tavalla, jossa hänen olemuksensa ja persoona otetaan arvostaen huomioon, sen voisi Ullrich'n (2010) mukaan katsoa olevan osa teoksen tekijyyttä. Koiran motiivi tällöin on ihmisen kanssa työskentely, vuorovaikutus, ja yhteisen tekemisen tuottama palkkio. Koiralle palkkio ei ole pelkästään nami tai leikki, vaan myös ihmisen seurassa toimimisen tuottama hyvä olo ja huomio, jonka se saa osakseen. Ihmisten taiteen tekemisen motiivit voivat olla moninaisemmat, mutta joissain määrin myös hyvin samankaltaiset. Taiteellinen työskentely voi tuottaa hyvää oloa, itsetuottamusta ja lisää itsetuntoa ja tunteellista herkistymistä hetkeen. Lisäksi taiteen tekeminen on älyllinen haaste, jota se on hyvin paljon myös koiralle.

Pohdintani jälkeen, kun olin käynyt mielessäni läpi vaihtoehdot yhteisestä maalauksesta tai piirroksesta Hurman kanssa, päädyin yksinkertaiseen ja sillä hetkellä päivän selvältä valinnalta tuntuvaan; valokuvaan. Yleensä taiteellinen työskentelyni painottuu käsillä tekemiseen, mutta minusta tuntui sillä hetkellä, että valokuvaus olisi paras työkalu Hurman kanssa työskennellessä. Osaltaan valintaani vaikutti se, että olin ottanut monen monta valokuvaa Hurmasta jokaakseni ne sosiaalisen median välityksellä. Nämä valokuvat olivat kuitenkin erilaisia. Valokuvat, joita olin Hurman elämän aikana ottanut olivat söpöjä ja "tavallisia" koirakuvia, joiden tarkoitus on ollut puhtaasti viihdyttävää. Olen halunnut niiden näyttävän Hurman perinteiseen tapaan kauniina koirana, joka on kuvissa ihailun kohteena. Nyt pyrkimykseni olivat aivan toiset: en hakenut kuvista söpöä ja kaunista koiraa, vaan yritin kuvata Hurman kanssa ja hänen ehdoilla. Haastoin hänet sekä mukaviin että epä mukaviin tilanteisiin kanssani. Huomasin nopeasti työskennellessämme etsiväni Hurman mukavuuden rajoja. Mikä oli hänelle liian epämiellyttävää ja miten hän suhtautui erilaisiin ärsykkeisiin.

Kuvat eivät olleet perinteisellä tapaa söpöjä ja onnistuneita, mutta ne välittivät jotain Hurmasta ja vuorovaikutuksemme hankauskohdista. Hurman lasittunut katse ja päälle puetut kankaat loivat yhteisvaikutelman, joka haastaa käsitystä koiran olemisesta katselemisen kohteena. Hurman ilme kritisoi tätä suoraa inhimillistämistä, jota häntä kohtaan tein. Katsellessani kuvia läpi, olin ristiriitaisen tunteen vallassa. Pidin niistä, ne toivat Hurman persoonan esille, mutta samalla niiden katse luuntuu pahalta, sillä en voi tietää mitä Hurma tunsi kuvaustilanteessa. Meninkö liian pitkälle?

Hurman tunteiden välittyminen kuvissa näyttäytyy osittain hyvin selvästi, mutta niiden tulkitseminen jää kuitenkin arvailujen varaan. Koirat eivät pysty abstraktiin ajatteluun ja sen takia heidän



Kuva 1: Hurma istuu kimono päällä. Kuva 2: Hurma seisoo kimono päällä. Kuva 3: Hurma seisoo ilman kimonoa ja nuuskii kukkaruukkua.

tuntemuksensa oletettavasti poikkeavat meidän tunteistamme, ollen puhtaita järkeilystä. Koirat ovat ennen kaikkea tunne-elämän mestareita, eivät älyn. (Telkänranta 2016, 137-140.) Tehdäänkö taidetta tunteella vai järjellä? Itse olen mieltänyt taiteellisen työskentelyn näiden kahden sekoitukseksi. Tunteiden kautta pursuavat ideat, värit ja muodot, kun taas järki auttaa teknisessä osaamisessa ja tasapainoisen kokonaisuuden luomisessa. Jos heti työskentelyn alkuvaiheilla alkaa järkeillä ja miettiä liian pitkälle, tulee työskentelystä jäykkää ja vakavaa tai se jää kokonaan tekemättä.

Koiran kanssa työskennellessä minun oli toimittava hetkessä, sillä jos pysähdyin miettimään, Hurman kiinnostus lopahti ja hän muuttui väsyneeksi. Oli myös kohtuutonta olettaa hänen jaksavan olla kauan paikoillaan kameran edessä, joten pidimme kuvaushetket lyhyinä. En voinut suunnitella liian tarkkaan kuvaushetkiämme, sillä Hurma toi persoonallaan siihen aina muutoksia. Aina jos olin ennalta miettinyt pään asentoja tai tarkasti kohdennettua tarkennusta, Hurma käänsi päänsä toiseen asentoon tai liikahti kuvassa sen verran, ettei tarkennus osunut haluamaani kohtaan. Hurma epäilemättä toimi tunne-eksperttinä taiteellisessa työskentelyssäni ja piti minut hetkessä mukana. Koiran aitous ja rehellisyys on ihailtavaa. Se ei mieti mitä muut ajattelevat, se vain on sellainen kuin se on. Valokuvatessani Hurmaa, sain kuviin ihanan kamalia rehellisiä ilmeitä. Hän tietää kyllä miten ollaan paikoillaan ja sietää kaikenlaista outoa käytöstä minun osaltani, mutta hän teki ilmeillään ja olemuksellaan hyvin selväksi sen, ettei nauttinut tilanteesta. Hurman ilmeet ja olemus tuovat kuviin juuri sen ristiriitaisen tunteen, minkä inhimillistäminen saattaa tuoda arkisiin tilanteisiin: koiran asetetaan epätasa-arvoiseen asemaan olentona suhteessa ihmiseen ja joutuu tietämättään inhimillisten odotusten ja toiveiden uhriksi.

6.3. Molempien motiivit ovat keskeisessä asemassa

Salminen ja Vadén puhuvat kirjassa Elo ja anergia (2018) eläimen haastumisesta, jonka yhdistän mielessäni sopivan täysin myös lemmikkieläimen kanssa toimimiseen. "Eläin voi tulla ihmisen luo, itsestään, pyytämättä, ja haastaa ihmisen elämän, sen rajauksen, sen välittämisen verkostot. Voi tulla - ei välttämättä tule, ei ehkä tule lainkaan, eikä ihminen haastettunakaan kenties haastu. Mutta monet ihmiset ovat kokeneet eläimen haasteen. Haaste tulee eläimen itseriitteisestä ja ihmis-vieraasta elämästä, sen kokonaisuudesta, joka ei palaudu ihmisen varten-rakenteisiin, eikä romahda inhimillisten tyhjyyksien tulkintojen edessä." (Salminen & Vadén 2018, 147.) Sitaatti viittaa mielestäni haastumiseen myös suuremmassa mittakaavassa kuin yksittäisessä kanssakäymisessä. Se viittaa nähdäkseni myös siihen, haastuuko ihminen pohtimaan omia käytösmallejaan, joissa on aina jokin tarkoitus ja taka-ajatus, että tekee asioita jotain varten. "Teen näin, koska... Ajattelen näin, koska...". Ihminen voi ajaa itsensä ajatusloukkuun, jossa hän saattaa ajatella: "onko mil-lään mitään merkitystä?" Koiraa ei voi suistaa tällaiseen ajatteluun, mikä tekee hänen kanssaan työskentelyn antoisaa. Mikäli koiran haasteeseen vastaa, voi lopputulos olla jotain odottamatonta ja kiehtovaa. Hänen kanssaan tekemisessä tosiaan yhteys ja prosessi ovat tärkein anti ja onne-kaana saattaa myös dokumentista, kuvasta, saada kiinnostavan ja tätä yhteyttä kuvaavan. "Eläin on yhteydenpidossaan lämmin tavalla joka -- osuu suoraan lihalle, kumppanuudelle ja laumalle ominaisille vyöhykkeille. Tämän yhteyden ja lämmön haaste voi sisukkaasti elettyinä moninaistaa ihmisen merkityskentän, mikäli yksilösubjektin hallinta on vielä muserrettavissa." (Salminen & Vadén 2018, 154)

Kuvaushetkemme olivat performanssin kaltaista toimintaa Hurman kanssa: Ensin täytyi luoda yhteinen hetki koiran kanssa niin, että molemmilla on motivaatio ja ymmärrys siitä, että toimimme yhdessä. Tämän hetken luomiseksi käytin rituaalimaista toimintaa, jossa menen keittiön kaapille, otan sieltä koiran nameja ja laitan ne namipussukkaan vyötärölleni. Hurma herää nokosiltaan kuullessaan namipussiin putoavien herkkujen äänen ja kenties haistaakin ne. Tämä rituaali on minun keinoni haastaa Hurma toimimaan kanssani. Luodakseni tilan ja tilanteen, jossa koira voi toimia

kanssani taiteellisella tavalla, minun oli otettava huomioon sekä taiteellisen lopputuloksen vaatimat puitteet, valokuvatessa muun muassa riittävä valaistus, sekä koiran tarpeet. Koira ajattelee tunteillaan ja sitä taiteessa tarvitaan, mutta jotta sain hänen tunteet näkyviin kuvissa, minun oli tehtävä hänen olonsa motivoituneeksi ja sellaiseksi, jotta hän halusi työskennellä kanssani. Fyysisistä olosuhteista oli esimerkiksi otettava huomioon se, että koira saattaa liukua lattialla, joten minun on varmistettava ettei alusta ole liukas haastavia asentoja tehdessä. Toiseksi minun oli selvitettävä, miten saan Hurman haastumaan silloinkin kun hän ei yleensä haastu. Hänen päivärytmistään kerrottakoon sen verran, että hän nukkuu koko päivän, jonka jälkeen menemme lenkille iltapäivällä, ja illalla hän tulee haastamaan minut toimintaan. Valokuvaus vaati mahdollisimman paljon valoa, joten kuvasin päiväsaikaan, jolloin haasteeksi ilmeni Hurman uneliaisuus. Tarpeeksi hyvä ruoka ja leikki sai hänet useimmiten kiinnostumaan sen verran, että hän jaksoi työskennellä kanssani.

6.4. Molemminpuolinen arvostus

*“Monenlainen kohtaaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa ihmisen tulkinta oman maailmansa itseriittoisuudesta, sen merkityksestä, tulee kyseenalaistetuksi.”
(Salminen & Vadén 2018, 148)*

Ensimmäistä kertaa valokuvatessamme Hurman kanssa hän suhtautui uuden tekemiseen aluksi uteliaana. Olin niin innoissani, että annoin muutaman kerran ristiriitaisia ohjeita, jotka saivat hänet hieman epävarman oloiseksi siitä, onko tekemisemme mielekästä hänen osaltaan. Puin Hurmalle vaatteita päälle, jota hän ei yleensäkaan vastustele, mutta mikä saa hänet elehtimään kuin suolapatsas. Valokuvissa korostuu koiran antropomorfinen eli ihmisenkaltainen olotila - mihin hän joko suostuu tai ei. Koiran kanssa työskennellessä huomasin liikkuvani ikäänkuin koiran mukavuuden ja epämukavuuden rajalla, samoin kuin Wegman haastattelussaan on todennut. Työskentelyssäni korostui jatkuva kysymys: Kuvaanko koira esineellistävällä tavalla, kuvan rekvisiittana vai teenkö hänen kanssaan yhteistyötä? Hain kontaktia koiran kanssa, mutta mitä useammin ajatukseni lähtivät ihmismäisesti miettimään lopputulosta, merkityksiä tai tarkoitusta, huomasin lipuneeni kauemmas hänestä.

Ensimmäisten valokuvien tulos oli ratkiriemukas, osaltaan muotikuvastoon kuuluva etusalama ja epämääräinen ja epäkäytännöllinen vaatetus koiran päällä. Hurman ilme valokuvissa muistuttaa Dalin muotokuvia ja inhimillistettynä luokin taiteellisen vaikutelman. Mutta kun koittaa jättää inhimillistämättä koira valokuvan sisällä, näkee eläimen, joka on syvästi hämmentynyt ja epämukava mallina olemisesta. Hän näyttää sen minkä suurin osa tuntee, kun päälle on ahdettu paljon vaatteita ja sen vuoksi olo on tukala. Tietenkin pidin huolen, että Hurma sai kehuja ja nameja koko kuvaussession aikana ja leikin sen kanssa jälkeenpäin, mutta olin silti hieman järkyttynyt kuvien samanaikaisesta ahdingosta ja mielenkiintoisuudesta. Arvelin, että jatkaessamme kuvaamista, hän ei enää näyttäisi kauhuissaan olevalta, sillä olisi tottunut tähän hullutukseeni. Hurman ensireaktio saattoi olla uniikki ja seuraavilla kuvauskerroilla hän olikin ennemminkin tylsistynyt, kuin järkyttynyt.

Ensimmäistä kertaa kuvatessamme aloin suunnitelmiani mukaisesti pukea ihmisten vaatteita Hurman päälle. Ikään kuin peittääkseni sen koiramaisuuden ja tuoden inhimillisyyttä esille. Vaatekappale vaatekappaleelta peitin koiran. Mitä enemmän peitin, sitä enemmän innoistuin ja aloin räpsiiä kuvia. Unohdin koiran. Unohdin, että Hurma oli siinä, elävänä, tuntevana, itseisarvoisena olentona. Yhtäkkiä yhteinen leikkimme oli muuttunut minun

*leikikseni. Minä määräsin. Hurma oli paikoillaan ja jos se eleillään osoitti epämukavuut-
taan, sanoin: odota, vielä yksi kuva, vielä yksi, vielä yksi. Olin epäreilu. En kunnioittanut
leikin sääntöjä. Se ei ollut enää leikki.*

*Sain haluamani kuvat, riisuin koiran ja samalla tajusin, että mielestäni lyhyt hetki oli
varmasti tuntunut hänestä ikuisuudelta. Yritin keventää tunnelmaa, leikkiä hänen kans-
saan, mutta leikki ei enää kiinnostanut. Olin pilannut sen.*

Minua kadutti jälkikäteen miten olin unohtanut Hurman omassa valokuvaus-hurmiossani. Toisessa kuvasarjassa, teimme hänelle kivoja asioita. Heitin nameja, joita Hurma koitti ottaa ilmasta kiinni. Seuraavaksi kopittelimme pallon kanssa. Kontrolli sai hänet epämukavaksi, mikä ilmeni hänen yrityksistään paeta paikalta. Kun rentoutin tilannetta, hän oli seurassani mielellään ja seurasi silmät kirkkaina tekemisiäni. Koira oppii niin hyvistä kuin huonoistakin kokemuksista, mutta hänen suh-
tautuminen voi myös muuttua uusien kokemusten kautta. Koira oppii myös luottamaan ihmiseen, joka on hänelle reilu, kun taas epäreilun henkilön kanssa koira ei halua toimia yhteistyössä. Tätä tukee koiran käyttäytymisestä tehdyt tutkimukset ja eläinten kouluttajat (Stammeier 2019). Kyse on siis siitä, toimiiko ystävyssuhde vaiko ei.

Hurmalla ja minulla on kenties nykyään tarpeeksi hyvä ystävyssuhde, joka ei horjahda yhdestä ikävästä hetkestä. Joidenkin tutkimusten mukaan koirat osoittavat vähiten luottamusta ihmiseen näiden ollessa vihaisia (Pritchard 2016). Itselläni on paljon näyttöä tukemaan tätä tutkimusta, sillä aina kun itse olen ollut tai jos olen nähnyt toisen ihmisen olleen vihainen tai ärtynyt koiraansa kohtaan, koira on vetäytynyt hänestä kauemmas. Hurma on ensimmäinen koirani ja luulin aluksi, että koiralle pitää olla vihainen jos se käyttäytyy huonosti. Se oli helppoa, sillä koiranpentu koet-
teli hermoja päivittäin. Huomasin kuitenkin nopeasti, että tällainen vanha ajattelumalli ei tuotta-
nut tuloksia ollenkaan, päinvastoin Hurma alkoi vältellä minua, eikä halunnut toimia kanssani. Tutkittuani erilaisia positiivisia koulutusmetodeja, kuten Tuire Kaimion eläinten koulutusoppaita ja kokeiltuani niiden oppeja käytännössä, huomasin nopeasti saavani yhteyden koiranpentuun. Havahduin siihen, että eläinten koulutus on vielä monin paikoin samalla tasolla kuin lasten opetus sata vuotta sitten, kun fyysinen kuritus oli tavanomainen käytäntö (Ellilä 2017). Olen opinnäytettä tehdessäni huomannut, että lehdet julkaisevat paljon uutta tietoa koirien käyttäytymisestä ja heidän kanssaan toimimisesta. Näen tämän erityisen tärkeäksi, jotta ihmiset oppisivat enemmän koiristaan ja vanhat käsitykset koirista väistyisivät uusien tieltä.

6.5. Inhimillistys

Koirien värjäystä, pukemista söpöihin vaatteisiin ja muuta koristelua katsotaan Suomessa helposti pahalla. Varsinkin Facebookin suomalaisissa ja yhdysvaltalaisissa kanavissa huomaa asenne-eron: Siinä missä yhdysvaltalaiset julkaisevat kuvia omista värjätyistä lemmikeistään, suomalaisissa kanavissa parjataan näitä julkaisuja. On tietenkin hyvä asia, että koirien koiramaisuudesta yritetään pitää kiinni, mutta tekopyhää jos koiran käytöstä samalla inhimillistetään. Koiria tulkitaan usein väärin (Parkkinen 2019) ja heidän koristelu ja vaatetus voivat lisätä väärin tulkintojen tekoa. Osa koiraroduista kuitenkin tarvitsee suojaa, varsinkin talvisin, ja koirille löytyykin monenlaista päällepuettavaa eläinkaupoista. Asenneilmapiirissä on siis nähtävillä ristiriita: Koira saa ja pitää pukea, mutta vain siinä määrin kuin se on tarpeellista ja käytännönläheistä. Toisin kuin Suomessa, Japanissa on yleistä vaatteita ja koristella koira lapsen tavoin ja koira on jopa yleinen lapsen korvike (Evans & Buerk 2012). Vaikka Suomessakin koiranpentujen ja lasten vuotuinen syntyvyys

alkaa olla tasoissa, ei koiran hankinnasta puhuta samaan tapaan lastenhankintaa korvaavana ilmiönä (Pölkki 2019).

Japanilaisen ilmiön innoittamana lavastin ja puin Hurman Japani-tyylisesti kimoonon. Olin ollut oikeassa siinä, ettei hänen reaktionsa ollut enää järkyttynyt tai suuresti epä-mukavuutta ilmaiseva, niin kuin ensimmäisessä kuvauksessa. Kuvista tuli silti omalla tavallaan hauskoja, Hurman ilme oli tylsistynyt ja näytti siltä kuin hän olisi vain halunnut käydä nukkumaan poseeraamisen sijaan. Pukiessani Hurman päälle kimonon hän nousi seisomaan lähteäkseen. En halunnut pakottaa häntä olemaan kuvassa, joten otin vaateen pois. Ilmeisesti hän olikin vain kiinnostunut tutkimaan lattialle asettamaani kukkaruukkua eikä vaikuttanut olleen ollenkaan järkyttynyt vaatteesta.

Valokuvia tarkastellessa pohdin koiran koiramaisuutta inhimillisessä ympäristössä. Koira opetetaan käyttäytymään inhimillisellä tavalla kotioiloissa, Hän ei saa tehdä jätöksiä tai tuhota tavaroita. Koiran eläinmäisyys korostuu, kun hänen ollessa puettuna ihmisten vaatteisiin, mutta samaan aikaan hänet on helpompi nähdä entistä inhimillisempänä. Koira lipuu mielestäni samaan aikaan lähemmäs ja kauemmas inhimillistä olemista. Lähes kaikki piirteet nykyajan koiraroduissa ovat ihmisen kädenjälkeä, vuosien tarkan jalostuksen tuotetta. Olento kahden maailman välillä. Minusta on ristisiitaista, että koiran pukeminen vaatteisiin tuottaa suurta vastustusta ja sillä ikäänkuin kajotaan koiran luonnollisuuteen, kun taas rotukoirien tuotteistaminen nähdään luonnollisena. Tunsin itseni todella turhamaiseksi sovitellessani Hurmalle eri värisiä vaatekappaleita päälle, vaikka olin jo ennen koiran hankkimista tehnyt esteettisen valinnan koko koiran ulkonäöstä. Koirien fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia voi vertailla Hankikoira.com -kaltaisilla sivustoilla, mutta sitä taas ei pidetä outona tai turhamaisena, vaan luonnollisena.

Voiko koira olla taiteen tuottaja? Pohtiessani koiran tekijyyttä taiteessa, mietin sen hyötyjä ja mahdollisia haittapuolia. Kuten aiemmin mainitsin, Ullrich'n (2010) mukaan taiteellinen yhteistyö toislaajisten eläinten kanssa voi horjuttaa ihmisten ajatusta siitä, että kulttuuri olisi erityinen ihmisten keksintö (Ullrich 2010). Posthumanistiselta kannalta tämä on kunnioitettava tavoita, mutta voi äärimmilleen mentynä tuoda ongelmia ihmistaiteilijoille. Brittiläinen luontokuvaaja David Slater haastettiin oikeuteen ottamiensa "apina-selfieiden" takia. Oikeudessa puitiin sitä, onko kuvien makaki oikeutettu valokuvien tekijänoikeuksiin, vaikka Slater oli organisoinut valokuvauksen pelastaakseen makakit sukupuutolta. Oikeudenkäynti oli isku Slater'n taloudelle, mutta tapaus herätti niin paljon kiinnostusta mediassa, etteivät paikalliset enää Slater'n mukaan metsästä makakeja (Turner 2017.) Eläin ei yksin tee tekijänoikeudella mitään, sillä hänellä ei ole tarvetta inhimilliselle rahalle tai maineelle. Tietenkin mahdolliset tuotot olisi voitu käyttää eläintensuojeluun oikeuskulujen sijasta ja eläimet hyötyivät maineesta tietämättään. Lemmikkieläimen kohdalla tilanne on toinen, sillä omistaja jo valmiiksi kustantaa ruuan, eläinlääkärin ja kaiken muun, minkä uskoo lemmikkinsä tarvitsevan. Lemmikkieläimen kanssa tehty yhteistyö ja siitä koituvat tuotot menevät parhaassa tapauksessa suoraan eläimen hyvinvointiin. Eläinten kanssa tehdyssä yhteistyössä ja eläinten julkisuudessa piilee uhka niiden muodikkuudesta, jolloin ihmiset saattavat innostua hankkimaan lemmikkejä miettimättä niiden tarpeita. Muodikkaat eläimet ja rodut saattavat luoda markkinat pentutehtailijoille, mikä pahimmassa tapauksessa vaikuttaa niiden terveyteen (Moye 2019).

7. LOPUKSI

Lähdin liikkeelle siitä olettamuksesta, että ihmiset käyttävät valtaansa hyväkseen hankkiessaan ja kouluttaessaan koirat tavoilleen ja haluilleen sopiviksi. Olettamuksessani kuitenkin häilyi taustalla se ajatus, että ihminen olisi kaikessa nerokkuudessaan muiden eläinten yläpuolella. Kaikki asiat eivät aina riipu ihmisestä, vaikka itsekkäästi haluaisimme niin ajatella. Koira on yhteisen taipaleemme alussa luultavasti itse sopeutunut elämään ihmisten läheisyydessä ja hyödyntämään ihmisasutuksen turvaa ja jätteitä. Voi jopa olla, että koira itse on kavunnut voittajaksi evoluution kilpajuoksussa, vaikkakin puoliksi vahingossa. Onhan koiran lähisukulainen susi vainottu, pelätty ja lähes sukupuuttoon tapettu, kun taas koiran eteen annetaan ruokaa ja hänet pidetään sisällä lämpimässä.

Hyödyimme koirista ja suhteemme takana häilyy vallan käyttö elävää olentoa kohtaan, mikä ilmenee alitajuntaisessa halussamme omistaa toinen elävä olento. Vallan käyttö kuitenkin on ennemmin ulkoinen rakenne, eikä läheisen suhteemme syy, sillä koira hankitaan useimmiten perheen jäseneksi ja ystäväksi. Tasapainoton valtasuhteemme on kuitenkin olemassa ja se on hyvä tiedostaa koiran kanssa toimiessa. Tiedon lisääntyminen koirien käyttäytymisestä ja uudenlaiset tuovat meitä kenties lähemmäksi tasapainoista kumppanuutta koirien kanssa, mikä parantaisi sekä koirien että ihmisten yhteiseloja.

Opin koiran ja ihmisen yhteisen historian monimuotoisuudesta ja siitä, ettei suhteemme ole aina ollut niin läheinen kuin länsimaissa nykyään. Minulle merkittävä oivallus tapahtui aivan opin-
näytteen alussa tajutessani, ettemme ihmisinä ole valjastaneet sudesta koiraakaan vaan koira on lajina saattanut muodostunut itsenäisesti hyvin pitkälle. Olin myös sisäistänyt hyvin ajatuksen, että koira olisi meistä ihmisistä poikkeava luontokappale. Saadessani lisää tietoa, havahduin huomaamaan kuinka vähän ihmiset ylipäättään poikkeavat muista olennoista. Meillä on kirjoitettu kieli, joka auttaa meitä saamaan tehokkaasti kumulatiivisesti kasvavaa tietoa, mutta onko se saanut ihmisiä yhtään lähemmäs mitään muuta kuin itsensä tuhoamista ekokatastrofilla? "Ihminen on eläin, joka on erehtynyt luulemaan, että ympäristö on jotain erillistä: maisemaa ja raaka-ainetta. Ei ole. Mikään seinä ei suojaa, yksikään muuri ei kestä. Mitään pakopaikkaa ei ole. On olemassa vain yksi, jakamaton luonto ja me sen sisässä." (Hurme 2019.)

Työni on lisännyt ymmärrystäni siitä, että olemme koirien kanssa samaan aikaan samanlaisia ja erilaisia. Perustunteemme ovat samat, mutta ajattelumme ja käyttäytymisemme eroavat toisistaan. Siinä missä ihminen voi ajatuksissaan tulkita asioita loputtomiin, koirat eivät juuri pohdi sitä, miksi asiat ovat niin kuin ne ovat. Koirat eivät myöskään pohdi menneitä tai tulevia aikoja ja siksi ne elävät paljon vahvemmin nykyhetkessä kuin ajatuksiin helposti vaipuva ihminen. Sosiaalisuus ja yhteistyötaidot lienevät vahvin kiinnittymispisteemme ja yhteistyö lajiemme välillä on hioutunut aikojen saatossa niin hyväksi, että voimme kutsua toislajisia kumppaneitamme parhaiksi ystäviksemme. Ystävyys vaatii molemminpuolista arvostusta ja olen huomannut tämän työn kautta, ettei yhteistyömme ole aina itsestäänselvyys ja valta-asemamme on helppo unohtaa. Ihminen on vastuussa koiran tarpeista ja hyvinvoinnista, mikä edellyttää myös rajoja ja älyllistä haastamista. Käytämme valtaa myös kulttuurimme ja kieleemme varjolla, jotka vievät koiran aseman usein joko esineellistämisen tai liiallisen inhimillistämisen suuntaan, jolloin itse koira unohtuu.

Koiran kanssa tekeminen toimii taiteellisena prosessina helposti ihmisen yksipuolisena työskentelynä, joten hänellä on vastuu huomioida ja kunnioittaa eläimen läsnäoloa. Juurak ja Bailey pyrkivät tekemään taidetta koiralle, kun taas Wegmanin haastatteluista tulee sellainen olo, että hän käyttää koiria malleina, pyrkien määrittelemään kuviin heidän vartalon asennot ja ilmeet. Halusin

nimenomaan lisätä yhteistyötämme kuvia ottaessa ja antaa Hurmalle vapaus tuoda persoonaansa esille. Haluan toiminnallani tuoda koiran tekijyyttä ja persoonaa esille niin, ettei koira toimi ainoastaan katselun kohteena vaan aktiivisena toimijana työprosessin aikana. Kaikkien kuvien kohdalla tämä ei toteutunut, sillä aloin joko Wegmanin tapaan viemään kuvia tiettyyn suuntaan, omien mieltymysteni mukaan tai en ottanut kuvia silloin kun Hurma teki jotain itselleen mielekäästä. Kuvien ottamisessa tapahtuvan kontrollin lisäksi otettujen kuvien valinnassa tuli pulma, sillä en voinut pyytää Hurmaa valitsemaan kuvia kanssani.

Päädyin valitsemaan tähän työhön kuvista sellaiset, jotka ovat olleet sekä visioni mukaisia, että joihin Hurma on käyttäytymisellään vaikuttanut. Työhön valitsemani kuvat ovat siis syntyneet meidän molempien aktiivisesta toiminnasta. Aion jatkaa työskentelyä Hurman kanssa, sekä pohdintaa siitä, miten saisin otettua Hurman vielä enemmän mukaan kuvien tekoon. Minua jäi kiinnostamaan myös muunlaisen taiteellisen toiminnan mahdollisuudet koiran kanssa niin, että koira olisi yhä aktiivisemmassa roolissa. Ihannetapauksessa vain prosessin dokumentointi olisi pelkäämään ihmisen kädenjälkeä.

Uppoutuminen koiran kanssa oleiluun ja suhteemme tarkastelu on tehnyt minusta rennomman hänen seurassaan. Ymmärrän nyt kokonaisvaltaisemmin koiran tarpeita, älyä ja tunteita. Siedän koiran käyttäytymistä paremmin, sillä tiedän sen tulevan jostain koiramaisesta tarpeesta tai olotilasta, eikä hän tee asioita tarkoituksella tuottaakseen minulle vaikeuksia. Oikeastaan moni sellainen asia, joka minua on Hurmassa ärsyttänyt, ei enää tunnu vaivaavan mieltäni. Minulta on kadonnut paine ja tarve kouluttaa koirasta ihminen ja voin paremmin arvostaa häntä sellaisena kuin hän on. Tiedän, että koira toimii tunteidensa ja oppimiensa käytösmallien varassa ja minun tehtäväkseni jää tarkkailla hänen aikomuksiaan, mikäli mielin ymmärtää häntä. Telkänrannan (2016) mukaan ihmisille on hyödyllistä ymmärtää eri olentojen toiseutta, varsinkin jo lapsena opittu empatia muita eläinlajeja kohtaan parantaa erilaisuuden sietämistä. Luulin tuntevani koirani, mutta tämän tutkielman teko on opettanut, ettemme voi koskaan täysin ymmärtää toisen olennon maailmankuvaa tai ajatuksia. Avoimuus, uteliaisuus ja tavoitteeton yhteistyö heidän kanssaan voivat kuitenkin avata hetkittäin yhteyden välillemme. "Empatiakyvyyn ja eläintiedon yhdistäminen myös rikastuttaa kokemusmaailmaamme, kun opimme näkemään ympärillämme enemmän." (Telkänranta 2016, 109)

7.1. Koiran opit taidekasvatukseen ja taiteellisen työskentelyyn

Mitä tarkoitamme kuin sanomme "me"? Voimmeko muuttaa ajatuksiamme niin, että sisällytämme kaikki kanssaeläjämme tällä planeetalla sanaan "me"? Sillä me kaikki olemme täällä ja me kaikki olemme vuorovaikutuksessa toisiimme. Miksi eläinten olemassaolo on niin helppo unohtaa, vaikka ne ovat lähellämme päivittäin? (Kokkonen 2016, 191.) Kenties opimme jo lapsena, että heitä, jotka eivät sano mielipidettään, ei kuunnella. Kenties opimme tämän seurauksena itse jättämään huomiotta he, jotka eivät protestoi kovaan ääneen. Kokkosen mielestä havainnomme yhä "luonnon" ja sen olennot jonain kaukaisena, ulkopuolisena ja eriarvoisena. Voimme havaita "luonnon" ja sen olentojen ilmiöitä, mutta ne eivät tunnu vaikuttavan "meihin". Suhteemme tuntuu edelleen olevan hyötysuhde, joka ei ole merkityksellinen jos emme saa siitä rahallista, terveydellistä tai viihteellistä arvoa. Meillä ei kenties ole tiedostusta siitä, miten valtameren pohjassa asuvan eliön katoaminen voisi vaikuttaa meihin millään tavalla, jos se ei ole ruokaamme.

Oletamme, että vain se alue, jota nimitämme sosiaaliseksi ja yhteiskunnalliseksi alueeksi, on meille merkityksellinen ja että se kuuluisi vain ihmisille (Kokkonen 2016, 191). "Pelkästään se, että alkaa aisteillansa havaita ja havainnoida ympäristössään muita kuin ihmisiä, vaatii usein sekä yksittäisessä tilanteessa että jatkuvana toimintana toisenlaista ajankäyttöä, usein hitauden ja moneuden sietämistä." (Kokkonen 2016, 192.) Koen, että juuri taideopetuksessa ja taiteellisessa

työskentelyssä korostuvat tämän kaltainen avoimuus uudelle ja hitaus tutkia. Siksi pä taide onkin mainio alusta aloittaa tällainen keskustelu avaamaan uusia näkökulmia yksilöissä ja yhteisöissä ja siitä, mitä sanalla “me” voidaan tarkoittaa. Koira on opettanut, tai oikeastaan vaatinut läsnäololaan minua huomioimaan maailman eri näkökulmasta. Koira huomaa ympäristössä usein täysin eri asiat kuin ihminen ja sen seurauksena ihminen kenties oppii näkemään asioita toisin, koiran kautta. Tämä tietenkin vaatii ihmiseltä avoimuutta kohdata uusi näkökulma ja antautumista koiran johdatettavaksi.

Toislajisen eläimen kanssa toimiminen tuo kiinnostavan ulottuvuuden hänen tarpeidensa ja tunteidensa huomioimisesta taiteellisessa työskentelyssä. Toislajinen eläin voi viedä prosessia aivan uuteen suuntaan ja luo olemuksellaan ennalta-arvaamattomuuden lopputulokseen. Opinnäytteen kirjoittamisen aikana huomasin, kuinka vaikeaa on kirjoittaa “hän” tarkoittamaan koira. Sen ei pitäisi olla niin vaikeaa. Tarkoitukseni ei ole ollut edistää virallisen kieliopin muutosta, mutta tehdä näkyväksi koiran arvo ja läsnäolo. En tosiaankaan olisi voinut kirjoittaa tätä tutkielmaa sellaiseksi kuin se nyt on ilman koiraani, Hurmaa, ja hänelle kuuluu osa kunniaa ja voisin todeta, että hän on tämän tutkielman taiteellisen osuuden toinen tekijä.

Minusta on ollut ilo huomata, kuinka suhteeni Hurmaan on parantunut. En voi puhua hänen puolestaan, mutta uskoisin Hurman nauttineen saadessaan erityisen paljon huomiota. Taiteellisessa työskentelyssä ja muutenkin koiran kanssa olemisen vaatii molempien osapuolten mukavuusalueiden etsintää, mutta on ollut kiinnostavaa huomata, että taiteellisella työskentelyllä on potentiaalia parantaa ihmisen ja koiran suhdetta.

7.2. Kuinka ymmärtää toisen olemista

“Eläimelle ei voi eikä pidä opettaa ihmisen kieltä, mutta ihminen voi oppia ymmärtämään kasvien ja eläinten kieltä, elämän kieltä. Ihmiskielen sanojen lisäksi on paljon muitakin mahdollisuuksia ilmaista itseään mielekkäästi. Eläimet puhuvat jo, kaiken aikaa, meillä on eläimiltä paljon opittavaa.” (Hurme 2019)

Pohdintani siitä, mitä koira mahtaa ajatella ja tuntea ja se, että voin olla pohdinnoissani täysin väärässä on opettanut minulle kriittistä ajattelua sen suhteen, mitä ylipäättään tiedän koirastani. Olen alkanut yhä enemmän katsomaan kaikkia eläimiä uteliaisuudella ja miettimään millainen heidän kokemusmaailmansa mahtaa olla. Tämän lisäksi koen suhteeni paremmaksi koiraani kohtaan, joskin minulle on herännyt epäily siitä, voinko enää sanoittaa hänen tunteitaan yhtä huolettomasti kuin aiemmin. Olen myös alkanut suhtautumaan lempeämmin muiden ihmisten tapaan olla ja ymmärtää maailma. Erilaisuuden sietäminen näkyy opettamisessani nykyään selkeämmin niin, etten oleta ihmisten oppivan ja ymmärtävän asioita samalla tavalla. Jokaisella meistä on oma tapamme olla ja elää, ja se on arvokasta niin ihmisissä kuin toislajisissa eläimissä.

Opinnäytettä tehdessäni olen toivonut, että olisin tiennyt kaiken tämän koiriin liittyvän tiedon ennen koiran hankkimista. Toisaalta ristiriita minun ja koiran välillä on saanut minut kiinnostumaan tämän aiheen tutkimisesta, joten osaltaan tietämättömyyttäni kiittäen tästä opinnäytteestä ja matkasta, jonka olen kulkenut Hurman kanssa tätä kirjoittaessani.

7.3. Jatkotutkimus

Tämä tutkielma toimisi alustuksena syvällisemmälle pohdinnalle siitä, kuinka toislajisten eläinten kanssa voitaisiin toimia taiteellisesti ja tutkimukselle siitä, kuinka heidän kanssaan toimiminen taiteellisena prosessina vaikuttaa ihmisten ajatteluun ja asenteisiin.

Eläintieteessä on tutkittu miten koira oppii ja toimii, mutta jäin kaipaamaan tutkimusta siitä, mitä ihmisen ja koiran välillä tapahtuu, kun he toimivat yhdessä. Eläin- ja kasvatustieteen yhtymäkoh-
tien tutkimista voisi jatkaa pohtimalla; mitä vaikutusta koirien tuomisessa luokkaan ja opetustilan-
teeseen on ja voisivatko koirat osallistua kuvataiteen opettamiseen. Olisi mielenkiintoista lähteä
kehittämään kuvataidekursseja, joissa omistajat ja koirat pääsisivät tekemään yhteistyötä. Tämä
voisi luoda uudenlaisen tavan ihmisille tutustua lemmikkeihinsä ja samalla avata koirille enemmän
yhteistä aikaa omistajiensa kanssa.

8. LÄHDELUETTELO

8.1. Kirjalliset lähteet

- Agamben, G. (2002). *The open: Man and Animal*. Milano. Bollati Boringhieri.
- Bradshaw, J. (2011). *Koiruus (eng. Dog Sense). Tiede auttaa ymmärtämään koiraasi*. Juva. Bookwell Oy.
- Darwin, C. (1988). *Lajien synty*. Hämeenlinna. Karisto.
- Dickie, G. (1971). *Estetiikka - tutkimusalueita, käsitteitä ja ongelmia*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ewing, W. A. (2017). *William Wegman. Being Human*. Lontoo. Thames & Hudson Ltd
- Kafka, F. (1997). *Erään koiran tutkimuksia*. Teoksessa Lappalainen, H-P. (toim.). *Kootut kertomukset*. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kaimio, T. (2007). *Koirien käyttäytyminen*. Helsinki. WSOY.
- Kauppinen, J. (2011). *Uskollisin kaikista. Hämmästyttävä koira*. Helsinki. Maahenki oy.
- Knuuttila, S. (2009). *Miltä tuntuu olla joku muu? Pohdintoja ihmisen ja eläimen rajasta*. Teoksessa Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.). *Ihmisten Eläinkirja*. Helsinki. Helsinki University Press.
- Kokkonen, T. (2016). *Kun emme tiedä*. Teoksesta Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.). *Posthumanismi*. Turku. Eetos.
- Kristeller, P. O. (1951). *The Modern System of the Arts. A Study in the History of Aesthetics Part I*. University of Pennsylvania Press.
- Leino, E. (1978). *Musti*. Keuruu. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Pietiläinen, P. (2013). *Koirien maailmanhistoria*. Porvoo. Bookwell oy.
- Pietiläinen, P. (2014). *Koirien Suomi. Kansanperinnettä ja historiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Raevaara, T. (2011). *Koiraksi ihmiselle*. Helsinki. Teos.
- Rosenblum, R. (1988). *The dog in art from rococo to post-modernism*. New York. Harry N. Abrams, INC.

- Ross, D. (1990). *Interview with William Wegman*. Teoksessa Kunz, M. (toim.). *William Wegman. painting, drawings, photographs, videotapes*.
- Salminen, A. & Vadén, T. (2018). *Elo ja anergia*. Tampere. Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Simon, J. (2006). *William Wegman. Funny/strange*. Yale University Press.
- Singer, P. (1975). *Oikeutta eläimille. Eläinten vapautuksen filosofiaa*. (päiv.). Aaltola, E. (2007). Eläinsuojeluliitto Animalia ry.
- Suutala, M. (2009). *Hyvät ja pahat eläimet. Suhde eläimiin aatehistorian ja ekofeminismin valossa*. Teoksessa Kainulainen, P. & Sepänmaa, Y. (toim.). *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki. Palmenia Helsinki University Press.
- Teittinen, J. (2016). *Mitä ihmiselle kuuluu*. Teoksesta Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.). *Posthumanismi*. Turku. Eetos.
- Telkänranta, H. (2015). *Millaista on olla eläin?* Helsinki. SKS.
- Telkänranta, H. (2016). *Eläin ja ihminen, Mikä meitä yhdistää?* Helsinki. SKS.
- Varto, J. (2017). *Taiteellinen tutkimus*. Viro. Print Best.
- Viitala, J. (2005). *Vapaasta tahdosta? Käyttäytymisen evolutiivinen perusta*. Jyväskylä. Atena.
- Vilka, L. (1998). *Oikeutta luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta*. Helsinki. Yliopistopaino.
- Vilka, L. (1993). *Ympäristöetiikka*. Helsinki. Yliopistopaino.
- Väyrynen, M-M. (2019). *Kiinanpalatsikoiralle ihmiset ovat palvelusväkeä*. Koiramme-lehti, 5/2019, 54-60.

8.2. Painamattomat lähteet

- Aarnio, M. (2019). MTV Uutiset. Ei herkille! Eläinlääkäri Suvi julkaisi karun kuvan koirien jalostuksen seurauksista: "Tämäkin koira näytti iloiselta ja hyvinvoivalta hereillä...". Haettu 11.10.2019 osoitteesta <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ei-herkille-elainlaakari-suvi-julkaisi-karun-kuvan-koirien-jalostuksen-seurauksista-tamakin-koira-naytti-iloiselta-ja-hyvinvoivalta-hereilla/7560894#gs.8xpwh3>
- Artnet. (n.d.). Zhou Chunya. Haettu 26.9.2019 osoitteesta <http://www.artnet.com/artists/zhou-chunya/>
- Ellilä, T. (23.7.2017). Aamulehti. Tampereella käytiin rottasotaa 100 vuotta sitten – Tampereen kaupunki maksoi lapsille taskurahaa rotanhännistä. Haettu 27.8.2019 osoitteesta <https://www.aamulehti.fi/a/200387555>

Evans, R. & Buerk, R. (8.6.2012). The Guardian. Why Japan prefers pets to parenthood. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2012/jun/08/why-japan-prefers-pets-to-parenthood>

Hanson, H. (2016). Huffpost. This Artist Created A Show Just For Dogs, And They Loved It. Haettu 25.9.2019 osoitteesta https://www.huffpost.com/entry/art-for-dogs-dominic-wilcox_n_57bde712e4b02673444db1f2?guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAANm0_VQWwhhhWimvp9OxelzP5ztluo5VSX1FWHsc4dHoliGpH1V_NdXxdk-vjED-v6NHd_iz6LgGXW8lo8KgJNjrztmDPmCvPniAHvEvsvGviLYpkTRzrlzCNQv6x4q_peiOq-qMhJid4VrdOXRprnNhRcNzAesl-hLaXarcUSIHD6&guccounter=2

Hasala, I. (5.7.2019). Helsingin Sanomat. Hertta Kiiski kuvaa lapsia ja eläimiä eri tavalla kuin muut, ja ajatusmaailma tiivistyy tarinaan sairaasta hybridikalasta. Haettu 20.8.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006164201.html>

Hecht, E., Smaers, J., Dunn, W., Kent, M., Preuss, T. & Gutman, D. (2019). The Journal of Neuroscience (Vol 39). Significant Neuroanatomical Variation Among Domestic Dog Breeds. Haettu 2.10.2019 osoitteesta <https://www.jneurosci.org/content/39/39/7748>

Hietamäki, U. (2017). Motivointi oppimisen peruspilarina. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Pro-gradu. Haettu 1.10.2019 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55200/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201708283588.pdf>

Hurme, J. (2019). Kiasma blogi. Yhteiselo Kiasmassa – Juha Hurmeen avajaispuhe. Haettu 26.9.2019 osoitteesta <http://blog.kiasma.fi/blog/yhteiselo-kiasmassa-juha-hurmeen-avajaispuhe/>

Hyttinen, N. (2018). YLE Uutiset. Pidempää ikää ja kivunlievitystä – Viisi tapaa, joilla eläimet parantavat terveyttäsi. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/12/02/pidempaa-ikaa-ja-kivunlievitysta-viisi-tapaa-joilla-elaimet-parantavat>

Kaimio, T. (6.10.2018). YLE Uutiset. Tuire Kaimion kolumni: Suloisesta koirasta tuli melkein murhaaja, mutta käynti eläinlääkärissä palautti koiran ystävälliseksi itseksensä. Haettu 1.10.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10442544>

Kiasma. (2019). Haettu 28.8.2019 osoitteesta <https://kiasma.fi/nayttelyt/yhteiselo/>

Koivuranta, E. (2019). YLE Uutiset. Tässäkö ratkaisu koirahyökkäyksiin: Omistajat kursseille, rotuja mustalle listalle – tätä mieltä suomalaiset olivat Ylen kyselyssä. Haettu 1.10.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10863434>

Korpela, H. (22.7.2019). Helsingin Sanomat. ”Koiran asema on korkeampi kuin koskaan” – Entinen renki on nyt isäntä, jonka ympärillä pyörii miljardibisnes. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006180333.html>

Kristeller, P. O. (1951). University of Pennsylvania Press. The Modern System of the Arts: A Study in the History of Aesthetics Part I. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <http://esztetika.elte.hu/baranyis-tvan/files/2012/09/kristeller-modern-system-of-arts-I-1951.pdf>

- Kakkori, L. (2009). Martin Heideggerin olemisen kysymys. Tampere: Tampereen yliopistopaino. Haettu 26.8.2019 osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95443/martin_heideggerin_olemisen_kysyminen_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kaukio, L. (2002). Koirat lemmikkieläiminä. Kaupunkikoiran ja koiranomistajan välisen suhteen tarkastelua vuosituhannen vaihteessa. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja sosiologian laitos, Pro-gradu
- Kauppinen, K. (2019). Iltalehti. Inkeri-koira mullisti mikkiläiskoulun arjen: ”Suodattaa ja leikkaa kiivaita tunteita”. Haettu 3.10.2019 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/7905f7a5-581f-4032-84fc-965b022a1245>
- Kettunen, N. (2019). Helsingin Sanomat. Tutkimus: Omistajan stressi siirtyy koiraan. Haettu 13.6.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/tiede/art-2000006141692.html>
- Maskonen, R. (2018). YLE Uutiset. Vaikeasta eroahdistuksesta kärsivä Lotte Mäkisen koira söi vuoden turhaan masennuslääkkeitä – ”En huomannut minkäänlaista eroa”. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10534669>
- Moye, D. (2019). Huffpost. Labradoodle Creator Dogged By Personal Regrets. Haettu 11.10.2019 osoitteesta https://www.huffpost.com/entry/labradoodle-creator-wally-conron-regrets_n_5d8bb1d4e4b0c6d0cef58498
- Oksanen, K. (19.2.2019). Suomen sotahistoria. Sotakoirat Suomen sodissa. Haettu 3.9.2019 osoitteesta <https://www.sotahistoria.fi/sotakoirat-suomen-sodissa/>
- Paldanius, J. (2014). YLE Uutiset. Koska lemmikin inhimillistäminen menee liian pitkälle?. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-7353408>
- Parikka, T. (2018). Tilastokeskus. Haettu 26.8.2019 osoitteesta <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/blogit/2018/suomessa-noin-700-000-koiraa/>
- Parkkinen, P. (2019). Iltalehti. Koirani on itsepäinen! Näin me ihmiset inhimillistämme koiria, ja siitä voi olla suurta haittaa. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/28a376ae-f567-4035-811c-572565a36fab>
- Pellettieri, J. (2004). Slate. Why are poodles haircuts so weird? Haettu 22.10.2019 osoitteesta <https://slate.com/news-and-politics/2004/02/the-genesis-of-the-poodle-hairdo.html>
- Pritchard, E-L. (25.5.2016). Country Living. Research reveals the human emotion that causes our dogs not to trust us. Haettu 27.9.2019 osoitteesta <https://www.countryliving.com/uk/wildlife/pets/news/a663/human-trait-dogs-trust/>
- Puhto, S. (18.9.2019). Kotiliesi. Aivot paljastavat, että ihminen rakastaa lemmikkiään samalla lailla kuin lastaan – ja siitä on lukuisia terveyshyötyjä. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://kotiliesi.fi/koti/lemmikit/aivot-paljastavat-ihminen-rakastaa-lemmikkiaan-ja-siita-on-lukuisia-terveyshyotyja/?fbclid=IwAR2OpFsg3dsbyeilqpeZndcPfPc6fTKJSpR3BBXiYapKf87qlCkxvdh59I>

Pölkki, M. (18.7.2019). Helsingin Sanomat. Suomessa syntyvien lasten lukumäärä on painunut niin pieneksi, että pian koiranpentuja saattaa syntyä enemmän. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006177483.html>

Raevaara, T. (2013). Suomen Kuvalehti. Domestikaatio muuttaa mielen ja kehon. Haettu 24.7.2019 osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/tarinoitatieesta/domestikaatio-muuttaa-mielen-ja-kehon/>

Repo, P. (2019). Helsingin Sanomat. Tilastot paljastavat yllättäviä muutoksia suomalaisten vapaa-ajassa: Tätä kaikkea ehdimme tehdä, ennen kuin netti alkoi hallita aikaamme. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006194732.html>

Stammeier, J. (2019). YLE Uutiset. Koirasi alkaa valehdella sinulle, jos et ole sille reilu. Haettu 4.10.2019 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/01/koirasi-alkaa-valehdella-sinulle-jos-et-ole-sille-reilu>

Tiainen, A. (2019). Helsingin Sanomat. Kannattaako koira varustaa älyliivillä ja aktiivisuuspannalla? HS:n toimittaja kokeili. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/teknologia/art-2000006168296.html>

Tieteen Termipankki. (2014). Laji. Haettu 27.9.2019 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:laji>

Tiittula, M. (2009). YLE Uutiset. Koira on katumaasturia suurempi ympäristökuormittaja. Haettu 19.9.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-5978744>

Trut, L., Oskina, I. & Kharlamova, A. (2009). NCBI. Animal evolution during domestication: the domesticated fox as a model. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2763232/>

Turner, C. (2017). The Telegraph. Photographer in bizarre selfie court battle reveals that being sued by a monkey has left him broke. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/13/photographer-centre-bizarre-court-battle-reveals-sued-monkey/>

Ullrich, J. (2010). We , animals. Deconstructing the Anthropological Machine – Strategies for working with animals as partners in contemporary art. Haettu 3.10.2019 osoitteesta http://www.we-animals.de/data/we-animals_1-5.pdf

Ullrich, J. (2017). Performances for pets. Art for Animal Audiences, by Prof. Jessica Ulrich. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <http://www.performancesforpets.net/text>

Vasama, T. (10.9.2019). Helsingin Sanomat. Ihminen on muokannut koirien aivojakin – ”Ei ole vain yhtä koiraälyn tyyppiä”. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/tiede/art-2000006233745.html>

Ziemann, M. (2010). YLE Uutiset. Koira ei rakasta ihmistä ihmisen toivomalla tavalla. Haettu 25.9.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-5496161>

Kiitos,

*Max Ryynäselle kannustuksesta. Ystäville ja rakkaille
suuri kiitos tuesta ja avusta ja suurin kiitos Hurmalle, jota
ilman tätä tutkielmaa ei olisi.*

